

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
Fakulta sociálně ekonomická

Studijní program: Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: kombinovaná
Školní rok: 2010/2011

Dokaž, že jsi muž.
Transsexualita FtM

Vypracoval: **Alex Vimrů**
Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Petr Matoušek**

Místopřísežně prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně, pouze s použitím literatury a pramenů, které uvádím v příloženém seznamu.

V Ústí nad Labem dne

Podpis.....

Rád bych zde poděkoval všem, s jejichž pomocí se mi podařilo znovu najít cestu, když jsem ztratil směr a sám neměl sílu jít dál...

Anotace:

Z lékařského hlediska je transsexualita jako taková prostě *poruchou pohlavní identity*. Určitou – poměrně specifickou – odchylkou od normálu. Tedy – oprostíme-li se všech eufemismů – jednoduše vadou. Jak ovšem sami sebe vidí a vnímají sami transsexuálové? Připadají si jiní? Nenormální? A proč?! Jaké to je – *pro muže* – narodit se jako *žena*? A co to vlastně znamená *být muž*?

Hlavním záměrem a cílem práce je nahlížet problematiku identity v kontextu transsexuality FtM očima transsexuálů FtM a na základě analýzy narativních rozhovorů (s nimi) identifikovat strategie – tedy způsoby chování a jednání, jimiž (sobě i okolí) dokazují, že jsou opravdu muži.

Na problematiku (znovu)vybudování mužské identity práce pohlíží pouze ze strany transsexuálů FtM. Zabývá se nejen kontextem, podmínkami a vzájemnými souvislostmi vzniku „nové“ identity, ale také interakcemi, k nimž při vytváření této identity dochází.

Abstract:

From the medical point of view the transsexuality is just *a gender identity disorder*. Some – quite specific – deviation from the norm. So – if we leave all euphemisms – simply the defect. But how do transsexual people see and percieve themselves? Do they feel different (from others)? Abnormal? And why?! How is it – for *a man* – to be born as *a woman*? And what does it mean *to be a man*?

The main aim and the goal of this thesis is to view questions of identity in context of transsexuality FtM through the eyes of FtM transsexuals and by the analysis of narrative interviews (with them) to identify the strategy – it means the behaviour and act, which they prove (to themselves and to other people) that they are really men.

Issue of (re)construction of male identity is seen only from the point of view of FtM transsexuals. This view includes not only the context, conditions and mutual context and consequence of „new“ identity creation but also the interactions that occur during the creating of this identity.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 Identita (a uznání).....	2
2 Pohlaví a gender, jádrová pohlavní identita a genderová identita.....	5
3 Mužská identita	9
3.1 Mužská identita v kontextu transsexuality FtM	10
4 Moje identita.....	11
5 Narátoři – výběr a etika	12
6 Příběh životního příběhu	13
7 Analýza a interpretace získaného materiálu	15
7.1 Holka nebo kluk?.....	16
7.2 „Odborníci“	22
7.3 Vysvětlování.....	24
7.4 Mužské jméno a mužský rod	26
7.5 Doklady a byrokracie.....	29
7.6 Co by (ne)měl muž znát, mít, umět, dělat...?.....	31
7.7 Šaty dělají člověka.....	34
7.8 Dělá penis muže?.....	36
7.9 Muži močí vestoje	39
7.10 Tělo	41
7.11 „Minulost“	45
7.12 Setrvačnost identity	49
7.13 Vztahy a sex.....	50
7.14 Pánské toalety, šatny, sprchy.....	52
7.15 Mimo podezření.....	54
7.16 Nic nedokazuju	54
7.17 Lhaní, zastírání a mystifikace.....	55
8 Hledání souvislostí	57
ZÁVĚR.....	58
DOSLOV.....	60
Seznam použité literatury	62

ÚVOD

Motto: „První povinností muže je nebýt ženou.“

Robert Stoller

Ve své práci se zabývám problematikou transsexuality, respektive pouze jednou její částí – problematikou transsexuality FtM. Nikoli však z hlediska medicínského, lékařského, nýbrž z hlediska sociologického. Nezkoumám totiž transsexualitu FtM jako takovou - nenahlížím ji jako poruchu či nemoc a nezabývám se tudíž její etiologií, výskytem v běžné populaci či léčbou - ale spíše (a především) její jednotlivé (sociální) aspekty, souvislosti a konotace. Zejména se pak zaměřuji na problematiku utváření (a s ní související problematiku uznání) identity, mužské identity, u transsexuálů FtM. Toto téma je nosným tématem celé práce.

Za pomoci narativních rozhovorů – na základě jejich analýzy a interpretace – se v práci pokouším nalézt (identifikovat) strategie, jimiž je mužská identita transsexuály FtM dokazována. Právě nalezení těchto strategií – způsobů chování a jednání – je tedy cílem této bakalářské práce.

Souběžně s touto hlavní myšlenkovou linií textu se však vine ještě linie druhá, vedlejší, jež svým způsobem vytváří protipól k onomu stále ještě přetrvávajícímu, značně tendenčnímu a jednostrannému pohledu na problematiku transsexuality. Linie subjektivní a sebereflexivní – nabízející (jiný) úhel pohledu, který se snaží transsexualitu vymanit z onoho sevření ne-normality a posunout vnímání a odlišování mužů a žen (obecně, nikoli pouze transsexuálních), mužského a ženského, za hranice stávajících mezí, bariér, konvencí...

1 Identita (a uznání)

Identita, slovo latinského původu, je pojmem (nejen) v sociologii a v (sociální) psychologii velmi frekventovaným, často skloňovaným a používaným v mnohoznačných a nezdědka i rozporných významech a souvislostech. Vzhledem k rozdílnosti v pojetí, chápání a výkladu různými autory, školami a směry (Geist 1992) se identita paradoxně stává pojmem obtížně jednoznačně definovatelným, do jisté míry neuchopitelným a efemérním. *Neexistuje jediná identita* (jediné pojetí identity), *ale mnoho identit* (mnoho jejích pojetí).

Já se ve své práci hodlám zabývat (především) identitou ve vztahu k problematice transsexuality FtM (Female to Male), identitou transsexuálů FtM. Tedy jinými slovy identitou – jejím formováním a utvářením – velmi specifické skupiny osob (z hlediska pohlavní identity by bylo možné říci *menšiny*). A přestože ona identita bude v práci spojována s mnoha dalšími přívlastky (pohlavní, genderová, mužská, sociální, ...) a nahlížena v souvislosti a skrze celou řadu sociálních jevů a interakcí, vychází a opírá se především o onen nejzákladnější, od problematiky identity prakticky neoddělitelný, požadavek, totiž o požadavek uznání. Proto – abych mohl identitu jakožto pojem a především vztah nejprve nějak uchopit a ukotvit a také k něčemu vztáhnout, respektive ji vůbec jako takovou „objevit“ a zasadit do kontextu, v němž o ní hodlám uvažovat, dovolím si začít následující citací:

Požadavek uznání je dnes kladen ve zcela odlišných konstelacích, ve jménu menšin či „podřízených“ skupin, v rámci různých forem feminismu a ve spojení s tím, co se dnes označuje jako politika „multikulturalismu“. Požadavek uznání je v posledně jmenovaných případech vznášen zvláště důrazně, podněcován předpokladem, že existuje určitá souvislost mezi uznáním a identitou, přičemž identita zde označuje sebeporozumění lidí, vědomí hlavních příznaků, které lidi dělají lidmi. Výchozí teze zní, že naše identita je z části charakterizována uznáním či neuznáním, často také *zneuznáním* ze strany druhých, takže člověk nebo skupina lidí mohou utrpět skutečnou újmu, skutečnou deformaci, jestliže jejich okolí či společnost zrcadlí omezující, ponižující nebo znevažující obraz jich samých (Taylor 2001: 41; kurz. původní).

Ač Taylor touto svojí myšlenkou směřuje ve svém eseji k poněkud jinému cíli, než (k jakému chci dospět v této bakalářské práci) já, opírá se v ní o důležitou skutečnost, jež je vlastně klíčovou a stěžejní – víceméně nosnou – myšlenkou celé této práce, totiž o skutečnost, že mezi uznáním a identitou existuje vztah. A to vztah v zásadě jednosměrný, kdy identita

jako taková (identita jaksi obecně a současně i všechny další identity, o nichž se zde bude dále ještě hovořit) je (víceméně) podmíněna (utvářena a formována) uznáním druhých. Jinými slovy, že to *kdo* (nebo *kým*) jsem není určeno/určováno (jen) mnou samým, ale (především) mým vztahem k druhým, respektive vztahem, jenž ke mně zaujímají druzí. Dalo by se tudíž říci i, že *sám nejsem nikým, někým se stávám pouze* (a jediné) *ve vztahu k druhému*, neboť identita jako taková je sociálně konstruována (a také sociálně udržována).

Nevím, zda a (pakliže ano) nakolik je to, co zde popisuji (byť se nedomnívám, že bych zde snad uváděl něco nového a objevného) srozumitelné. Zejména pak mé poslední tvrzení, že někým se stávám pouze ve vztahu k někomu jinému. Pokusil bych se tudíž výše uvedené podložit a podpořit slovy dvou významných sociologů:

Klíčovým prvkem subjektivní reality je pochopitelně identita, mezi níž a společností, podobně jako je tomu v případě veškeré subjektivní reality, existuje dialektický vztah. Identita se utváří během sociálních procesů. Jakmile je utvořena, je udržována, obměňována, dokonce i přebudována sociálními vztahy (Berger, Luckmann 1999: 170-171).

Podobně se pak dále vyjadřuje i sám Taylor:

Neznamená to, že rozvíjím identitu v izolaci. Spíše to znamená, že ji vyjednávám částečně otevřeným, částečně vnitřním dialogem s druhými. Proto problém uznání nabývá nového významu [...]. Má vlastní identita bytostně závisí na mých dialogických vztazích k druhým (Taylor 2001: 50-51).

Identitu tedy nejenže nemůžeme vybudovat sami – potřebujeme společnost, aby nás v ní uznala; zároveň ani není ničím pevným a stálým, něčím daným, ale naopak je (znovu)utvářena a modifikována po celý náš život.

Vlastní vybudování identity se stává takříkajíc nutností, její potvrzení a uznání pak poměrně zásadním problémem – a to zejména ve vztahu k identitám a světům „těch druhých“. A byť se tento boj o vlastní identitu odehrává prakticky se všemi kolem nás:

Svou identitu určujeme neustále v dialogu a někdy dokonce v zápase s tím, co v nás chtějí vidět naši signifikantní druzí (Taylor 2001: 49);

nejmarkantněji se (tato snaha o potvrzení a uznání identity) projevuje právě při střetu dvou různých (rozdílných) „světů“, při setkání menšiny s většinou.

Do jisté míry lze za takovýto střet považovat i onu (nezáviděníhodnou) situaci, v níž se ocitají transsexuálové při své (usilovné) snaze dokázat (ukázat), kým *ve skutečnosti* jsou, při snaze vymanit se ze sevření své identity minulé. Neboť i oni k tomu, aby mohli „být muži“, potřebují především, aby je druzí jako muže uznali.

2 Pohlaví a gender, jádrová pohlavní identita a genderová identita

Navzdory tomu, že hodlám nahlížet problematiku transsexuality FtM *jinak* než (pouze) jako poruchu pohlavní identity – tedy především jako téma sociologické – nemohu ji od problematiky pohlaví a pohlavní identity zcela oddělit (neboť je s nimi velmi úzce spjata). Jsem tedy nucen a povinen i tyto pojmy nějak vymezit a včlenit je do celkového konceptu, do určitého rámce, jímž je tato práce ohraničena a limitována.

Z právního hlediska je člověk buď žena, anebo muž. Nic *mezi* jaksi neexistuje. Jenže co vlastně znamená pojem *pohlaví*? Jaký má charakter? A co ho určuje?

Pro většinu lidí jsou tyto otázky asi poněkud bezpředmětné, možná dokonce trochu absurdní. „*Bud' jsi chlap nebo ženská! Co na tom chceš jako řešit?*“

Jenže ono to je občas malinko složitější...

Pojem **pohlaví** (anglicky *sex*) je užíván tam, kde se hovoří o biologických rozdílech mezi mužem a ženou. Toto označení zahrnuje v podstatě všechno, co odlišuje muže a ženu na biologické úrovni. Jedná se o rozdíly, které jsou z kulturně-společenského hlediska a jeho vývoje konstantní (Oakley 2000; cit. podle Janošová 2008: 38; tučné i kurz. autor).

Pojem pohlaví v sobě tedy zahrnuje rozdíly, které existovaly a existují ve všech minulých i současných lidských seskupeních a společnostech, přičemž pohlaví každého člověka není dáno pouze jedním jediným kritériem, ale je určováno hned na několika úrovních:

Základní je *pohlaví genetické*, které je dáno pohlavními chromozomy. U savců, tedy i u člověka, znamená přítomnost chromozomů X a Y pohlaví samčí a naopak přítomnost dvou chromozomů X pohlaví samičí. Na těchto chromozomech se nacházejí geny, které rozhodují již v rané fázi embryonálního vývoje o formování pohlavních žláz (varlat u mužů a vaječníků u žen) z původně indiferentní genitální lišty. Hovoříme o *pohlaví gonadálním* nebo *anatomickém*. [...] Pohlavní žlázy jsou již během nitroděložního života aktivní a jimi produkované hormony se podílejí na utváření vnitřních i zevních pohlavních orgánů, tedy na formování *genitálního* nebo *fenotypického pohlaví*. Podle vzhledu zevního genitálu se zpravidla po narození určuje pohlaví novorozence, tedy *pohlaví úředně přidělené*. [...]

Ve druhém trimestru nitroděložního života plodu se zřejmě působením fetálních androgenů vytvářejí základy pohlavní identity v části mozku – hypotalamu. Úzce

souvisejí s tzv. *neurohypothalamickým pohlavím*, tedy rozdílným vylučováním řídicích pohlavních hormonů – gonadotropinů, které se u mužů a žen liší. *Psychické pohlaví* pak vyjadřuje skutečnost, zda se člověk cítí být mužem nebo ženou (Procházka, Weiss 2008: 13; kurz. autor).

S ohledem na výše uvedené by pak – jak ostatně uvádí i Janošová (2008) – bylo možná lepší a přesnější užívat plurál a hovořit o „pohlavích“, nikoli pouze o pohlaví jediném.

A skutečnost, že pohlaví je ovlivňováno (respektive určováno) řadou faktorů a vlivů pak samozřejmě celou situaci ještě více komplikuje a zašmodrchává; vyvolává řadu otázek a nenabízí na ně jednoznačné odpovědi.

Co tedy rozhoduje o tom, že člověk je žena či muž? To, že jako muž (žena) vypadá, má všechny příslušné „součásti“ a nic mu nikde nechybí ani nepřebývá? Anebo to, že se mužem (ženou) cítí být (bez ohledu na prvně jmenované)?

Být mužem (či ženou) ovšem znamená také se jako muž (žena) chovat. Vedle pohlaví – coby biologické determinanty mužství či ženství – existuje také pojem gender, rod (u nás často s pojmem pohlaví nesprávně zaměňovaný či splývající).

Pojem **gender**¹ vyjadřuje rozdíly mezi muži a ženami, jejichž podstata spočívá v kulturních a sociálních vzorcích chování. Termín gender lze přeložit také jako *sociální pohlaví* (Gjuričová 1997; cit. podle Janošová: 40; tučné i kurz. autor).

Jinými slovy – zatímco pohlaví je ve své podstatě dané, a tím samozřejmě (do značné míry²) neměnné, je gender v historickém a společensko-kulturním kontextu proměnlivý a tvárný a jeho podoba v různých společnostech velmi rozmanitá.

Zbývá tedy ještě objasnit, jak je to vlastně s tou pohlavní identitou:

Emoční souhlas s příslušností k jednomu či druhému rodu, **jádrová pohlavní identita**³, je nejhlubší součástí ženské a mužské identity. Jádrová pohlavní identita patří

¹ Pojem **gender** byl ve spojení s mužstvím a ženstvím poprvé použit v článku J. Moneye (1955). Autor tento pojem vyhradil pro mužskou a ženskou identitu, která vyplývá ze sebeprožívání, tvrzení a chování jedince – na rozdíl od identity stanovené na základě jeho anatomické výbavy (Janošová 2008: 41).

² V zásadě lze chirurgickými zákroky či hormonální léčbou změnit pouze vzhled vnějších genitálií a některých sekundárních pohlavních znaků.

³ Pro tuto komponentu nemá ani anglický jazyk ustálený termín, v literatuře se objevují například označení *psychosexual identity*, *gender identity* či *sex role identity*. Terminologická nejasnost naznačuje, že ani angloamerická odborná veřejnost není zcela jasně obeznámena s rozdílem mezi „nitřní“ jádrovou pohlavní identitou a „vnější“ identitou generovou (Janošová 2008: 43; kurz. autor).

k nejelementárnějším složkám celkového sebepojetí a je jednou z prvních sebeidentifikačních charakteristik dítěte (Janošová 2008: 43; tučné autor).

Znamená to tedy, že vnitřní naléhavost orientace jádrové pohlavní identity k mužské či ženské variantě má biologický podklad a že na rozdíl od identity genderové, která je do značné míry tvárná, jádrovou pohlavní identitu v průběhu života měnit nelze. To také nasvědčuje tomu, že jádrová pohlavní identita má blíže k pojmu pohlaví než k pojmu gender (Janošová 2008).

Genderová identita je, podobně jako celková identita, potenciálně specifická, jedinečná. Individuace v širším společenském měřítku je ovšem vázána na určité podmínky. Nezbytná je pro ni tolerance příslušné společnosti, která umožní vznik alternativních identit (Janošová 2008: 42; tučné autor).

Jednou z takovýchto alternativních identit může být právě identita osob transsexuálních, která je ve vztahu k onomu tradičnímu pojetí mužské či ženské identity poměrně specifická.

V závěru této kapitoly bych ještě rád zdůraznil, že vymezení výše (i níže) uvedených termínů – jakéhosi základního pojmosloví – vztahujícího se k mužským a ženským charakteristikám, je pouze jedním z (mnoha) možných pojetí. Pokusil jsem se je vybrat a uspořádat z hlediska tématu práce pokud možno co nejlogičtěji a nejjednoznačněji; tak aby se jednotlivé pojmy navzájem nepřekrývaly a nemohly tak být mylně chápány a používány jako synonyma.

Proto zde také nehovořím jen o prosté **pohlavní identitě** tak, jak je obvykle chápána a definována (nejen odborníky z oblasti sexuologie):

Pohlavní identita vyjadřuje subjektivně vnímaný pocit sounáležitosti či naopak rozporu s vlastním tělem, s jeho primárními a sekundárními pohlavními znaky, i se sociální rolí přisuzovanou danému pohlaví. Má kognitivní i emocionální komponentu, odráží se v myšlení, cítění i chování jedince včetně jeho profese, zájmů, společenských vztahů. Vedle biologické podmíněnosti se uplatňují i kulturní vlivy, protože existují společenství, která jeden způsob chování označují za maskulinní, a jiná, která totéž jednání považují za femininní rys. S překonáváním omezení tradiční patriarchální společnosti se ve vyspělých zemích zmírňují kulturně specifické rozdíly mezi pohlavími, nicméně zůstávají zachovány projevy biologické a psychologické odlišnosti (Procházka, Weiss 2008: 13);

ale právě o *pohlavní identitě jádrové*. Neboť podobně jako někteří další autoři (Smolík 1996, Janošová 2008) chápu a vnímám *pohlavní identitu* jako takovou jako jakousi celkovou mužskou či ženskou identitu vytvářenou vzájemným spolupůsobením více složek (biologického pohlaví, jádrové pohlavní identity, genderové identity a příslušných rolí, jimiž je identita vyjadřována v chování a jednání).

3 Mužská identita

XY je chromozomový vzorec muže. Nenastane-li cestou nějaká porucha, spustí tyto dva chromozomy veškeré mechanismy pohlavní diference, které způsobí, že muž není žena. Pohlavní chromozomy, identifikované s konečnou platností v roce 1956, geneticky určují mužské pohlaví a symbolizují počátek historie muže. I když je XY prvořadou podmínkou mužské lidské bytosti, na její charakterizaci nestačí. Existují osoby XY fyzicky normální, které se ke své mužské identitě nemají, a jiné, které ji nabudou navzdory genetickým anomáliím.

Na cestě k mužství se uplatňují faktory psychologické, společenské a kulturní, jež nemají s genetikou nic společného, ale hrají neméně určující, ne-li dominantní úlohu. Od XY k pocitu mužské identity, která znamená završení vývoje muže, vede dlouhá cesta posetá překážkami. Oproti tomu, co jsme si dlouho mysleli, je o něco delší a obtížnější než cesta ženská (Badinter 2005: 9).

V kontextu předcházející kapitoly a výše uvedené citace se přesné (úplné a vyčerpávající) vymezení pojmu mužská identita jeví jako zcela nemožné. První a zásadní problém, jež s sebou tento pojem nutně přináší je jasné a zřetelné definování toho, *co* (nebo *kdo*) je to vlastně muž, poněvadž – zdá se – ona prostá přítomnost chromozomu Y či mužských pohlavních orgánů sama o sobě jaksi nestačí (Badinter 2005). Jenže – co tedy vlastně dělá muže mužem? A co rozhoduje o tom, že (už) jsem muž, anebo že jím (ještě) nejsem?

Druhým problémem, na nějž – v souvislosti s mužskou identitou – záhy narazíme, je skutečnost, že muž (na počátku vlastně ještě chlapec) je vymezován především negativně, jako jakýsi protiklad ženy, ženského. Tedy v zásadě na základě toho, kým být – aby byl (skutečným) mužem – nesmí. (V případě vytváření mužské identity u transsexuálů FtM bývá pak toto negativní vymezování zpravidla – a vcelku logicky – ještě zřetelnější, ale to už poněkud předbíháme.)

Muž sám i ti, kdo ho obklopují, jsou si tak málo jisti jeho identitou, že k potvrzení mužství potřebují důkazy. [...] Úkol, důkazy, zkoušky, ta slova vypovídají o tom, že stát se mužem vyžaduje skutečné úsilí. Mužnost není dána od začátku, musí být vybudována, můžeme říct „vytvořena“. Muž je tedy jakýmsi *artefaktem* a jako takovému mu neustále hrozí nebezpečí, že bude odhalena jeho nedostatečnost: vady vzniklé při jeho vytváření, selhání mužského aparátu, zkrátka to, že se nepovedl (Badinter 2005: 14; kurz. původní).

3.1 Mužská identita v kontextu transsexuality FtM

Jak již bylo naznačeno, být mužem dnes – na počátku 21. století – rozhodně není nijak snadné, neboť „orientační body“ se jaksi poztrácely a muž už vlastně neví, jak se definovat. Ve své podstatě znovu hledá (a vymezuje) sám sebe. V tomto ohledu je jeho pozice a situace do jisté míry podobná té, v níž se – na své cestě k tomu „být mužem“ – ocitají i transsexuálové FtM. Snad pouze s tím rozdílem, že oni (transsexuálové FtM) – k tomu, aby mohli být muži – se navíc nejprve musí „zbavit“ své identity minulé, přestat „být ženou“.

Zde je myslím vhodné poznamenat a ještě jednou zdůraznit, že ona „vnitřní“ pohlavní identita je zde zcela jednoznačně chápána jako daná a neměnná (tj. vrozená; proto jsem se zde také nakonec nijak nezabýval jednotlivými teoriemi jejího možného vzniku). *A problematizována* je pouze ona identita „vnější“, tedy ta, jež je vytvářena na základě uznání (neuznání) druhých.

Tomu, co všechno toto přebudování nebo spíše (znovu)vybudování identity, mužské identity, u transsexuálů FtM obnáší, je věnována právě tato bakalářská práce, která se snaží nahlížet transsexualitu⁴ nikoli jako *poruchu pohlavní identity*, ale jako *identitu specifickou*.

⁴ Transsexualita je podle oficiálně platné Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN 10, anglicky ICD 10) vedena pod diagnózou F64.0 a je definována jako stav jedince, který si přeje žít a být akceptován jako příslušník opačného pohlaví. Obvykle je zde pocit nespokojenosti s vlastním anatomickým pohlavím nebo pocit jeho nevhodnosti a přání hormonálního léčení a chirurgického zásahu, aby jeho/její tělo odpovídalo (pokud možno) pohlaví preferovanému (Procházka, Weiss 2002: 17).

4 Moje identita

Musím přiznat, že jsem poměrně dlouhou dobu váhal a zvažoval, zda vůbec tuto kapitolu napsat a do bakalářské práce ji zařadit. Ovšem ne proto, že bych snad chtěl (a měl potřebu) svou identitu nějak tajit či skrývat, jako spíše proto, že jsem si nebyl zcela jist tím, je-li právě tento způsob (a místo) „odhalení“ zrovna tím nejvhodnějším. Na druhé straně jsem ale zároveň cítil potřebu nějak se vůči problematice a tématu (vlastně spíše tématům, neboť jich je rozhodně více než jedno), o nichž se v této práci pojednává, vymezit. Určit hranice a možnosti, limity a omezení. A do jisté míry také ozřejmit (poněvadž jsem to dosud vlastně neudělal), proč jsem si toto téma pro svou bakalářskou práci vybral.

Navíc jsem se domníval (respektive stále se domnívám), že by tato otázka – byť třeba i nevyřešená – stejně zůstala viset jaksi v prostoru. (Což by pro mne – po pravdě řečeno – bylo asi mnohem nepříjemnější než svou identitu otevřeně přiznat.)

Ano, jsem transsexuál.

Z jistého úhlu pohledu tak v mé práci, v mém výzkumu, (zcela) mizí ona hranice mezi rolí výzkumníka a rolí zkoumané osoby. Má pozice je v tomto ohledu velmi podobná roli zúčastněného pozorovatele, jež je také zároveň součástí *prostoru*, který zkoumá. Tato skutečnost mi tak na straně jedné umožnila poměrně snadno získat potřebné informace a data (životní příběhy) i vhléd do problematiky, na straně druhé poněkud komplikovala mou pozici *objektivního* výzkumníka.

Svou osobní zkušenost jsem se snažil v práci zhodnotit, využít, pracovat s ní a reflektovat ji. K tomu, abych vůbec dokázal problému, který zkoumám porozumět, jsem se musel pokusit mu co nejvíce přiblížit (být tam, uvnitř) a zároveň stát (natolik) mimo, abych byl schopen jej objektivně analyzovat. Ona hranice mezi oběma polohami je však křehká a nebezpečí jejího překročení velké. Snad právě proto zde svou roli, svoji identitu, nakonec takto otevřeně zmiňuji – abych ji mohl mít na zřeteli nejen já, ale i vy.

5 Narátoři – výběr a etika

S ohledem na téma své práce, jeho osobní, ba až intimní charakter, jsem za nevhodnější způsob výběru respondentů-narátorů považoval metodu samovýběru. Během května 2009 jsem tak oslovil celkem dvanáct potenciálních účastníků výzkumu, z nichž šest odpovědělo kladně. Sedmý byl pak získán prostřednictvím jednoho z těchto šesti (tedy ve své podstatě metodou „nabalování sněhové koule“). Mým původním plánem vlastně bylo tímto způsobem získat ještě další narátory a uskutečnit pokud možno co nejvíce rozhovorů. Několik dalších narátorů, kteří svou účast ve výzkumu nabídli, se skutečně objevilo (bohužel však až ke konci fáze sběru dat vymezené červnem až zářím 2009). A tak se nakonec - především z časových důvodů - setkání s nimi a nahrání rozhovorů už neuskutečnilo.

Vzhledem k tomu, že je má práce výzkumem kvalitativním, tedy, že jejím cílem *není* kvantifikace zjištěných údajů, ale naopak snaha o jejich pochopení a vysvětlení v širších souvislostech, nezabýval jsem se a nezkoumal příliš reprezentativnost vzorku, jako spíše jakési jeho nasycení (jinými slovy nalezení/získání skutečně všech možných variant odpovědi na svou výzkumnou otázku).

Nejmladšímu narátorovi bylo devatenáct let, nejstaršímu pak pětatřicet; nacházeli se v nejrůznějších fázích (formálního) procesu přeměny pohlaví (někteří na samém jeho počátku, jiní už několik let po jeho ukončení).

Všichni narátoři s nahráním rozhovorů (svých životních příběhů) za účelem vytvoření této bakalářské práce souhlasili, avšak žádný z nich nedal souhlas k tomu, aby tyto rozhovory (či jejich transkript) byly zveřejněny (zveřejňovány) jako celek.

Z důvodu zachování anonymity všech narátorů jsem se také rozhodl pozměnit či nahradit pouhými iniciálami nejen všechna jména osob, která se v jejich výpovědích objevila, ale také převážnou část jmen místopisných, na jejichž základě by rovněž bylo možné (tato) místa, osoby či přímo narátory identifikovat, dohledat.

Ze stejného důvodu nejsou (dokonce) ani jednotlivé v práci použité citace (výpovědi narátorů) označeny příslušnou zkratkou (iniciálou) jejich jména (případně pořadovým číslem rozhovoru), neboť i tento (jakkoli zdánlivě drobný) detail by mohl umožnit (nebo přinejmenším usnadnit) z jednotlivých segmentů vyprávění opět poskládat (rekonstruovat) – téměř – celý životní příběh.

6 Příběh životního příběhu

Již na samém počátku, kdy jsem teprve formuloval téma své budoucí bakalářské práce a směr, jímž by se měla ubírat, jsem jednoznačně věděl, že jako metodu k získání kvalitativních dat použiji rozhovor (interview), a to konkrétně rozhovor narativní.

Narativní interview je charakteristické tím, že úkolem tazatele je podněcovat u dotazovaného spíše vyprávění než klasickou konverzační výměnu (Kvale 1996, cit. podle Miovský 2006: 158).

Jde tedy o to, pomoci dotazovanému vhodnými otázkami, doplňky, narážkami, komentáři atd., aby se nám pokusil vyprávět o jevu, který nás zajímá. Při vyprávění samém je pak úlohou tazatele spíše dále podněcovat vypravěče a pouze se případně ptát na nesrozumitelné části, žádat upřesnění, vysvětlení atd. Tazatel by *neměl vypravěče zbytečně přerušovat, zasahovat do dějové linie či jinak nevhodně vyprávění měnit*. Cílem je získat co nejvíce autentický materiál, u kterého předpokládáme, že způsob, jakým jej vypravěč strukturoval, dělil a časoval jednotlivé části, zdůraznil, či naopak upozadil určité pasáže atp., je důležitý a nese v sobě velmi cenné informace o vypravěči samotném, o jeho životě, zkušenostech, prožitcích atd. Důležitá je samozřejmě i volba slov, větná struktura apod. (Miovský 2006: 58, kurt. autor).

Mým cílem byla – jak ostatně ukazuje i výše uvedená citace – snaha o co možná největší autenticitu získaných dat, o to, aby byl sebraný materiál co nejméně ovlivněn mnou samým, mým pohledem, přístupem, mými zásahy a v neposlední řadě i mou vlastní zkušeností.

Ovšem již při prvním rozhovoru jsem zjistil, že pro narátora je velmi obtížné ani tak nehovořit o tom, jak (sobě či okolí) dokazoval, kým ve skutečnosti je, jako spíše vůbec tato místa a okamžiky rozpoznat. Byl jsem tak nucen do rozhovoru – dle mého názoru – snad až přespříliš zasahovat a důvodně jsem se tak obával, že namísto jeho (narátorovy) výpovědi do rozhovoru implementují svou vlastní. K tomu ale naštěstí nedošlo, neboť rozhovor přešel jaksi spontánně v narátorův *životní příběh*⁵, v němž byly způsoby chování a jednání, jimiž dokazoval, že je muž (tedy strategie, jež jsem si dal za cíl v této bakalářské práci identifikovat) buď zcela explicitně nebo přinejmenším implicitně obsaženy.

⁵ Životní příběh či životní historie (Life Story, Life History) je zvláštní variantou případové studie.

A poněvadž se tento můj postup, tato strategie, při prvním rozhovoru osvědčila, rozhodl jsem se ji aplikovat i na rozhovory ostatní. Výsledkem tak je celkem sedm životních příběhů⁶, z nichž nejkratší (myšleno a měřeno samozřejmě délkou získaného audiozáznamu, nikoli reálnou délkou života narátora!) je dlouhý necelých padesát minut, nejdelší pak bezmála tři hodiny. Celková délka záznamu přesahuje deset a půl hodiny a komplexnost a hloubka získaného materiálu – daná zohledněním celé řady dalších aspektů a vlivů (vzájemných časových, prostorových, sociálních a psychologických souvislostí) – značně přesahuje možnosti jeho zpracování v rámci této bakalářské práce vymezené jak jejími jednoznačně stanovenými cíli, tak omezeným prostorem (a časem).

⁶ Jejich transkript byl ponechán v původní podobě, tj. nebyl nijak opravován (do spisovné formy) ani upravován. Snažil jsem se je přepsat tak, aby si co nejvíce uchovaly původní výraz a tempo, jímž byly vyprávěny, a používal víceméně standardizované transkripční notace:
/hmm/ slova mezi dvěma lomítky označují citoslovce,
[smích], [sexuolog] slova v hranatých závorkách informace dodané autorem, relevantní pro lepší porozumění,
... tři tečky označují neuzavřený výrok, nedokončenou myšlenku,
(...) jsou-li v kulaté závorce označují pomlku/pauzu v rozhovoru,
[...] tři tečky v hranatých závorkách pak standardně znamenají vynechaný text.

7 Analýza a interpretace získaného materiálu

K tomu, abych vůbec mohl nashromážděná data (transkripty rozhovorů/životních příběhů) začít zpracovávat, musel jsem v nich nejprve nalézt a rozpoznat ony situace a momenty, jež (se zdály, že nějak) souvisí s mou výzkumnou otázkou, a také je nějak uspořádat a rozdělit (na základě určitých společných/rozdílných znaků). Zároveň jsem je ale chtěl udržet v kontextu – nevytrhávat je ze souvislostí a nenarušovat jejich posloupnost a návaznost – tak, aby mohly „vyprávět příběh“ (o budování „nové identity“).

Rozhodl jsem se tedy zaměřit se nejdříve spíše na určité klíčové oblasti, v nichž se ono dokazování odehávalo, než na dokazování samé. Z hlediska analytického postupu by tuto fázi bylo možné označit jako *otevřené kódování* (Strauss, Corbin 1999). Jeho výsledkem je vymezení celkem sedmnáct oblastí, jimž byly přiřazeny kódy.

Každá z těchto oblastí (kategorií) je současně blíže specifikována/určena pomocí dalších kategorií – tedy jakýchsi subkategorií – příčin/y (jevu), kontextu (v němž je jev zasazen), strategie (jednání a interakce pomocí nichž je jev zvládnán) a následků (strategií) (Strauss, Corbin 1999: 71).

Některé (mnohé) z těchto oblastí/kódů se navzájem překrývají či prolínají, přesto jsem se je rozhodl ponechat zvlášť, neslučovat je, poněvadž jsem cítil potřebu zachovat a zdůraznit ony drobné nuance, jimiž se navzájem liší. Jednotlivé oblasti – kódy – a k nim přiřazené citace z transkriptů rozhovorů jsou uvedeny v následujících (pod)kapitolách a opatřeny doprovodnými (vysvětlujícími, interpretujícími) komentáři.

7.1 Holka nebo kluk?

Tento kód a kapitola se původně jmenovaly *Dětství*. Jsou do ní zahrnuty všechny situace a události, k nimž došlo/docházelo ještě před tím, než byl „problém“ pojmenován (transsexualita), avšak byl již pocíťován a vnímán. Poněvadž však tato etapa obvykle období dětství přesahuje, rozhodl jsem se kapitolu i kód změnit právě na *Holka nebo kluk?* (jež asi nejmýstižněji zachycuje onen stav „před“).

Většinu, vlastně pravděpodobně všechny zde uvedené citace, by bylo možné přiřadit k některému z ostatních kódů⁷ (a tedy tuto kapitolu, tento kód, zcela zrušit) a důvodem k nesloučení s nimi je především jejich *časoprostorová odlišnost*. U těchto citací je zajímavé především to, jak je onen *nesoulad* (často i spíše nevědomý než vědomý) jednotlivými aktéry vnímán, chápán a vyjadřován, i to, jak k němu druzí – blízcí a zejména pak ti „cizí“ přistupují.

Ať už si to uvědomujeme nebo ne, připouštíme či nikoli, je naše identita jaksi obecně a obzvláště pak naše identita pohlavní od samého počátku nahlížena a konstruována především skrze naše tělo. Skrze to, kým jsme z hlediska biologie:

V nejpravděpodobnějším případě, kdy je při narození pohlaví určeno samo sebou, se k dítěti zapsanému do matriky jako chlapec nebo děvče jeho okolí a v první řadě rodiče ihned jako k takovému chovají. Pro rozvoj jeho pohlavní identity je pohled rodičů a jistota ohledně pohlaví jejich dítěte absolutně rozhodující. Je to dokonce faktor nejdůležitější [...]. Skutečností je, že lidé mají nepotlačitelný sklon udělovat druhým, a především novorozenci, „pohlavní nálepkou“, s níž je v závislosti na přisouzeném pohlaví spojeno odlišné chování k dítěti. [...] Už od narození je učíme gestem, hlasem, výběrem hraček a oblečků, k jakému pohlaví patří. Vliv tohoto vštěpovacího fenoménu si však plně uvědomíme, teprve když ohledně pohlaví dítěte (*ohledně jeho pohlavní identity*) vyvstanou problémy (Badinter 2005: 46; kurz. přidáno autor).

K poměrně zásadnímu „problému“ s pohlavím a pohlavní identitou (respektive s jejich vzájemným nesouladem) dochází právě u transsexuálů. A tak zatímco oni (transsexuálové) se zcela navzdory všem (objektivním) hlediskům cítí být příslušníky opačného pohlaví než je jejich pohlaví biologické – a následně se snaží to (tuto *skutečnost*) nějakým způsobem

⁷ Některé z citací se skutečně objevují ve více kapitolách, tj. byly přiřazeny k více kódům; z tohoto kódu – *Holka nebo kluk?* – jsem však takto „zdvojlil“ a přidal k jinému kódu citaci pouze jednu, tu, jež stála jaksi na pomezí mezi oním „před“ a „po“.

vyjádřit/sdílet svému okolí – druzí (a zvláště pak ti nejbližší obvykle) odmítají/nejsou schopni těmto signálům porozumět, odmítají tuto informaci přijmout:

No hele, já nevím... já bych začal asi tím... jako... když si vzpomenu na ty úplně první chvíle... nebo takový jako momenty... nebo jakoby životní scény... co si pamatuješ – úplně ty nejranější. Tak jsem nemusel dokazovat vůbec nic... ani sám sobě [!]... ani nikomu. Protože mi připadalo jako... ano... já jsem kluk... ten mrňavej chlapeček. (...) Je fakt, že teda moje méno, který jsem měl, jako nekorespondovalo s tím, že jsem chlapeček [smích]... ale zvláštní na tom bylo, že jsem to méno vůbec neřešil. Absolutně vůbec. [...] A zároveň mi do toho taky samozřejmě vyvstává to, jak mě máma upozorňuje nebo jak mi vysvětluje, že to takhle není. A to je jako takovej nějaký první boj. A ten boj s tou mámou v tomhle... já sem tomu nějak jako vůbec neporozuměl. Já sem vůbec nepochopil, proč vona furt mi tvrdí něco, co já jsem jasně věděl – úplně jako neoddiskutovatelně – že to takhle je, tak máma mi říkala, že to takhle není. A já jsem to jako nemoh pochopit. Vůbec. Prostě.

Pohlavní identita nebo spíše jakýsi vnitřní pocit vlastního *já* tak na samém počátku pravděpodobně jaksí (a priori) předstihuje ono uvědomění si svého (biologického) pohlaví, a tedy i genderu, jež je s ním do značné míry neoddělitelně spjat.

A genderové stereotypy coby nástroj a prostředek vyjádření toho, kým se dítě cítí být, *kým je*, se objevují ve větší míře až poté, co je toto vědomí během rané fáze dětství zformováno a utvořeno (srov. Fífková 2002, Pfäfflin 2008):

Už asi od tří let jsem se bouřil proti holčičímu oblečení. A hrál jsem si radši s autama nebo se stavebnicí, než s panenkama. Tehdy jsem tomu ale nepřikládal nijak velký význam. Vlastně dost pochybuju, že sem nad tím vůbec nějak přemýšlel nebo pozastavoval. Myslím, že tehdy jsem sám sebe jako kluka vnímal, a tak mi to přišlo úplně normální.

No a takže v těch osmi už určitě jo, dřív nevím, to si nepamatuju, třeba měl jsem panenky, ale ty vždycky klečely vyrovnaný pod tím pod oknem, nahatý normálně jsem je.. svlečený a to a hrál jsem si pak s nečím jiným.

Hmm. No a když se vrátím do toho dětství, tak tam... sem si uvědomoval, že vlastně od malička se mi líbily takový ty klučíčí hračky klasický... autíčka... a prostě. Chtěl jsem samopal takovej ten prostě [smích]. A jako rodiče ne jako, že by mě v tom nějak aktivně podporovali, ale prostě vyhověli mě prostě, jo, že třeba mi ten samopal koupili. A... prostě takový ty klučíčí hry jako na indiány... a luk a šíp. Jo, že když jsem... potom si pamatuju, jak jsem dostal jednou k vánocům panenku [smích], tak jsem chvíli koukal, jo, jako co se děje, a pak jsem řekl, že panenka půjde spinkat, takhle jsem ji šoupnul pod postel a... už tam zůstala [smích].

Avšak tělo, coby primární zdroj informace o pohlaví, je v případě transsexuality pro druhé, pro okolí, natolik významným a určujícím faktem, že navzdory tomu, že jsou dítětem používány zcela jasné a jednoznačné (dalo by se říci oboustranně srozumitelné) prostředky (strategie) k vyjádření sebe sama, své (pohlavní) identity, nebývá jim druhými (především a zejména těmi blízkými) správně porozuměno:

A vim, že sem, jo to nevím, kolik mi bylo, to mi bylo asi, možná tři, možná čtyři roky, tak jsem prohlašoval, že se menuju Karel. Nevím, jak jsem přišel zrovna na Karla, ale prostě se mi to líbilo asi to méno, tak... (...) Netvrdil jsem sice, že mám pindíska, ale [smích] ...to sem, já nevím, to sem vlastně jako to pohlaví, to ústrojí, to

jako jsem nikdy ...neřešil, no. Nějak jako, věděl jsem jako, že jako nemam tam, co tam maj ti kluci, ale... jako... nějak jsem se o to nezajímal ani. No.

A ještě pak mi jedna spolužačka říkala, jesi si pamatuju, jak jsem s ní chodil do školky. Já tohleto sem vytěsnil, protože to nebylo jako hezký vobdobý pro mě. A vona mi říkala, že to, že sem normálně chcal jako ve stoje. Že to... normálně na tu mísu a že sem si vždycky dal kalhoty až dolu a jesi si to pamatuju.

Takže nějaký ty první vzpomínky ty sou tak z těch tří čtyř, kdy ty děti ještě sou všechny, že jo, vlastně stejný a vůbec nevdá, že běháš v trenkách, který nosí tvůj brácha a v tričku. Ale jako zjišťuješ, že sou nějaký věci jinak - třeba, že kluci můžou čůrat vestoje. Což ti přijde jakoby hodně nespravedlivý, protože chceš taky čůrat vestoje, protože to dělaj přece všichni kluci. Ale ty jako z neznámého důvodu si prostě musíš k tomu vždycky sednout, aby ses moh vyčůrat. No a po marných pokusech čůrat vestoje jako zjišťuješ, že to teda asi v tvém případě nepude. Pak zjišťuješ, že kluci k tomu maj takovej speciální jakoby přístroj, kterej ti tam teda chybí. Což tě teda jakoby, ne znervózní, ale přijde ti to divný, že jo, protože si říkáš - voni to tam maj, já to tam nemam. To je špatně. To, že jako ti někdo říká, že seš holčička to je ti úplně jedno, že jo. Sou ti čtyři, chodíš si hrát ven na pískoviště, máš angličáky, máš lopatičku, hraješ si s klukama, vypadáš stejně jako ty kluci. Naušnice nenosíš, máš ty trenky, to tričko, ty kecky a všichni sme úplně stejně oblečený, že jo. Takže to nějak neřešíš a jako užíváš si. Pak přijdou takový ty okamžiky, kdy tě máma chce narvat, nebo babička, táta, kdokoliv, prostě do nějakých šatiček, a tobě to nesedí a úplně strašně se cejtíš v tom trapně. Zvlášť když ti k tomu oblečou ještě nějaký bílý sandálky s bílými ponožkami. Prostě to nechceš. A to si říkáš - no, tak jako - prostě protestuješ.

Přesto se mi při vzpomínce na tyhle prázdniny vybavuje jedna věc, která mě od té doby tak jako trochu trápila. Vlastně víc než trochu. Bratránci chodili čůrat za králíkárnou, ke staré hrušni a na kadibudku chodili jen na velkou... a já tam musel pokaždý. Kůli tý... no, drobný fyzický odlišnosti, která mezi nimi a mnou byla a která mi do té doby nikdy nepřišla nijak zvlášť důležitá, jo. Zkoušel jsem jít taky párkrát k hrušni, ale moc to nešlo... jako nějak to nebylo ono. A ostatní se mi samozřejmě smáli, že jo. Když se to dozvěděla babička, tak jim vynadala... a mně se snažila vysvětlit, že holčičky přece ke stromu nechoděj. Její vysvětlení mě ale moc neuspokojilo... spíš jako dost zmátlo... A pamatuju se, že jsem se pak ještě strašně dlouho zabýval myšlenkou, jak to udělat, abych moh taky čůrat vestoje, a teda jako být kluk.

Nicméně i přes toto poměrně zásadní vzájemné nedorozumění jsou si obě strany (většinou) tak nějak vědomy toho, že *někde je chyba, že něco je špatně* a současně (obě strany) jaksi doufají, že *se to časem samo spraví*:

No, hlavně všechny děti sou takový naivní a blbý, že jo. Takže si... je možný, že sem si třeba myslel, že to naroste [penis] ... nebo, že prostě sem kluk a to, jenom to voni neví. Víš.

A pak teda jako pochopíš... nebo to si jako nevybavuju přesně jako kdy mi jako došlo, že jako s tím pindíkem tam je nějaký jako problém... a kde jako je. Furt jsem jako očekával, že jako naroste... nebo že někde ještě... nevím, že se někde zdržel a že nevyrost, jak měl... takže jak ti prostě narostou vlasy nebo druhý zuby, tak jsem jako vočekával... no, a to se samozřejmě nedělo...

A taky si pamatuju, že mi všichni vždycky říkali... anebo to možná spíš říkali sami sobě, těžko říct... no, že z toho prostě časem vyrostu... a třeba babička mi... tak mi vyprávěla, jak teta taky jako malá nechtěla nosit sukňe a tak...

Za povšimnutí rovněž stojí situace, v nichž je pohlavní identita rozpoznána *správně*, neboť ti, jimž se podařilo (správně) dešifrovat vysílané signály, jsou (zpravidla) lidé cizí. Zajímavá je pak i reakce blízkých (jsou-li těmto situacím přítomni), kteří okamžitě tuto (z jejich úhlu pohledu *špatně*) přiřazenou identitu popřou (*správně* rozpoznaná identita je v poslední citaci

jaksi popřena i samotným transsexuálem, tato citace se svou povahou vztahuje právě už i k oné *nepatřičnosti*, jíž se zabývám dále):

Jsem třeba.. sem si hrál s klukama... to už mi bylo taky nějakých, ty jo, sedm osm... a... mysleli si, že sem kluk, a pak, když zjistili, že sem holka, tak z toho byli takový otrávený. [smích] Je to takový divný. Takže... jo pletli si mě taky no i prostě... já nevím paní třeba na ulici mi řekla chlapečku. Nebo jo, že. Jo, no. Jako já jsem se nebránil, naopak. Jako to bylo takový jako příjemný.

Nebo sem pustil nějakou babču sednout – ‚Jéžiš, to je ale hodnej chlapec‘. ‚Vy máte ale hodného syna.‘ Když sme jeli někam s mámou, to si pamatuju jedině. ‚Jéžiš, to je ale hodnej chlapeček.‘ ‚Ale ne, to víte, to je holčička.‘ Jéžiš.

Oni našťestí tím, že to... ee já nevím, už v dětství, že jo nebo... i teď to, to je jedno, ale vždycky si mysleli, že prostě jsem kluk a hotovo, že jo. A nikdy se v tom nikdo nijak moc neto nešťoural, takže to bylo dobrý.

Nakonec si stejně ten druhý rok vyběháš to, že prostě pudeš normálně v kalhotách. Máma ti k tomu koupí nějakou slušivou košili, že jo. Vono to stejně na tobě vypadá líp. [smích] Všichni se podle toho k tobě chovaj, že jo. Oslovujou tě ‚chlapečku‘. Což ti teda jako sedne víc, než když ti říkaj holčičko. No a tak nějak to jako běží, moc to neřešíš.

Takže já sem jakoby vod vod nějakých já nevím, už vod dejme tomu v těch tří čtyřech se to nepozná, nikdo to nějak moc neřeší. Ale prostě vod těch pěti, šesti, vod tý jako základní školy, tak prostě jsem vždycky slyšel: ‚To je kluk nebo holka?‘. Sme šli na nějaký závody, tak dycky přišli to, vostatní učitelé za tím našim, říkali mu: ‚Ale tady to je dívčí tým, jako, v tom nemůžeš mít kluka, ten přece nemůže hrát za holky to přehazovanou...‘ No.

‚Jéžiš, hele, to je pěkný kluk!‘ - ‚To je ale holka.‘ Co se dá dělat, no. Na tý... na tý vejšce už to jako začalo bejt takový, no. A vono to bylo vždycky nepříjemný, protože si nikdy nevěděl, jak na to reagovat a... Akorát teďka už sem měl chuť kvůli tomu někomu vždycky na... dát přes hubu, no.

To sem tenkrát jel v srpnu na zápis... a pak v září na slavnostní imatrikulaci. V obleku. A bylo to celkem v pohodě... pár lidí se teda koukalo trochu podezřívavě... nebo taky se mi to možná jenom zdálo, jo, ale jinak to prošlo. Tak... nikdo mě neznal, že jo. Problém pak nastal až na tom... na studijním oddělení, když jsem si šel pro index. Tý paní se totiž nějak jako nezdálo, že by mi jako měla dát studijní průkaz nějaký holky. A já jí to nechtěl vysvětlovat... ani sem moc nevěděl co... a jak. A taky za mnou ve frontě byla spousta dalších lidí... tak mi řekla, ať prej počkám. [...] Asi za pět minut nebo tak nějak... za chvíli prostě, za mnou přišly nějaký dvě holky. Prej je sem poslala taky ta ženská ze studijního a že prej: ‚Už tam čeká jeden kluk, tak ať počkaj s nim‘. Zeptaly se mě jestli du taky do prváku, tak jsem jenom kejnul, že jo. A pak začly vykládat všechno možný... no, prostě holky, víš co. Byly hrozně ukecaný... no, a zjistil jsem, že sou i na stejným oboru jako já... takže budoucí spolužačky. Tak sem si říkal... jako malér na spadnutí. [...] A pak se mě jedna z nich zeptala, jak se jmenuju. Tak chtěl jsem si nejdřív něco vymyslet... vytvořit si vlastní... jako falešnou... identitu. Ale měl jsem strach, a navíc by se to stejně dřív nebo pozdějc provalilo. Takže... A vlastně jsem se dost divil, že jako vůbec věřej tomu, že jsem kluk... to bylo skoro neuvěřitelný... jakou sílu má pitomej oblek, ty jo.

Výše uvedené citace víceméně potvrzují a dokazují, jak významnou roli při určování pohlaví hraje právě tělo – tedy pohlaví biologické – nebo spíše to, zda jej (biologické pohlaví) ostatní znají či nikoli.

Ovšem zatímco v dětství jsou druzí k chování, jež je jaksi v rozporu s tím, jaké *tělo* člověk má, poměrně tolerantní a benevolentní, s přibývajícím věkem se takovéto projevy stávají poněkud problematickými. To, co dříve bylo považováno za roztomilé či dětinské, stává se čím dál tím více něčím nepatřičným, nevhodným, nežádoucím...

Děsil jsem se maturity... jako ne toho, že jí neudělám nebo tak... ale co si ten den vezmu na sebe. Šaty nebo tak něco jsem měl na sobě naposled snad první školní den v první třídě, to mě máma ještě donutila si je vzít. Pak už nikdy. [...] Společenskej akcím jsem se vyhýbal, povinný návštěvy divadla jsem opravdu ze srdce nenáviděl... v zimě se to ještě dalo odbýt manžestrákama, košilí a svetrem... i když i tak na mě všichni čuměli jak na mimozemšťana, hlavně teda učitelky... ale v létě?

Chodil jsem pořád tak jako... unisex voblečeněj divně. Krátký vlasy. Snažil jsem se jako vyhejbat nějakým ženským společenstvem. To bylo jako hrozný, spolužačky prostě vůbec. Většinu kamarádů kluků, nebo prostě družil jsem se s klukama jako... Třeba zrovna na střední to bylo hrozný jako prostě taneční, to sem sabotoval úplně, imatrikulace, no to doma byly boje. Jako v čem teda pudu, tak jsem, ty jo, říkal v kalhotech.

Což znamená, že jako teda si vždycky musíš prostě... eee vymlátit z rodičů tu hokejku nějakým způsobem, že jo, protože brácha jí dostane automaticky, protože je kluk. Ale ty prostě musíš vždycky najít nějaký jako pádnej argument, proč chceš taky hokejku, že jo.

No a na tý střední, potom, že jo, přijdou taneční – /Aaahh/. No vokolo toho byl docela taky šrumec. Máma teda pochopila, že do tanečních nechci. Máma teda chápala víc, než táta, že jako mě nějak ty dívčí šaty asi nějak nepadnou... nepřirostly k tělu. No, ale táta teda to hodně dlouho rozdejchával, že zrovna jeho dcera nepude do tanečních a teda jako nebude se moct chlubit před ostatními, jakou krásnou dceru má. No, tak jako co jinýho mu zbylo, prostě do tanečních sem nešel.

První tři roky svýho života jsem prožil mimo ČR. Vůbec nic jsem v té době absolutně neřešil. Základku jsem tak jako protřpěl. S tím, že mi říkali babochlape.

Já sem byl vždycky... prostě taková hodně divná holka, maskulinní... která jako nedokázala žít... s chlapama nějak vůbec. Já to nějak tak ani neřešil ale jako. (...) Pak až tak to nějak přišlo fakt hrozně pozdě, až vlastně... i to že mi jako vostatní řekli spíš, že je se mnou něco divnýho, ty jo.

To ještě samozřejmě do puberty... tam lidi ze sídliště mě sice znali jako prostě v tý holčičí roli, ale koukali se na mě tak divně. A eště mi říkali takový jako pro mě v té době věci, který jsem jako vypouštěl rovnou - že sem plochej jak baterka. Měli z toho strašnou legraci, že jo... a pak začla puberta a já to tělo začal nesnášet. No. (...) A v té době, v těch patnácti, sem fakt prostě vůbec nevěděl, že... něco takovýho [transsexualita] existuje.

No, to bylo takový divný, no. Ne, byl sem... Voni mi vždycky říkali traverzo, no. Takže ty děcka fakt asi něco věděly, ty jo. Já si to ale nepřipouštěl. Na táborech mě vždycky takhle zlobily. Prostě sem se votočil a viděl jsem, jak na mě koukaj a ptaj se těch vedoucích – ‚A je to kluk nebo holka?‘. Prostě, že ty děcka to ve mě viděly už dřív, ty jo, já jsem ale vůbec nebyl schopnej to nějak pojmut. To bylo vždycky prostě. Vždycky jsem byl takovej někdo mezi. To bylo... takový strašně zvláštní. A pak i třeba ty... já nevím když sem byl jako vedoucí někde, tak prostě stejně na mě koukali divně. Sem byl... prostě... eště v tý ženský roli, tak stejně prostě mě nebrali vůbec. A řešili to ty děcka mezi sebou. Řešili to a říkali prostě... tou traverzou, to mi došlo až pak pozdějc, že to... nevím, proč sem dostal takovouhle divnou přezdívku, ale prostě... A babochlap, to bylo přesně to vono. Fakt dobrá přezdívka, no. Ale tím si fakt uvědomuju, že sem musel dřív už takhle na ty lidi působit. Jako že sem někde mezi těma pohlavíma.

A zároveň jakoby se časem ona počáteční jistota toho, kým člověk *ve skutečnosti je*, v důsledku nepřijetí a nepotvrzení této *identity* druhými, jaksi oslabila, ba téměř vytratila:

Hele, jako, ale tak to viděli furt. Že jo, vždycky jsem prostě jako slyšel takový – ‚A ty seš kluk nebo holka?‘. No, ale tak co mu na to máš říct? Že jo, sám nevíš, kdo seš. No, všichni ti říkaj, že seš holka, ale ty vnitřně cejtíš, že jako asi nebudeš holka, protože prostě... jak vypadá holka a jak se chová holka, tak prostě to je stav, kterej je tobě úplně cizí, jo.

Nebo jesi to člověk třeba vo sobě někde podvědomě, já si to neumím nedokážu jako vysvětlit, ale že třeba podvědomě to člověk tuší třeba vod malička, že žije v nesprávným... těle, ale pak prostě třeba až díky nějakým moderním technologiím nebo informacím, se dozví, že něco takovýho existuje, že pak teprv to propukne naplno... začne se tím zabývat. Zabývat, že ho to vlastně celou tu jeho minulost, i když to aktivně, nebo třeba

sem to fakt aktivně neřešil, ale že už to pořád mohlo hlodat v tom mozku, ale nikdy to nevyšlo tak jako na povrch, že bych to nějak začal jako aktivně řešit.

No, byl to, no... a vlastně v té době jsem měl dokončovat vysokou školu [smích] a prostě všechny ty věci šly stranou, takže jako školu jsem nedokočil a prostě spíš jsem přemýšlel, že skončím se všim. Jo, že jsem nevěděl, co s tím nebo... jako hroznej zmatek v sobě, takže... ani jsem nevěděl jesi třeba... jestli je to skutečnost nebo jestli je to moje nějaká představa jenom... jesi se nepletu...

Bylo by chybné se domnívat, že k udržování subjektivní reality slouží pouze významní druzí. [...] Jsou nezbytní hlavně pro neustálé stvrzování ústředního prvku reality, který nazýváme identitou. Aby si jedinec zachoval víru, že je skutečně tím, za koho se považuje, vyžaduje nejen nepřímé stvrzování své identity, kterého se mu dostává dokonce i při těch nejběžnějších každodenních kontaktech, ale rovněž přímé a emocionálně zabarvené stvrzování, které mu poskytují pro něj významní druzí (Berger, Luckmann 1999: 148).

Transsexuální člověk je tak v důsledku tohoto nepřijetí, nepochopení a nepochopení druhými (navzdory tomu, že strategie, jimiž se ostatním snaží dát najevo - *dokázat* - kým *ve skutečnosti* je, se v zásadě nijak neliší od strategií, jež právě k tomuto účelu bude - více či méně úspěšně - používat později), a také v důsledku obrovského společenského tlaku, který je na něj během socializace vyvíjen, dokonale zmaten – tápe, nechápe, co se vlastně děje a sám si připadá tak nějak nepatřičně:

Já sem se cejtíl tak jako trapně, ale jinak sem jako nikomu nic neřikal. Nebo. Ani tý mámě. Ale tak vnitřně to ve mně ale tak vřelo... nebo jako.

Člověk je hodně zatlačenej těma sociálníma tlakam jakoby a těma konvencema. Že v podstatě jako popírá sám sebe kolikrát, no.

Jo, tak vidíš, to bylo to, to sem asi zapomněl, to mě až teď napadlo. Ve třinácti nebo ve čtrnácti sem doma řek, že nebudu mít děti. To bylo tak jako jediný, co sem jim jako řek. A pak jsem dlouhou dobu mlčel, no. No, to je jediný, co sem věděl.

Jo, jediný jako, co mi furt prostě nebylo jasný jako ty vztahy. Jako proč jako, jako holky chodí s klukama - chápu. Holky s klukama se líbaj - chápu. Ale nechápal jsem prostě, proč mně se líbí holky. To sem vopravdu nechápal a jako v tu chvíli jsem se teda za to styděl. Protože... to nebylo normální, že jo, a nikomu sem to ani nemohl přiznat. Jako jak by se na mě dívali. Z toho sem měl fakt obavy. To sem si říkal, co sem... jako něco je divnýho se mnou.

Nechtěl jsem nikdy plavat, protože jsem měl celkový plavky, že jo, anebo to nebo potom ty dvojdílný a to... a to zas byla vostuda, no.

K tomu, aby se tedy vůbec něco mohlo změnit, aby mohl být transsexuál konečně *sám sebou* a aby bylo (nebo přinejmenším mohlo být) to, jak se navenek chová, druhými správně chápáno a interpretováno, je skutečně potřeba „problém“ nejprve pojmenovat, přiřadit mu

určitý význam, rámeček. Do té doby se veškeré snahy dokázat kým je naprosto mjí účinkem. Další potíž je pak v tom, že ona cesta k vlastnímu poznání (*jsem transsexuál*) nebývá zrovna nejkratší a samotné přiznání (*coming out*), je pak vlastně jakýmsi krokem do neznáma:

Nevěděl jsem, jak překonat ten propastný rozdíl mezi skutečnou realitou a tou, kterou jsem si vysnil. Věděl jsem, že chci být kluk... a věděl jsem, že takhle dlouho nevydržím. Jenže jakási vnitřní autocenzura mi bránila v tom, abych se komukoli svěřil. Nešlo ani tak o strach z reakce okolí, jako o to, přiznat si to sám sobě... přijmout věci takové, jaké jsou.

7.2 „Odborníci“

Tato kapitola zahrnuje citace a situace, v nichž dochází ke střetu s těmi, „kdo mají moc“, s autoritami. Jsou jimi jednak nejrůznější specialisté (psychologové, sexuologové, lékaři...), ale také právě rodiče či učitelé. Společným jmenovatelem všech zde uvedených citací/situací je zejména ona potřeba a nutnost „dokázat a opodstatnit“ celou záležitost (změnu pohlaví/změnu identity) nějak vědecky, formálně, objektivně...; případně jakási obecná neochota těchto „mocných“ tuto situaci přijmout, respektovat – nemožnost jim cokoli (jakkoli) dokázat.

Jak jsem již uvedl v závěru předcházející kapitoly, k tomu, aby vůbec mohl transsexuál ostatním úspěšně dát najevo svou *skutečnou* identitu, respektive k tomu, aby vůbec druzí mohli správně porozumět tomu, proč se chová tak, jak se chová, je samozřejmě potřeba především druhým to, že *je transsexuál* (nějak) sdělit.

Pak to... a to bylo furt takhle stejný, až pak v patnácti, že jo, to jsem šel do diagnostáku a tam už jsem to trošku víc musel řešit a už jsem asi věděl, akorát, že neznáš ten název, že jo, ale víš, že prostě něco je jinak. A tam v diagnostáku v L., tak jsme museli všichni nosit šaty nebo sukně. A to a museli jsme tak chodit do školy, prostě všichni. Já jsem tam byl první den a já jsem prostě řekl, že to na sebe nevezmu a to a takže jsem byl u etopeda a ten zařídil, že sem... že sem nemusel.

Jo asi, že bych byl sračka jim [rodičům] to říct přímo rovnou do očí to bych... nevím prostě jesi bych to dal, no. Tak jsem zvolil tadytu taktiku, že vo tom napíšu [dopis]... a potom vlastně když jsem se vrátil, tak vlastně společně jsme... potom vo tom začali mluvit.

Poté obvykle následuje naprosto nevyhnutelná návštěva odborníka, jenž diagnózu potvrdí (případně vyvrátí). Nezbytná jednak pro to, aby samotný formální proces přeměny pohlaví mohl vůbec započít, neméně nutná, důležitá a nepostradatelná ovšem i pro ostatní (z určitého úhlu pohledu pro ně možná i důležitější) – teprve stanovisko a verdikt odborníka je pro okolí

přijatelným a nevyvratitelným důkazem (a zároveň jakýmsi klíčem ke správnému dešifrování, interpretování a chápání chování transsexuála).

Ale jako podpořili mě, to jako musím říct, že vlastně i mi doporučili doktora, ke kterému se mám vobrátit, byl to sexuolog v H. . Takže jsem jezdil tam vlastně. A... tam sem vlastně prošel tou diagnostikou. A vlastně už i jako mi nasadil hormony... ale ten proces jako jsem viděl, že de nějak moc pomalu, že... prostě by dlouho trvalo než by se svolala komise, protože nebyl tak zavedený... že bylo tam třeba pár případů, ale... byl jsem tam vosamocenej, ani jsem se neměl možnost s nikým setkat... A dozvěděl jsem se právě vo tý možnosti u H. [sexuoložky], že by, že to je prostě schůdnější.

Jediný co mě donutila [matka], eště s dědou, jít k jinýmu doktorovi... aby mi prostě potvrdili diagnózu, že se jí prostě nezdálo, že ten postup pani doktorky F. [sexuoložka] je správný, no. Prostě mysleli, že prostě, jo, je to odbornice na... poruchy prostě... ale hlavně na, že se zabývá jako jedna z mála transsexualitou. Takže její cíl je tam protlačit co nejvíc lidí. Takže jsem šel pak k jinýmu doktorovi, ten potvrdil, že prostě postup je správný. Různý ty vyšetření.

A... takže, ježiš, to bylo asi rok nebo rok a půl to se mnou řešil psychiatr s tím, že prostě musím chodit k sexuologovi, protože jako ještě v děčáku byl problém, že jo, protože všichni jako že jsme jedna velká rodina, takže to, že spolu mezi sebou nemůžeme chodit. A když už, tak teda kluk s holkou, že jo... no a já prostě jsem přišel na skupinu a to a začal jsem chodit s D. [holkou].

I odborníkům je ovšem třeba nějak dokázat, jak se věci mají. Avšak zádrhel spočívá v tom, že i přesto, že základní kroky diagnostického postupu jsou v zásadě zcela jasně a striktně dány souborem klinických doporučení *Standardů péče pro poruchy pohlavní identity*, není de facto nikde a nijak jasně a přesně definováno, jaké konkrétní projevy či příznaky mužství (či ženství) jsou uznány jako ony relevantní důkazy pro stanovení *diagnózy Transsexualita* (srov. Dvořáčková 2008; Fifková, Procházka 2008). A tak jsou jak konkrétní důkazy, tak vlastní přístup a postup odborníků do značné míry individuální nebo spíše individuálně variabilní. A sám transsexuál vlastně *neví co* nebo spíše *jak* by jim měl dokazovat. Tím spíš, že základním diagnostickým nástrojem je nestructurovaný (anamnestický) rozhovor a také sady standardizovaných psychologických testů.

A to a k sexuoložce jsem jezdil, že jo... Nejdřív jsem vlastně chodil k Z. [sexuolog], ten mi řekl, že se mnou nic řešit vůbec nebude, že to nemá smysl, že až po maturitě nebo jestli pudu na vejšku, tak to... a mně bylo šestnáct, já jsem všechno chtěl hned, do dneška chci všechno hned, že jo. Takže, pak někde jsem se dočet o H. [sexuoložka] a to a začal jsem chodit tam.

K H. [sexuoložce] jsem začal chodit v šestnácti nebo, ty jo, v šestnácti k němu, k Z. [sexuolog], a v sedmnácti až k H.. A vona, protože už byly všechny vyšetření, a jenom ten kretén mi prostě nic nenapsal, že jo a vona, i když mi bylo sedmnáct, tak už jo. Undestor normálně a to a pak i ten Sustanon.

Hmm... no a tam to bylo, když jsem jí [sexuoložce] vlastně pověděl, jak na tom jsem, v tom procesu, jako, že jsem na hormonech už rok a že vlastně... měl sem... měl sem neutrální. A vlastně jsem říkal, že vlastně bych to chtěl už nějak jako posunout, urychlit, protože ta mezifáze je prostě nejhorší, no. A že v tom H. , že ten doktor je sice fajn, ale že prostě to dlouho trvá [smích], že... [smích] no, že na to nespíchá. A ona no, a to mě překvapilo teda, že jako se nějak moc nevyptávala – na nic – a řekla, že je škoda, že jsem nepřišel minulej tejden, protože byla zrovna komise [smích]. Tak jako mě to i samotnýho udivilo, jako že si nic jako nepotřebuje zjišťovat, ne, že mi rovnou jako nabízí...

Začal jsem chodit někam na jazykovku a tam... sme se s jednou ženskou dali do řeči... a ta začala potom jako se mě ptát, jesi mi něco něni, jak to se mnou je a... Říkam, že nevím. Tak říkala, ať si zajdu někam za nějakým doktorem, do nějaký poradny psychologický nebo prostě k nějakýmu psychologovi. Tak sem zašel, no, a tak sem akorát nějak řek tomu doktorovi, že vlastně nevím, jak to se mnou vůbec je. Nebo co se se mnou děje. Že bych se s nim potřeboval poradit jako kdo sem... A jediná jeho rada nebo pokud sem to tak pochopil dobře, bylo ať si přečtu nějakou odbornou literaturu. Tak jsem říkal no tak jako děkuju, no.

Ale ale ty chlapy [muže-lékaře] moc /eum/ [netranskriptovatelná citoslovce záporu]. No, nemam dobrý zkušenosti vůbec. To samý jako ten sexuolog, taky kokot, prostě. Jako že počkám, já nevím, až mi bude šestadvacet nebo kolik? Prostě já to chtěl řešit hned, že jo. To naštěstí třeba de u H. [sexuoložka], a kolik takhle těch sexuoložek nebo sexuologů jsou takový dobrý.

Jo řešil. Já sem byl u psychologa v T. a dělal jsem nějaký nějaký ty testy a to. A tam to jako vyšlo, že jo... A pak stejně bylo x testů i u H. [sexuoložka]. Že jo, ta mě poslala k W. [sexuolog]... A všude došli k tomu samýmu.

Tak nějaký ty... spíš jako formální vyšetření... testy, no. A pak jsem dostal doporučení na neutrál... na neutrální jméno, no.

Asi jo, no. Protože sem byl takovej fakt pomalej, tak ta H. [sexuoložka] čekala než to... jako... no, než to... vod tebe, než jako začnu nějak jednat nebo než se aspoň rozhodnu pro ten neutrál.

Transsexualita, totiž lépe řečeno *diagnóza Transsexualita*, je zvláštní a výjimečná i tím, že jí (jejím stanovením) ono dokazování vlastně vůbec nekončí - naopak začíná. Za normálních okolností (u většiny ostatních poruch, nemocí, diagnóz) představuje stanovení diagnózy jakýsi konečný bod. U Transsexuality bod počáteční, výchozí (to kým transsexuál ve skutečnosti – bez ohledu na biologické a genetické dispozice – je, bude muset svému okolí nejprve dokázat). Navíc ani stanovení diagnózy sexuologem vždy neznamena, že budou druzí transsexuála v jeho (nové) identitě podporovat nebo alespoň přinejmenším respektovat.

No ale všichni byli vždycky jako pohoršený. No. A to, akorát vlastně třeba tátovi jsem představil D. [přítelkyni] a ten to... ten to nikdy jako nebral. Pak to... pak už docela to šlo, ale spíš si připouštěl to, že jsem lesba než toleto.

No a to taky jsem představil přítelkyni a ehm jako nevím no, spíš před tím asi zavírali voči [rodiče].

Třeba ve škole, ve škole taky něco... já nevím mi řekla [učitelka] něco jako ‚slečno‘, nebo tak. Tak jsem jí řek jako že nejsem žádná slečna, a vona: ‚Tak co, tak chlapec?‘ nebo něco takovýho. Ale řekla mi to tak jako... jako výsměch... jako něco... Pak sem měl takovýdle výstupy. Nebo když mi učitelka řekla, že sem hysterka. Jo. Protože sem jí řek, že učí špatně tu angličtinu, a to... ‚A nebo jak se teda řekne těm chlapům, který sou hysterický?‘, jo a takhle, tak sem jí poslal do prdele. Jo, protože to byl útok na moji osobu. A dřív si myslím, že sem to bral hodně. Jo, že se mě snažili někam vecpat a tole budeš dělat a s tímhle si budeš hrát a to. Takže sem se snažil jako bojovat. A bojoval sem dycky.

7.3 Vysvětlování

Vysvětlování je hlavním a – vzhledem k výše uvedenému (viz předchozí dvě kapitoly) – i naprosto nezbytným a nepostradatelným nástrojem (strategií), který transsexuálové používají především na začátku celého (formálního) procesu přeměny pohlaví, kdy je potřeba okolí

(rodině, přátelům, známým, příbuzným, ...) ani tak ne dokázat, jako spíše vysvětlit to, kým vlastně jsou:

No, tak na začátku to hlavně musíš všem říct... jako myslím... vysvětlit.

Jako dokazovat, že sem... že sem to... Ne, já sem prostě řekl... hele, jako... já prostě... každému sem to říkal nějak jinak, že jo, záleželo na situaci a tak, ale prostě řekl jsem jim, že prostě změním pohlaví, a že jako pudu na voperaci. A voni řekli: ‚No jasně, to je úplně jasný, to prostě... jako kluk, to si byl vždycky‘, jako. Jako ‚My sme si akorát říkali, kdy to přijde‘. Jo prostě. Jako většina takovejch těch citlivějších kámošů, tak ty mi prostě řekli, jako že, že si říkali, že kdy do toho konečně praštim a kdy to konečně začnu řešit a... Jako vůbec s tím vopravdu neměli problém, jo, takže prostě... všichni prostě akorát přepli místo koncovky -a tam jí přestali používat. Úplně bez problémů. Jako v tomhleto sem vopravdu neměl žádný problémy, prostě všichni to vzali v pohodě a jako všichni to nějak podvědomě tušili, řekli: ‚No, jasně, vždyť to je úplně jasný‘, že jo prostě. Jakoby pro tebe přirozený stav, že jo, jako že... ‚konečně budeš chlap‘.

Jako třeba když sem, že jo, musel jsem to říct známejm, kamarádům... někteří to vzali v pohodě a někteří jako... snažili se mě přesvědčovat, že třeba jesi se nepletu, jo že... prostě třeba můžu bejt na holky jenom a že to nemusím řešit rovnou takhle... tak sem se snažil vysvětlit, že to není vo tom, vlastně o tý orientaci, ale že prostě o... jo, o tom těle, no. A někteří to možná nepochopili, ale prostě dneska jsem s těma stejnýma kamarádama, vlastně, jako tenkrát, a myslím si, že mě berou v pohodě, no.

Nová identita s sebou totiž nese celou řadu drobných nedorozumění, situací, kterým ti druzí nemusejí (navzdory své upřímné snaze) vždy zcela správně porozumět (poněvadž je stále ještě interpretují skrze identitu původní, minulou):

Takže to, jako, že vopravdu, jak je to i pro mámu prostě ta nová situace, tak že vobčas... sou jakoby nějaký věci, který si eště musíme jakoby vysvětlit. Jo, že třeba prostě máma řekla: ‚To máš dobrý jakoby termotílko‘. Říkam: ‚No to není termotílko‘. A máma: ‚Co to je?‘ Říkam: ‚No to je jako na prsa, aby mi je to stáhlo‘. ‚A jako na co to potřebuješ?‘ Říkam: ‚No mami, a to mam jako normálně chodit prostě jako do školy a tak, na tělocvik a prostě, aby mi byly vidět prsa?‘ ‚Aha, no to asi ne, to by bylo blbý.‘ Říkam: No, tak to je právě to je na to, to tílko‘. ‚Aha.‘

Zároveň je také třeba občas vysvětlit, jak se věci mají někomu, kdo onu původní identitu vlastně vůbec nezná (obvykle se jedná o lidi a vztahy velmi blízké, v podstatě intimní; v jiných než v takovýchto vztazích pak transsexuálové svou minulost, minulou identitu zpravidla neodhalují a naopak ji zastírají či tají – to už ale předbívám).

To byly třeba holky, že jo. Tak to dycky. Já se totiž jako... vypadalo to, že je chci hned do postele. Akorát že pak jsem to udělal tak, jako že... že prostě z toho vyšlo úplně něco jinýho a že eště ne, že je moc brzo a tak. A pár jich bylo, no. Byla třeba jedna, s tou sem žil... rok. To byla ta poslední, K., a to, to si pamatuju to, jako děsně dlouho to země pomalu vycházelo a to sem musel já. Protože samozřejmě, když s někým chceš chodit nebo se s někým vyspat, tak potom nějak musíš, že jo. A teď. My už sme spolu nějak jako byli a to, a už to vypadalo jako že sex a já jsem jí musel taktně vysvětlit, jako že vo něj mi fakt celou dobu vůbec nešlo, že jo. Že jako nemůžu a teď vona jako proč nemůžu jo, a tak sem, já to vždycky vysvětluju na něčem, já teď nevím, jo. A to je dycky u každýho takový individuální. Ale ‚Tak si představ jako že to, co bys dělala‘, jo [zajíknutí smíchy]. A udělal jsem to už už párkrát... ‚Co bys dělala, kdyby si zjistila, třeba, že ten s kým se bavíš, nebo s kým chceš chodit, že třeba to není až... až takhle jo... a třeba není tím, tím, za koho se vydává nebo za koho ho máš?‘ a takhle. A voni ‚Počkej, ty jo, to nechápu‘. A já ‚No třeba, tak dam příklad, jo, kdyby třeba to nebyl jako úplně kluk, ale

třeba tak jako částečně holka'. ,No, tak to nevím, co bych dělala...' a teď jim to jako seplo, že jo, a pak to... Ale vždycky jsem si vybral takový typy, jako že v pohodě.

Tito *cizí* lidé, jimž transsexuál sděluje (důvěrné) informace o své osobní identitě jsou (jak patrně právě z výše uvedené citace) poměrně pečlivě vybírání, neboť jsou vlastně aktivně zapojováni do procesu utváření nové mužské identity (transsexuála FtM):

Velmi využívanou strategií, s jejíž pomocí diskreditovatelní snižují svá rizika, je rozdělit svět na jednu velkou skupinu, jíž neřeknou nic, a druhou malou, jíž řeknou vše a na jejíž pomoc pak spoléhají (Goffman 2003: 112).

Mohou jimi být samozřejmě i noví přátelé, nicméně v případě zde zmíněné (potenciální sexuální) partnerky transsexuála FtM je výsledný efekt mnohem silnější (a to ve své podstatě aniž by tato cokoli pro upevnění jeho nově budované identity vědomě učinila):

Dnes je jedním z nejzřejmějších rysů maskulinity heterosexuality. Definice rodu automaticky předpokládá pohlavní zaměření: kdo dělá co a s kým? (Badinter 2005: 97).

Na závěr je ovšem třeba ještě zmínit, že (samozřejmě) ne vždy samotné vysvětlení stačí. Někdy prostě druzí nechtějí nebo nejsou schopni tuto novou identitu akceptovat.

No, já sem to pak nechal, já sem řek, že to nemá cenu, na ně moc tlačit. Nebo jim to vysvětlovat nějak. Že prostě zřejmě někde... v nich vyvolávám, pocit, že prostě tím klukem nejsem. Tak si říkám tak jako... Nemůžu jim to moc cpát, že to prostě stejně nebude mít žádný výsledek. Jako sem se snažil doma na mámu, ze začátku tlačit, aby mi řikala správným rodem, tak to stejně nemělo žádný výsledek. Eště víc se pletla než jinak.

7.4 Mužské jméno a mužský rod

Jedním ze základních předpokladů (vytvoření) mužské identity je skutečnost, že člověk je jako muž oslovován a nazýván, že má mužské jméno.

Pro naše úvahy je nejdůležitější skutečnost, že jedinec nejen že přejímá role a postoje ostatních, ale v průběhu téhož procesu přejímá i jejich svět. Identita je vskutku objektivně definována jako umístění v určitém světě a může být subjektivně osvojena pouze *zároveň* s tímto světem. Jinými slovy, všechny identifikace se uskutečňují v rámci hranic vymezujících určitý sociální svět. Dítě se učí, že *je* tím, jak mu říkají. Každé jméno je určitou nomenklaturou, která zpětně poukazuje na dané společenské postavení. Dostat

identitu znamená dostat přiděleno určité místo ve světě (Berger, Luckmann 1999: 131; kurz. původní).

Poněvadž však je jak právní systém ČR (viz dále ještě v kapitole *Doklady a byrokracie*), tak jazyk samotný v tomto ohledu poměrně determinující, získávají transsexuálové v onom přechodném období (tedy až do skončení celého formálního procesu přeměny pohlaví) jméno neutrální, obourodé⁸.

No a pak sem se vodho- [nedokončeno], po tom momentě sem se vodhodlal jít k H. [sexuoložce] a poprosit vo neutrální, no. [smích] Sem dostal neutrální, pak už se to rozjelo. Ale rok a něco mi trvalo, fakt snad... nebo třičtvrtě roku mi trvalo, než sem vůbec se vodhodlal k neutrálu, ty jo.

Neutrální jméno znamená vlastně první formální změnu, již je (nebo spíše může být) vyjadřována nová identita. Změnu, která je sice především změnou úřední, nicméně pro transsexuála představuje poměrně významný mezník a umožňuje mu snáze vystupovat v preferované pohlavní roli. Oficiální ustanovení neutrálního jména také znamená jakési formální odpoutání se od identity a jména minulého, je tedy vlastně především významným předělem psychologickým.

O významu jména, coby součásti *osobní identity* jedince, se (sice v poněkud odlišné, nicméně analogicky podobné situaci) zmiňuje ostatně i Goffman:

Značnou všeobecnou pozornost budí snahy [...] osob o získání osobní identity, jež není ve skutečnosti jejich „vlastní“, nebo o zbavení se té, jež byla původně jejich. [...] V konkrétních případech jde většinou o osobní jméno, jež je asi nejpoužívanějším všákem na identitu a současně se dá asi nejsnáze falšovat (Goffman 2003: 72).

V běžném (neformálním) styku (s rodinou, přáteli, blízkými a vůbec se všemi, kdo jsou o (probíhajícím) procesu přeměny pohlaví obeznámeni a vlastně i s těmi, kteří s ním obeznámeni nejsou) je však obvykle používáno jméno budoucí, finální (které je ovšem možno formálně/právně užívat až po úřední změně pohlaví).

⁸ Tj. takové, které může být jak jménem mužským, tak ženským (např. Jindra, René, Saša,...), možné je rovněž použít domácí podobu některých jmen (Péťa, Kája, Míša, Míla, Jára,...) nebo jména cizí. Stejnětak je potřeba ošetřit i příjmení. Je-li příjmení tvořeno podstatným jménem, vytvoří se neutrální tvar přidáním koncovky –ů , pokud jde o přídavné jméno, připojí se koncovka –ých . Původní příjmení (ani jméno) není nijak závazné, je možné si zvolit kterékoli jiné – např. i z cizího jazyka, jenž v příjmení mužský a ženský rod nerozlišuje. Ryze mužské jméno neumožňují právní normy ČR získat dříve, než po úřední změně pohlaví, jež je u transsexuálů podmíněna chirurgickým zákrokem ukončujícím reprodukční schopnost.

A to a vona [sexuoložka] mi řekla, že to, že bych měl, že jo, vo sobě začít mluvit nějak jinak. Mě to... mě to kolikrát už napadlo... třeba, když jsem utek, tak jsem si napsal takovej jako deník a to a měl jsem tam napsáno, že se budu menovat David a to. A furt jsem se toho Davida jako držel a takže, když mi H. [sexuoložka] řekla jako, že si mam vybrat nějaký to méno a tak, tak to prostě jasně David. A to, pak jsme řešili, aby mi tak samozřejmě všichni říkali, že jo, takže to bylo třeba mi tak říkali tejdén, pak jsem něco vyved, okamžitě se vrátili k původnímu ménu a vlastně mě vydírali, že jo, že mě nenechaj žít tudletu roli.

V tom diagnost'áku, tam mě respektovali. Prostě tam byly samý holčičí ména a pak tam bylo moje [klučičí] a nazdar. A ty holky, co tam byly: ‚Ty jo, to je dobrý‘ a takový, že tam nechaj jednoho kluka a vůbec jim to, že jo, nějak nepřišlo. A nikdo mě nenutil se vracet jako do svý původní role. To samý v pasťáku taky... kde si byl a to... no a měl sem pokoj sám, protože logicky nemůžu bejt s holkama, že jo, když jsem kluk. A to samý na intru, taky.

Druhou nezbytnou podmínkou k tomu, aby byl člověk přijímán a vnímán jako muž, je (začít o sobě) mluvit v mužském rodě.

Předtím jako, jsem samozřejmě pořád jako v ženským rodě, vůbec sem jako nemyslel vo tom, že... nebo nepřemejšlel nad tím, že bych nějakou změnou někde moh províst. To jako vůbec.

Čeština v sobě totiž, narozdíl od některých jiných jazyků a naopak shodně s ostatními jazyky slovanskými, toto „rodové rozlišení“ přičestí minulého (bohužel) obsahuje. A tak je - obzvláště zpočátku - obvykle pro obě strany (transsexuála i jeho okolí⁹) používání mužského rodu poněkud nezvyklé, zvláštní, obtížné...

Eště mi vadila ta čeština, to bylo hrozný, sem pak začal, ani nevím kdy sem vlastně začal používat pak na tvrdo už jenom mužskej rod, ale v takový fázi, kdy se člověk snaží mluvit nějak unisex, tak to je v češtině fakt těžký, ty jo.

Že v těch třeba anglicky mluvících zemích nebo i v jinejch, kde to jakoby nerozlišujou, tak to je jedno. Oni neříkaj jsem byl a jsem byla, oni prostě jakoby to maj... bez toho.

Vynechává [transsexuál, když mluví o sobě – v ich formě] vždycky přičestí minulý. Anebo mluví v množným rodě, v množným čísle, teda...

Imaginární kamarád musel přijít vždycky nebo ty jo. To bylo hrozný. A když člověk nikoho neměl... ty jo- no "člověk"¹⁰ je taky dobrá berlička.

Až když sem pak já začal jako vopravdu vo sobě mluvit jenom v mužským, tak už si začala pak trošku zvykat [máma]. A říkat mi správně. A teď se taky stane, že mi - buď jako mi řekne správným ménem, ale špatným

⁹ Zde je ovšem nutné zdůraznit, že významnou roli hraje to, zda druzí původní/minulou identitu transsexuála znají či nikoli. Zatímco pro ty první bývá používání mužského rodu většinou problematické (a stejně tak pro transsexuála nebývá snadné před nimi o sobě jako o muži hovořit), těm druhým – cizím – používání mužského rodu zpravidla nečiní žádné obtíže a i transsexuál sám vystupuje ve vzájemných interakcích s nimi většinou mnohem (sebe)jistěji. Tato dvojakost se bude objevovat i v mnoha dalších situacích, budu se jí tedy více věnovat v některé z dalších kapitol.

¹⁰ Transsexuálové (FtM) se zpočátku velmi často při vyprávění o sobě vyhýbají *ich formě* – sebe (svou osobu) substituují ve vyprávění právě pojmem *člověk*; nehovoří o sobě, ale o „člověku“. Neřeknou např. ‚Vůbec jsem tomu nerozuměl‘ (kde by bylo třeba použít v přičestí minulém koncovku mužského rodu), ale ‚Člověk tomu vůbec nerozuměl‘.

rodem, ty jo. To je hrozný. A nebo pak vo sobě mluví taky v mužským rodě, že už v tom má chudák bordel. [smích]

Já nevim. A dycky mi to bylo před nima trapný. I jako vo sobě mluvit. A ze začátku jsem dělal to, že jsem mluvil jako neutrálně, znáš to, jak... jak strkáš všude množný číslo, že jsme někde byli a pak jsme přijeli a přitom jsem byl sám, že jo. No a to... to trvalo hrozně dlouho, protože stejně třeba těch šestnáct let a někdo i dýl nebo ty... ty určitě i dýl, že jo... musíš vo sobě mluvit nějak a pak to máš - jiný jméno na který... sice to se ti líbí... ale neslyšíš na něj. Prostě nedá se nic dělat. [...] A slyším už normálně na to svoje, ale jako trvalo to docela dlouhou dobu. To samý jako byly trapný přechyby, protože prostě ty jo x let zase říkáš já jsem byla tamdle a pak, pak tam nedáváš to -a a už je to takový je to zkrácený. Sice líbilo se mi to, ale dokavad' jsem byl s cizejma, tak mi to nevadilo, že jo, že si mě spletla nějaká paní, že říkala, že říkala, že jsem hezkej jako holčička, říkám hm, tak to je dobrý, že jo...

Mužské jméno a mužský rod jsou tak zcela jasným ukazatelem a kritériem, pro určení pohlavní identity jedince. Pakliže o sobě člověk mluví jako o muži (ženě), bývá tak druhými zpravidla i oslovován. Změna jména a rodu je tak při budování nové identity změnou nesmírně důležitou a zásadní, neboť (jak zde již bylo uvedeno) identita (a realita) jsou utvářeny, měněny a udržovány právě skrze vzájemnou komunikaci, skrze dialog s druhými:

Nejdůležitějším prostředkem udržování reality je konverzace. Na jedincův každodenní život můžeme pohlížet jako na neustálé působení konverzačního aparátu, který soustavně udržuje, proměňuje a rekonstruuje jedincovu subjektivní realitu. Konverzací se samozřejmě rozumí hlavně to, že lidé spolu mluví. To pochopitelně nepopírá bohaté možnosti výrazových prostředků neverbální komunikace, kterými je řeč doprovázena. Řeč si nicméně zachovává v celkovém konverzačním aparátu výsadní postavení. Je však nutno též zdůraznit, že větší část udržování reality v konverzaci se děje implicitně, nikoli explicitně (Berger, Luckmann 1999: 150).

7.5 Doklady a byrokracie

Tento kód se zdá být na první pohled velmi podobný či téměř shodný s tím předcházejícím (a do jisté míry tomu tak i je). Zásadní rozdíl však spočívá v tom, že zatímco v běžném (neformálním) styku není třeba svou totožnost (svou identitu) nijak dokládat (k tomu, abych o sobě mohl mluvit v mužském rodě či se představovat mužským, případně neutrálním, jménem nemusím tuto skutečnost – své jméno ani úřední pohlaví – nijak dokládat, nemusím předkládat žádná potvrzení ani dokumenty), ve styku s institucemi a úřady, ve styku

formálním, ano. Pro úřady a úředníky tak není rozhodujícím to, jak člověk vypadá, mluví, chová se..., ale to, co má v dokladech uvedeno v kolonce pohlaví¹¹.

Ve formálním (úředním) styku je tak nově utvářená mužská identita transsexuála FtM jaksi neustále konfrontována (a často také zpochybňována), a to v podstatě až do okamžiku, než dojde právě k úřední změně pohlaví. Níže uvedené citace jednak ilustrují některé z takovýchto situací a momentů, jednak vyjadřují úskalí a omezení z tohoto stavu plynoucí a v neposední řadě pak také zachycují i jakési úvahy samotných transsexuálů nad oním byrokratickým mechanismem, jenž vlastně ve svých důsledcích takovéto absurdní situace způsobuje a produkuje.

A vlastně když sem, já sem v té době neměl práci, takže sem chodil po brigádách a to, tak v té agentuře už mě znali, takže tam byly v pohodě ty holky. Ale když jsem přišel někam na pracoviště a měl jsem tam třeba ještě ještě jsem tam měl starý jméno, takže to vždycky pro mě bylo... jo prostě jsem musel přiznat, že... no... Hrozně nepříjemný situace, no. A nebo, když jsem šel někam žádat o práci a musel jsem ukázat občanku, tak třeba pán mi pověděl: ‚No, ale to je občanka vaší paní‘. [smích] Tak jsem musel vysvětlit, že není to občanka prostě mojí paní, a musel jsem prostě říct, jak to je, že jo. Takže takový hodně blbý situace. Sice s tím neutrálem už to bylo trochu lepší jo, ale... Prostě to nebylo to vono, no.

Jako trochu mě štve, jsem takovej fakt divnej. Já sem to věděl vo sobě, že sem divnej NĚJAK [zdůrazněno], ale až pozděj jsem přišel na to, že jo, jako to tělo je divný a ne já. Nebo že sem se narodil do špatnýho těla, ale ve vobčance bych zrušil absolutně kolonku pohlaví. Jako na co jí tam potřebujou. Když to najdou v rodným čísle... nebo bych zrušil rodný číslo, ve kterým to pohlaví je taky. Proč to tak jako strašně řešej. To je jako ztížení tý celý situace... když se nedejbože někdo rozhodne nebo z nějakých důvodů nemůže jít na operace a žije... já nevím s neutrálem a prostě sice vystupuje v mužský roli a prostě v občance má pořád... ty starý údaje, tak to je jako přítěž. Kdyby to zrušili... jen nějaký identifikační číslo stačí.

Jo, že mě to přijde jenom kuli tomu, aby se mi změnilo, změnil údaj vo pohlaví v dokladech prostě nechat si támhle něco vybrat [myšleno vaječníky a dělohu¹²]. Co jako samozřejmě nepotřebuju, nějaký ty orgány, ale... který se působením, působením hormonů se ta jejich činnost si myslím z velký většiny utlumí. Tak je to relativně zbytečnej zásah do těla. Jako je to sice asi relativně malá operace... Ale i tak je to zásah do těla. Proč mám jakoby orgány, který mě nijak jako nevaděj, když teda tady... proč mi je jako musej brát, jako proč mam jít znova do nemocnice.

To je hrozný... přitom se můžeš chovat jak chlap, ale prostě v občance máš napsáno Petruška, tak prostě ti budou říkat ženským rodem a ještě k tomu to hloupý rodný číslo. Ty jo, přideš na úřad a 'slečno' - hmm, tak jako, bezva. Nechápu, proč je jako ten systém takhle zvláštně zavedenej.

Si vem takhle takhle to, právě, co sem měl vobčanku a tak, tak sem si moh říct, jesi se voženim, předtím sem se moh vdát, že jo. Tak jako. A nic jinýho ale nemůžeš. No a teď, prostě sem si řek, že se voženim a buch, voženil jsem se... A nic na tom nebylo.

A už jenom čekám prostě až, až mi úřady tam změní to rodný číslo a já si budu moct změnit všechny dokumenty a eee začít si to užívat na stopadesát procent. Protože teďka jedu jenom na sto procent.

¹¹ Tento problém se navíc s nástupem moderních technologií ještě prohloubil. Většina údajů je generována s pomocí počítačů, které „shovívavost“ jaksi nepřipouští a pohlaví jedince určují čistě na základě stanoveného kritéria – nejčastěji rodného čísla. Transsexuál FtM je tak opakovaně vystavován situacím, kdy je jeho „nová“, vznikající identita konfrontována s tou minulou – např. potřebuje-li si na poště vyzvednout doporučený dopis adresovaný *Vážené paní* – a takovýchto podobných situací je v životě skutečně mnoho, běžně je však člověk (téměř) nevnímá.

¹² Hysterektomie – je (nezbytně) nutnou podmínkou (vedoucí ke ztrátě reprodukční schopnosti) pro úřední změnu pohlaví.

Nebo já jsem takhle dělal autoškolu a prostě si mysleli, že jsem kluk, tak si říkám ‚ha, dobrý‘. A ještě... ještě jsem nebyl. Protože hmm, ježiš, to mi bylo, asi mi bylo sedmnáct nebo tak, víš co, to bylo těsně před tou operací a oficiálně jsem prostě měl ještě F [F, Female - označení ženského pohlaví v občanském průkazu; M, Male - mužského], že jo. A to a von dycky [instruktor v autoškole]: No, musíš nastartovat, to cejtíš na kulkách, že jo jak se to klepe, a když se to klepe na těch kulkách, tak to tak potom zařadíš. Cejtíš to?‘ ‚Jojojo, cejtím, no.‘

7.6 Co by (ne)měl muž znát, mít, umět, dělat...?

Na tuto otázku v zásadě neexistuje jednoznačná odpověď:

To je těžký říct. Vidiš - ty jo. Co dělá muže mužem... jo. Že si to vůbec nedokážu, že bych pak říkal zas ty stereotypy... jako ta společnost. Muj pocit, že tělo a ta duše sou v souznění... To, že můžu bejt otcem dětí, možná... ale to je zas takovej jako stereotyp. Co vlastně dělá muže mužem... když my se tak jako strašně ženeme za tím, dokázat, jakoby že sme, kym sme.

A tak je transsexuál FtM budující svou mužskou identitu na straně jedné (zčásti) determinován určitými společenskými tlaky a konvencemi (očekáváním druhých), na straně druhé se snaží z těchto vlivů vymanit (být sám sebou bez ohledu na to, co si druzí myslí).

Nakolik je skutečně důležité a nutné naplnit onu představu toho *jaký by muž měl být*, pro to, aby člověk byl jako muž uznán není vlastně zcela zřejmé:

S myšlenkou mnohosti maskulinit přišla už skoro před půl stoletím americká antropoložka Margaret Meadová. Při studiu sedmi kmenů žijících v oblasti jižních moří odhalila extrémní variabilitu mužských a ženských rolí a stereotypů, jakož i vztahů mezi muži a ženami. [...]

Novější práce ukazují, že mužská rozmanitost ještě všude na světě přetrvává, i když se rychle přizpůsobuje Západu. [...] Někde jsou muži velmi tvrdí, úzkostliví ohledně své mužnosti a zdůrazňují sebemenší odlišnost od žen. Jinde jsou muži jemní a mírní, podle našich tradičních kritérií zženštilí, jimž prolínání pohlaví nikterak nevadí. [...]

Pro zjištění, že existují četné modely mužství, nemusíme chodit daleko. O této rozmanitosti se lze přesvědčit i v naší společnosti. Maskulinita se různí podle epoch, ale také podle společenské třídy, rasy a věku muže (Badinter 2005: 34 -35).

Pro transsexuála ovšem tato značná proměnlivost (mužského, mužnosti, mužů...) představuje paradoxně problém. (Kterou z těchto mnoha maskulinit si má zvolit jako vhodnou strategii pro to, aby věrohodně dokázal, že je také muž?!) Transsexuál prostě potřebuje dát nějak najevo, kým (nyní) je (nebo jsou to možná spíše ti druzí, kdo očekává nějakou – zásadní

– změnu v jeho chování)! Zároveň ale ví a především cítí, že by takováto změna byla jaksí ne zcela přirozenou (spíše vnucenou).

Ne, abych působil jako víc mužsky nebo takhle jako, že bych začal chodit do posilovny nebo... já nevím, začal nosit kravatu nebo nosit jenom černý a zapomenul na to, že existuje i růžová nebo já nevím, že si nemůžu vzít prostě červenou, že to je ženský jako. Na to sem kašlal. Nebo, že prostě bych přestal chodit do sekáče, kam sem chodil prostě předtím taky... prostě je to životní styl... Nebo že bych musel začít hrát fotbal aktivně nebo chodit s chlapama do hospody nebo... měnit slovník a... předtím sem nepoužíval já nevím nějaký vulgarismy, tak že bych teď musel, abych prostě v tý hospodě jako aby si to určitě nespolečili, prostě.

Asi jo, no. Jako někdy to je, že prostě jako správněj chlap dělá tohle a tohle. Což mi připadá takový divný... se tě snažej tam někam, a musíš udělat tohle, abysme si tě vopravdu zaškatulkovali... To mi přijde dost hrozný. Ty jo. Já prostě sem rád takovej, že vyskakuju z tý řady. Bořim ty stereotypy a doufám, že někdo prostě to pochopí.

Podle mě to řeší hlavně A. [manželka], protože má pocit, že bych měl víc prostě vystupovat jako ten chlap. Třeba v tý firmě, nebo... No, víc dominantnější prostě... Ale já takovej nejsem! Jako proč bych měl jako... no, proč bych měl jako ze sebe dělat, když takovej nejsem. Jo, že... Jo, že třeba teďka s tím má větší problém možná A. [smích]. Že já už to tolik prostě neřeším, no.

Stejně tak jako, že vod, vod tebe furt jakoby vočekávají, že jakoby ten chlap je silnej a drsnej a... a bude se někde jako rvát za bůhví co. Přitom je podle mě mnohem jakoby mužnější bejt schopnej vyřešit jakejkoli konflikt jakoby dipolomaticky. Perou se akorát burani jako, jako co tím komu dokážou. Nikomu nic.

A tak no ale to mi přijde pak takový jako přetvařování že jo takže, stejně děláš to, co je ti přirozený.

Nevím proč je to všechno jako strašně takhle rozdělený jako - mužský a ženský. Jako ten svět... se mi zdá moc takovej zaškatulkovanej.

A třeba malování nebo tak, to jo, to v pohodě... nebo sekam zahradu, a dycky jsem takovýdle věci chtěl dělat, ale pak a já si stejně myslím, že je to vo typech jo, vo těch lidech jo, prostě I. [manželka] je technická, já technickej nejsem, ale není to vo tom, jestli holka nebo kluk. Dřív jsem to tak vnímal, teď už ne. A sou takový takový lidi, který jako furt to tak maj nastavený, ale to je jejich problém, že jo.

Ne, to vůbec nějak jako nějak tak... jako možná tomu... jako spousta chlapů si myslí, že jako když nevypijou víc jak pět piv a potom si pořádně nekrknou a nemluví sprostě, tak prostě, že to není pořádněj chlap. Ale to já tohle vopravdu neřeším. Je mi úplně jedno kdo jaký má kategorie pro to, jak má vypadat chlap a jak se má chovat. A... jestli to někdo takhle vnímá, tak ať se podle toho chová. A ať se... prostě takhle, ať je takovej chlap, ale já prostě vím, kdo sem, a to mi jakoby stačí k tomu, abych jako byl šťastnej... a věděl, kam v životě směřuju. A... nemam potřebu dokazovat... někomu, že sem chlap podle jeho měřítek.

Je to, je to daný tím, že prostě vopravdu dostáváš se do situací, do kterejch by ses předtím asi v životě nedostal. Ale eee nikde prostě není řečený, že v takovejch a takovejch situacích se chová takhle a takhle. Eee a ty se podle toho musíš chovat. To jako nikde není a takže se můžeš chovat podle svýho. Jak prostě, jak to tobě vyhovuje. Otázka je jestli to ty vostatní vezmou, nebo nevezmou, no.

Při budování své mužské identity je tak transsexuál vystaven celé řadě situací – požadavků a očekávání druhých. Někdy bývají úsměvné, jindy nepřiměřené, občas absurdní:

Já třeba vlastně pracuju pořád v tý práci, kde sem, kde sem jakoby přišel eště jakože předtím. A v podstatě jsem tam zahajoval celej ten proces tý proměny, jo. A pamatuju si tenkrát tam pracovaly dvě pani, takový cikánky, matka s dcerou. Braly mě jakoby v pohodě, já jsem se toho bál... nějak to říkat... a pak, přijaly to úplně v klidu. Ale pamatuju si, že den po tom, co jakoby sem jim to řek, tak mi ta pani přinesla vod jejího manžela nějaký pornočasáky [smích]. Jako normálně prostě na férovku, že... [smích]... že jako, když jsem teda chlap, tak tadyto musím mít doma. Ať si něco jako prohlídnu.

Jo, takže vždycky, když něco prostě se rozbilo, nefungovalo, automaticky prostě já, jo.

Tak... já se samozřejmě nemůžu bát pavouků! Takže voni [kolegyně v práci]: ‚Jéé, pavouk, běž ho vodnýst‘. Jo jako takový ty věci, že jako najednou máš dělat tohle, že, když seš ten chlap, tak, do prdele, to prostě musíš zvládnout, že jo. [smích]

Ale třeba měl jsem kolegu v práci, s tím sem se bavil, ale ten se bavil jenom vo šukání. Vo tom jestli to jestli dneska večer budem, že von s tou svojí už dlouho ne, a že tam někoho vohnem - to sem ani I. [manželce] neřikal - ale von tam furt do někoho to... do někoho jako jel. A pak i že já chci taky, jo, a že se mi líbí a že má pěkný prsa a takdle. Já sem si připadal jak kretén, ale mě přišlo jako že to, že to je jenom vo tom.

A najednou na mě kladli jako požadavky, který na mě předtím byly kladený jako na holku, tak najednou na chlapa: ‚Hele my tady máme těžký bedny‘ - ta bedna... [smích] ... já sem vážil 52 kilo a ta bedna měla 35. ‚Potřebujem tu bednu vodnýst‘ [smích]... tak říkám ‚Co?!‘. ‚Tak seš chlap, tak to jako vodnes.‘ Víš co, jakoby najednou tadyty věci.

Třeba muj táta dycky si se mnou chtěl dávat páku. A von ‚Když seš ten chlap, ne přece, tak to, tak si dáme páku‘ anebo já sem chodil na kickbox a von, že si teda to rozdáme jako v ringu. Jo, a normálně a nakouřil mi jí, že jo, a to. Já sem vodešel, že je kokot a že se s nim bavit nebudu. Protože vo tom to není. A celou dobu mu vysvětluju, že to vo tom není. A spousta lidí to tak ale vnímá, jo.

Nicméně navzdory tomu, že většina transsexuálů FtM v zásadě nepřiznává, že se snaží nějakým způsobem měnit své (genderové) chování (ostatně jistou dávkou maskulinity jejich chování vykazovalo a vykazuje již od samého počátku), připouští a shledává, že existují určité oblasti, v nichž (zpravidla v důsledku odlišné výchovy a přístupu rodičů, sourozenců, vrstevníků... , v důsledku odlišné socializace) nemá dostatek zkušeností, a tedy i dovedností a činnosti (sociokulturně určené a vymezené právě jako mužské), které tak docela neumí a nezvládá:

Jo... no to je třeba taky problém u mě, že nejsem až tak... tak jako... ne... sem manuálně zručný, ale... nedokážu takový ty... technický věci, no. Protože jsem se to neměl od koho naučit. Můj táta taky prostě ten... jako, když to řeknu takhle, tak žárovky měnila máma doma, jo [smích]. Takže to je takový jako mínus pro mě... že tohle je taková jako věc, kterou jakoby měl ten chlap zvládat v tý domácnosti, a taky to prostě nezvládám, jo takže. Kdybych to uměl, tak... tak se cejtím už prostě vejš někde, no.

A třeba sou i jako normální kluci, kteří prostě technicky nejsou zdatný, jo prostě... ale neřeší to, protože jsou si jistý sami sebou, že jo. Nebo... nemají proč pochybovat, že jo. Ale... no, říkám jako já jsem to neměl vod koho... vod koho nějak jako vokoukat nebo se naučit, takže... [smích] sem minusovej tady v tom.

Kolikrát sem si představil, nebo snažil jsem se, zkoušel sem si představit, jak bych se zachoval, kdybych se dostal do nějaké bitky, jo. Nebo prostě kdyby mě někdo napad nebo...

Ale jinak... jinak... taky se neumím prát.

No a musel jsem dělat prakticky všechno a vlastně máma mi dělala to, že: ‚No prosimtě ty máš silu jako Bivoj, tak tohleto udělej, támhleto vytáhni‘, jo takže já sem spoustu věcí dělal už jako za chlapa, protože ona byla na spoustu věcí líná. Takže já jsem dělal ženský práce doma a i mužský. Prostě všechno, ať už to bylo natírání nebo to: ‚Prostě musíš, to zvládneš a to na to máš, podívej se‘. A ona prostě, že sem byl trochu tlustej, že jo, tak to brala tak jako že jsem silnej a všechno zvládnou. Tak na jednu stranu dobrý, takže se ničeho nebojím, ale třeba nejsem technickej typ. A taky jsem se snažil jako bejt pořádněj chlap, že jo, a to.

A i třeba ee já třeba sem řešil ty technický věci, jesi bych to zvládnul. Nebo sem si říkal, že kolikrát bych začal něco vopravovat, protože sem to viděl někde, a tak by mě zajímalo, jesi to zvládnou taky. A strašně sem chtěl, protože mi to přišlo takový, já něco vopravím. A třeba i vobčas tady něco, ale spíš... nemůže to bejt elektrika

nebo tak [smích], protože... ale i když vypínač sem třeba spravil, no. A to řeba dělám s R. [synem manželky], že on mi drží šroubovák a tak, aby se dostal k takovejmhle věcem. Ale spíš, že zasádruju něco, nebo vymaluju anebo se hrabu v něčem na zahradě. Nebo stavíme ten domeček a tak. Třeba teď už nemáme nic na to, ale... jako spolu sme to natírali a sbíjeli a takhle a mam vymyšlený i místnosti i z čeho bude střecha a tak, a mam různý panty... A toleto jo.

Já bych nemoh vopravovat... jak co... ale většinu věcí ne, protože sem zbrklej a prostě, jak se to nedaří, tak to rozkopnu, je mi to jedno a vyhodím to, radši koupim nový, jo a vona [manželka] na toleto je, třeba vysavač vopravovala, já maximálně něco něco podržet, ale jinak... no ,No, a teď je to rozbitý a za to můžeš ty, protože, kdybys tady nestála, tak se to teď neurve!'. Že jo [smích].

No, jako třeba vadí mi, že jako neumim třeba svářet... přestože mě to třeba táta mohl naučit a nenaučil. Tak jako třeba to mi vadí. Ale tak si říkam, že mam eště čas prostě všechno tohle dohnat, jo. To je jako třeba... nerozumim autum, nepoznam jednotlivý značky, ale tak jako... to doženu prostě... nebo se na to úplně vykašlu. Jako [smích]... nemusim, každej přece ne to nezná jako nejde a neřekne: ,To je pěkná mazda 323', nebo tak jako. Jo, buď to můžu dohnat anebo se na to můžu vykašlat. Jako to zas... na tom nestojí a nepadá svět. Jako... je jasný, že ti tady něco chybí, že jo, protože přece jenom dvacet let v jinym... jinym světě, prostě je dvacet let a za tu dobu se stane spousta věcí, jako který ty jakoby postrádáš, ale tak dá se s tím žít.

Navíc (i navzdory veškeré ženské emancipaci) se od muže stále ještě očekává, že rodinu zajistí, zabezpečí, tj. (přeloženo do jazyka současné postindustriální komerční společnosti) že bude vydělávat dost peněz (přinejmenším tedy více, než jeho partnerka):

No... když si to připustim, tak jako... se cítim hloupě, jo že... třeba ta A. [manželka], jo prostě vydělá ty peníze. Že já jsem tam vlastně jenom ten pomocník... který jako nějak pomáhá tomu provozu tý... tý firmy, jo... Jo a... v podstatě jako... ty peníze vydělává hlavně ona, že jo. Takže... když by potom třeba mělo přijít dítě, tak vlastně... bysme se asi střídali, jo že... o tu mateřskou... bych šel v podstatě já, že... A. by byla víc v práci a já víc třeba s tím dítětem. Takže jako... tadyta myšlenka mi nevadí jo, že... že bych měl bejt jako víceméně na tý mateřský já. Ale... jako nedodá to tomu sebevědomí, no, to je fakt. [...] Kdybych byl prostě v nějaký v nějaký profesi dobrý a... prostě dokázal dokázal vydělat slušný peníze, aby ta manželka prostě nemusela pracovat, tak... prostě bych se cítil asi... fak jako... tak jako... dobrej. Takhle si připadám tak jako... méněcenný... no nevim, takový jako... jo, že prostě... mi to může někdo jako kdykoli předhodit...že ty seš jako sice jako to... jako muž, ale jako... sorry ale... [smích] ...bys měl ale jako trošku jinak jako fungovat, jo. Co se týče třeba tý práce nebo.

Oněch požadavků a nároků je vskutku mnoho, otázkou je, nakolik jsou vlastně nutné a důležité, zda by člověk mohl být mužem (nebo ženou) i bez nich:

Ale bylo by to hrozně hezký. Mě by se to líbilo, kdyby člověk prostě moh žít, tak takhle jak chce. Bez nějakých těch blbejch kolonek a... toho, co máš a nemáš dělat. To je hrozně omezující. Ty ale vono to asi neni reálný, ale kdyby fakt existoval svět bez těch konvencí, nebo bez toho, že muž dělá, aby muž byl mužem, tak musí dělat tohle a tohle, a žena musí dělat tohle a tohle. Kdyby existoval takovej svět bez toho, tak... Fakt krása, by člověk moh prostě volně žít. A třeba by i dřív přišel na to, kdo opravdu je.

7.7 Šaty dělaj člověka

Mnoho citací, které by bylo možné přiřadit právě k tomuto kódu, je uvedeno již v kapitole první - *Holka nebo kluk?*, neboť boj proti typicky holčičímu oblečení se odehrává převážně

ještě v dětství a bývá (zpravidla) natolik úspěšný, že později u transsexuálů FtM k nějakým zásadním změnám v oblékání již nedochází. Jedinou výjimku tvoří snad pouze spodní prádlo.

Tak v oblékání... no, asi jenom to spodní prádlo, jo, to vostatní se prakticky nezměnilo.

No, to já sem... to sem... no.... To sem šel nakoupit do obchodní- do obchoďáku do TESCO právě první trenky, to si pamatuju. [smích] Ty jo a to sem jako se tvářil, že to nemusí být pro mě, že jo ale [smích]. [...] To bylo ve fázi... možná už jsem měl hormony a možná eště ne, nevím. Teď si to nějak tak jako neuvědomuju přesně. Ty jo.

To vše tedy nasvědčuje tomu, že to, jak se člověk obléká, respektive, co si obléká (nebo možná spíš neobléká), je pro ostatní poměrně zásadním a jednoznačným signálem a ukazatelem k určení toho, zda je mužem či ženou (chlapcem či dívkou). To, že k žádným výrazným změnám v oblékání u transsexuálů FtM již později nedochází tedy neznamená, že by oblečení nebylo pro vytvoření mužské identity důležité, ale naopak, že je důležité natolik, že se „revoluce v oblékání“ odehraje poměrně záhy.

Pak to... a to bylo furt takhle stejný, až pak v patnácti, že jo, to jsem šel do diagnost'áku a tam už jsem to trošku víc musel řešit a už jsem asi věděl, akorát, že neznáš ten název, že jo, ale víš, že prostě něco je jinak. A tam v diagnost'áku v L., tak jsme museli všichni nosit šaty nebo sukně. A to a museli jsme tak chodit do školy, prostě všichni. Já jsem tam byl první den a já jsem prostě řekl, že to na sebe nevezmu a to a takže jsem byl u etopeda a ten zařídil, že sem... že sem nemusel.

No... a jinak sem chodil pořád jako v kalhotech a takovej jako nakrátko vostřihanej. To našťestí jako nikdy nebylo no. Naušníci už sem sundal hned, co mi jí nandali. [smích]

Jo, jako já sem dycky nosil takový jako prostě kalhoty, triko, mikina... prostě já sem dneska ten styl oblékání není moc jiný než v tý době.

Je ovšem potřeba opět zdůraznit, že mužské oblečení – coby důkaz toho, že transsexuál FtM je muž – funguje pouze za určitých okolností. A to buď v situacích, kdy jedná s lidmi, kteří ho vůbec neznají (a tudíž k němu přistupují a jednají s ním právě na základě toho, jak se obléká):

To sem tenkrát jel v srpnu na zápis... a pak v září na slavnostní imatrikulaci. V obleku. A bylo to celkem v pohodě... pár lidí se teda koukalo trochu podezřívavě... nebo taky se mi to možná jenom zdálo, jo, ale jinak to prošlo. Tak... nikdo mě neznal, že jo. Problém pak nastal až na tom... na studijním oddělení, když jsem si šel pro index. Tý pani se totiž nějak jako nezdálo, že by mi jako měla dát studijní průkaz nějaký holky. A já jí to nechtěl vysvětlovat... ani sem moc nevěděl co... a jak. A taky za mnou ve frontě byla spousta dalších lidí... tak mi řekla, ať prej počkám. [...] Asi za pět minut nebo tak nějak... za chvíli prostě, za mnou přišly nějaký dvě holky. Prej je sem poslala taky ta ženská ze studijního a že prej: ‚Už tam čeká jeden kluk, tak ať počkaj s ním‘. Zeptaly se mě jestli du taky do prváku, tak jsem jenom kejnul, že jo. A pak začly vykládat všechno možný... no, prostě holky, víš co. Byly hrozně ukecaný... no, a zjistil jsem, že sou i na stejnym oboru jako já... takže budoucí spolužačky. Tak sem si říkal... jako malér na spadnutí. [...] A pak se mě jedna z nich zeptala, jak se jmenuju. Tak chtěl jsem si nejdřív něco vymyslet... vytvořit si vlastní... jako falešnou... identitu. Ale měl jsem strach, a navíc by se to stejně dřív nebo pozdějc provalilo. Takže... A vlastně jsem se dost divil, že jako vůbec věřej tomu, že jsem kluk... to bylo skoro neuvěřitelný... jakou sílu má pitomej oblek, ty jo;

anebo v situacích, kdy sice jedná s těmi, kteří ho znají, ovšem jen za předpokladu, že tito jsou obeznámeni s tím, že člověk je transsexuál, v opačném případě totiž (jak ostatně vyplývá i z citací uvedených v první kapitole) mužské oblečení jako důkaz mužství nefunguje a druhé naopak spíše mate:

Hele já jsem si zvyknul na určitý věci, jo třeba oblečení, naopak třeba mi to furt jako předtim vymlouvali, že jako tohle nemůžu a teď já můžu všechno, to co se mi dycky líbilo, protože, když se jako holka voblíkne jako kluk, tak maj pocit, že je to, že seš jako vandrák nebo něco jo. A teď naopak, teď prostě du a koupim si cokoli a měl jsem to už já nevím od těch patnácti, šestnácti, protože dřív jsem dostával věci po mámě, takže to bylo... to bylo takový pitomý;

Ale jo, to už muselo někde nastat předtim, sakra... Doufám, že aspoň na střední. Ale při tom tělocviku to muselo bejt hrozný pro ty slečny... ty jo, jesi sem tam chodil v trenčích. [smích]

7.8 Dělá penis muže?

Asi úplně nejvýstižněji charakterizuje onu *problematiku penisu* tento naprosto spontánní výrok:

Viš co je směšný, teď mě tak napadlo, že spousta z nás jakoby pořádně ani péro neviděla. Jako víš jak to myslim, že... [smích] člověk touží po něčem [smích]... vo čem má dost mylný představy, nebo takový jako... zkrleslý.

Přesto, že penis je pouze jedním z biologických rozdílů mezi mužem a ženou, je mu v této práci věnováno (asi) nejvíce pozornosti (a je zahrnut hned v několika kódech). A to nikoli náhodně – je to rozdíl, který utváření (pohlavní) identity provází od samého počátku. Jeho přítomnost či nepřítomnost v podstatě rozhoduje o určení úředního pohlaví dítěte při narození, je viditelným rozdílem mezi chlapcem a dívkou v době, kdy ostatní (sekundární) znaky nejsou jednoznačné, a konečně v dospělosti je (především samotnými muži) považován za jakýsi znak či důkaz mužství:

Hmm. Jako... může se to zdát jako takový jako taková drobnost, jo, že prostě to nepotřebuješ k životu, ale prostě... Jako denně, denně si tím jako vlastně připomínáš, že to je prostě jinak, jo. Místo tím, aby sis to pokaždý jako utvrdil jako, že... seš jako ten chlap, tak prostě [smích]. Nevím, trošku to sráží zpátky, prostě no.

No, jako je to bráno asi jako společností nebo celkově jako hlavní znak mužství. V podstatě. Když se řekne mužství, tak... tak si všichni představí to péro, že jo. Takže tím to je daný prostě, no [smích]. Že to je... důležitý.

Až to tělo dělá muže mužem... nebo ty znaky. Bohužel ty znaky. To, že sme rozdělený na ty dvě pohlaví, tak to, že máš já nevím, že máš penis a že máš já nevím prostě víc chlupatý nohy a že prostě tvoje prsní žlázy se tolik nevyvinou, tak to tě asi dělá mužem. Jenom vopravdu ta vizuální stránka. V naší společnosti ano. V naší společnosti dělá ta vizuální stránka tím mužem.

A spousta z nich jako... to nechtěla přijmout nebo až po operaci. ‚Až ho budeš mít, tak jo‘.

Je to fakt, že většina těch jakoby... těch lidí, který vo tom nic neví [myšleno o transsexualitě], tak je zajímavá jenom tohle. Jo. „A jak to dole máš?“ Jo, prostě, no.

Penis, symbol všemocnosti (*love machine*) či naprosté slabosti (Moraviův hrdina), je metonymií muže a také jeho vtíravým pánem. Tato partie vládne celku, protože ho definuje (Badinter 2005: 134; kurz. původní).

Přítomnost či nepřítomnost penisu je tak (pro transsexuála FtM) otázkou a problémem poměrně zásadním (třebaže ,by se mohly stát i horší věci‘):

Tak jako takhle. Jako prostě sere mě, že tam nemam jako penis, a třeba prostě v partnerskym životě, tak prostě jako mi tam bude chybět. Štve mě, že tam, že ho tam nemam. Tak jako to mě fakt rozčiluje, ale zase si říkám, no tak dobrý, tak prostě nemam penis, ale furt lepší, než prostě mít třeba rakovinu. Že prostě si říkám, že na tom nejsem zase tak špatně. A... no jako rozčiluje mě to strašně moc. Ale tak jako můžou se stát i horší věci.

Tělo je zdroj primární identity a pohlaví velmi záhy upřednostněnou zónou zájmu, stojící na samém počátku pohlavně rozlišené identity (Badinter 2005: 47).

Je tak vcelku logické, že i (právě) pro transsexuála FtM je penis při vytváření a dokazování jeho mužské identity do značné míry nepostradatelným a to i přesto, že:

K pocitu mužství nestačí být XY a mít fungující penis. Někdo se naopak může cítit mužem navzdory některým anomáliím či dysfunkcím. [...] Jsou známé případy chlapců, kteří získali mužskou identitu navzdory absenci penisu (Badinter 2005: 47-48).

Prostě ten pocit, že tam něco je mezi těma... i to vlastně, že jo, když se člověk vysleče do trenek... tak prostě, kdybych tam neměl nic, nebo prostě jenom jenom třeba nějakou vycpávku, tak... prostě by byl daleko nepříjemnější, než... než teďka, když prostě je tam ten kus toho masa, když to řeknu takhle, no. I vlastně... no že jako se cítím asi potom... jako potom, no jistějš, no. Jako podvědomě prostě jako, že jako tam vopravdu patřím, jo. Mezi mezi ty muže, jo.

V tý době sem třeba byl ještě sám, že sem neměl partnerku, když jsem vlastně šel na tu operaci, na tu plastiku penisu. Takže jsem neřešil vlastně ani, co to bude jako... znamenat pro tu partnerku potencionální. Ale bylo to pro mě důležitý, no. [...] Důležitá součást prostě, no. Tady v tý přeměně.

No ale oni [biologičtí muži] maj všechno všechno prostě tak, jak maj mít a to a já sem se jim chtěl aspoň nějakym způsobem vyrovnat. A třeba měl jsem strach, když chodíme plavat, že jo, aby někde něco nevyplavalo nebo aby to nevypadalo blbě. No a takže jsem si říkal, že je to důležitý kvůli tomuhle, aby to někde jako nevyplavalo, kvůli R. [synovi přítelkyně], protože třeba, já nevím, ale dycky, když sem chtěl jít plavat - teď se můžu svlíknout do slipů a pudu tam, a vim, že se nic nestane.

Takže mý očekávání to splnilo, no. Prostě aby tam furt něco bylo. Kdyby náhodou přišel [syn manželky] do koupelny, ať si tam můžu dát ruce, kdyby cokoliv, kdyby mě zavřeli, jo, nedejbože, tak to, tak prostě koho napadne, že že je něco dole, že jo. Eště si necham dodělat koule a... bude to v pohodě.

Jenom pro mě [je to důležitý]... Eee... jako vo lidech je to, že jo, ale já si spíš nemůžu přijít jako méněcenněj, protože už tak mam takovej jako pocit a říkam si jesi se po někom náhodou neohlídne [přítelkyně] jo nebo jesi někdo náhodou není lepší. Protože prostě ty biologický oni s tím neměli, že jo žádný starosti, nic se sebou nemuseli dělat.

Že takhle, když mam plavkovej řez, tak mam slipy a nic není vidět. A mam tam něco, mam. Akorát, že budem muset řešit nějakou výstuž, to je, to je jediný.

Prostě sem šel na první operaci. To sem šel v červnu, pak v srpnu na tu druhou a to a prostě sem řek, že jo [že mám penis]. Protože to by se nedočkali, že jo. A mě ten... pro mě to nebylo nějak důležitý [mít ho], no. [...] Ale eště že už to mam za sebou. Už jenom ty koule a to. Ty jo celý život se s tím srát... Tak to je, takový zbytečný, protože ti uteče spousta věcí.

Ale pro mě je třeba jakoby to důležitý, vypadat tak jako... co se týče jakoby ve vztahu k ostatním mužům, mam potřebu...aby to vypadalo realisticky.

A teď nám jako ve všem to přijede takový fakt normální, že se svlíknu, tak budu... jdu nahej do koupelny a nezaměřuje se na to [manželka].

Z uvedených citací je zřejmé, že penis je důležitý jak pro transsexuála FtM samotného, tak pro druhé (je to zřejmě jakýsi ukazatel toho, jestli (už) je muž), ve vztahu k nim. Transsexuál si je totiž svého handicapu vědom, ať už o něm druzí vědí či nikoli (a zde nejde jenom o penis, ale jaksí o samotný fakt, že je tím, kým je - transsexuálem).

Goffman (2003) hovoří v této souvislosti o osobě *diskreditované* a *diskreditovatelné*:

Existuje-li mezi skutečnou a virtuální sociální identitou nějakého jedince diskrepance, může nám tato skutečnost být známa ještě předtím, než se s ním my normální setkáme, nebo to může být zcela zjevné v okamžiku, kdy se před námi objeví. Takový člověk je diskreditovaný [...] Ve vztahu k tomu, co jej diskredituje, se nijak otevřeně neprojevujeme, a zatímco takto usilovně nedáváme nic najevo, situace zhoustne, znejistí a pro všechny účastníky, zejména však stigmatizovaného, se stane problematickou.

Spolupráce stigmatizovaného s normálními na vytváření dojmu, že jeho prokazatelná odlišnost je irelevantní a není jí třeba věnovat pozornost, představuje hlavní okolnost jeho osobního života. Když však jeho odlišnost na první pohled patrná není, a ani není předem známa (anebo když přinejmenším jemu není známo, že je známa druhým), a on je tedy diskreditovatelnou, nikoli diskreditovanou osobou, představuje to jeho druhou hlavní životní situaci. Nejde pak o zvládání napětí vznikajícího během společenských kontaktů, ale o regulování informací týkajících se jeho vady (Goffman 2003: 54).

Této problematice se sice budu širěji věnovat ještě v následujících kapitolách, nicméně už zde jsem považoval za důležité ji zmínit a nastínit, neboť hraje důležitou roli v tom, jak jsou a

budou jednotlivé strategie a způsoby dokazování mužské identity transsexuály FtM nahlíženy a interpretovány.

Ona touha a potřeba transsexuála FtM mít penis (nebo přinejmenším vytvořit dojem, že má penis) je tak z tohoto úhlu pohledu vlastně především způsobem, jak zabránit tomu, aby byl odhalen rozpor mezi oběma identitami (skutečnou a virtuální), způsobem, jak zamaskovat odlišnost:

Moc ne, já jsem jako přemejšlel a zkoušel různý třeba protézy, ale. Mě to nevyhovuje, je to vlastně něco cizího. Není to moje, není v tom stejně cit. Jenom aby to vypadalo. I ušít jsem si něco nechal, ale... není to vono, prostě... Holt jako je blbý, že když někde... vystupuju někde, kde mě vůbec nikdo nezná, a chci si hrát jakoby na někoho... nebo abych působil víc mužsky, tak by se mi to samozřejmě hodilo, nějaká ta protéza, která by tam nějak jako simulovala, že tam vopravdu něco je, že prostě sem biologickéj. Ale pak si většinou uvědomim, že to naprosto nemá cenu, že... stejně pak se na to přide, po nějaký době, když navážu s někým nějaké partnerskéj vztah a... bude to vážný, tak stejně pak prostě holt. Zjistí.

A teď... a i třeba sem říkal jako kterou ponožku si mam dát do slipů a tak, když sme šli plavat a todle „Ukaž, dej si takhle...jo to je dobrý“[radila manželka] nebo vem si větší nebo menší, jo nebo prostě něco.

Takže kdybych chtěl říct, že se převlíknem nebo pudem plavat, tak já se na to musím připravit. Takže to je pitomý. Potom v autě to samý, máš máš nějaký kalhoty, že jo, a zezadu je na tebe vidět – nemusí nikdo koukat – ale já mam takovej pocit, prostě mam to tam rovný, že jo. Anebo deš a máš nějaký blbý kalhoty a zrovna se ti promáčknu dovnitř, víš nebo prostě, no. A taky taky to I. [manželka] říkala, že všichni chlapi nemaj bouli. Ale prostě já jí potřebuju. Jo. [smích]

Ale předtím já sem, jako po doma, hlavně sem nosil trenky a tam jako nejde nic dát, že jo. A jinak to bylo nepohodlný, takže na co.

Já si takhle vezmu tydle trenky a koukam se na televizi, že jo. Protože rád chodim prostě, dyť já můžu i na zahradu v trenkách, že jo, no a abych se kvůli tomu voblíkal nebo si něco vycpával.

Nebo měl jsem, že sem měl třeba kapesník v tom v kalhotech nebo tak nebo sem vylez tak, aby se na mě nepřicucly plavky jo, takovýdle ty a... nebo ohledně koupání, tak jsem si tam dal takhle ruku, přece se nechytim tak, že aby bylo jasný co, to co tam mam nebo. No prostě takový ty krycí manévry, no.

Nebo když jsme chodili jako plavat že jo a já jsem ještě nebyl po faloplastice, tak to byl taky problém, protože von měl normálně plavky a to a já jsem se za prvý nepřevlíkal před nim [synem manželky], pak, když jsme byli v tom, ve sprše, tak taky prostě jsem se nesvlíkal... Tak sem dycky řek, že nechci, aby mě někdo vočumoval.

Muži prostě mají penis, ženy ne. Je tedy nesmírně těžké *být mužem bez penisu*.

7.9 Muži močí vestoje

Tato kapitola sice velmi úzce navazuje na kapitolu předchozí, ovšem zatímco prve se jednalo pouze o to penis *mít* nebo *nemít*, nyní je uvažováno i o jeho dalších funkcích. Pro muže – tedy pro biologického muže – se obě tyto věci (přítomnost penisu i – všechny – jeho funkce) jeví jako totéž, jako to stejné (a od sebe neoddělitelné), u transsexuálů FtM však

bývají často uvažovány odděleně¹³. Mít penis a mít penis umožňující močit vestoje (či pohlavní styk) jsou pro transsexuála vlastně dvě zcela rozdílné úrovně.

A i zde je samozřejmě ona touha a potřeba močit ve stoje (jako muž) zejména a především snahou o kontrolu sociálních informací o (skutečné) identitě transsexuála – avšak s tím rozdílem, že to, že *má* penis bylo možné i jenom předstírat, močení už většinou jen předstírat nelze:

Takže vo vo některých věcech se bavíme, ale to je jako, ee aby se nezeptal, proč chodím na záchod někam to... tak vždycky jako že se stydím anebo dělám právě, že normálně někde stojím.

No a chlapi normálně že jo dou a za plot prostě to pustěj tam do trávy, že jo. No a já jsem mezi setama už prostě už se mi chtělo, tak sem tam vyběh a ten správce, co to tam vlastně má pod palcem, tak říká: 'To můžeš tam normálně za plot.' A já: 'No já... potřebuju na velkou' [smích]. Ty jo. A on: 'No, a... jo, no.' A jo prostě.

Jo jo. Jsou to prostě strašně překerní situace. Já si pamatuju, jak jsem tenkrát jel vod H. [sexuoložky] ze skupiny... ee... k nám prostě, domu. Jel jsem autobusem a vono jenom z Florence z Prahy prostě na Dejvickou to nabralo třičtvrtě hodiny zpoždění, jo. Takže to, co to normálně jede řekněme dvacet minut, tak už to jelo přes hodinu. A já, když jsme projeli prostě kolem Ruzyně, kolem letiště, už jsme byli jako na tý výpadovce prostě ven, tak já už jsem potřeboval strašně chcát. Ale strašně. Už jsem prostě přemejšlel, že i vystoupim jak to tam někde prostě... začíná... já nevím, co to tam... na Divoký Šárce, jak to tam jede, že prostě vystoupim a pojedu jinym autobusem, jo. Reknu prostě, řeknu mu [řidiči], že teda vystoupim, jestli by mi nevrátil aspoň nějaký peníze. Ale prostě říkám, no já už nemam peníze, ani na autobus. Takže sem, jel sem, jel sem, a pak už jsem zjistil, že to nevydržím. A seděl jsem vzadu v autobuse, šel jsem prostě přes celej autobus jako říct panu řidiči, že prostě fakt potřebuju chcát, ale jako brutálně, že to nevydržím, jako do nejbližší stanice ani nikam, že prostě musí zastavit. On se na mě tak jako kouk, já tam tak jako... podíval se na mě, že asi si říkal, no tak, to nevydrží. A už jsem jakoby vyp- [nedokončeno, vypadal], už mě jakoby to okolí bralo jako že kl- [nedokončeno, kluka] chlapa, no jenže pak... se... jako teď. Ten autobus měl zpoždění už jakoby třičtvrtě hodiny už jenom v tý Praze, teď ty lidi byli nasraný, že prostě teď to staví. A teď já jenom s hrůzou v očích jsem sledoval, jak jako mjíme nějaký křovíčka, co tam jsou. Pak tam byl jeden strom, druhej strom, pak už tam byly jenom ty ty tele- sloupy toho vysokýho napětí. A von teda zastavuje prostě do toho pruhu a tam nic nebylo. Tam byl prostě asi patnáct metrů prostě vod tý krajnice byl ten sloup toho vysokýho vedení a vokolo bylo takový jako křoví, jako ani ne moc vysoký, to bylo tak takhle vysoký [ukazuje rukou zhruba do výše 1 m], takový ne moc jako hustý. ... A já říkám, 'ty vole, tak jako co budu dělat'. Jako teď, hlavně už jako haló, že 'co se děje', celej autobus, 'proč jako...' [šuškáni] 'Někdo stojí vepředu, je mu asi špatně...' Nebo prostě něco. [...] Ne ne ne, naštěstí nikdo nevystoupil. Zaplať pánbůh. Ten řidič prostě řek, 'tak dělej, tak běž'. Tak si říkám, ty vole, tak jako co. Takže sem to tam jakoby... tak zkoumal jsem asi... minutu... strašně dlouhou dobu, jesi jakoby z poza toho křoví je něco vidět. Kalhoty jsem měl prostě až jakoby u kotníků. A musel jsem se vychcat jakoby na stojáka, protože... samozřejmě pravá půlka autobusu všichni prostě koukali, co se jako děje, jo, že jo. Já říkám tak tadyto prostě to sou situace, který nechci zažít. Už jakoby nikdy. A kvůli tomu jakoby tadyto sem řešil. Že to bylo vo tom jakoby do- dokázat jakoby... vychčiješ se prostě... ve stoje, tak seš teda jako chlap, no. Ale katastrofa.

A snaha vyhnout se takovýmto nepříjemným a značně kompromitujícím situacím tak může jaksi zpětně vést právě ke snaze *mít* (funkční) penis, tedy podstoupit chirurgický zákrok, jímž

¹³ Vytvoření penisu a močové trubice představují zpravidla dva oddělené (náročné) chirurgické zákroky, nejprve je vytvořen penis a následně (nejdříve však za šest měsíců, obvykle později) je dodatečně vytvořena močová trubice (vytvoření močové trubice umožňující močit vestoje je navíc obvykle provázeno komplikacemi a vyžaduje – často i více – reoperací.

Některé chirurgické přístupy vytvoření močové trubice uvnitř penisu (ani) neumožňují. Stejně tak ani většina (cenově) dostupných protéz neumožňuje močit ve stoje.

bude penis umožňující močení vestoje vytvořen. Zároveň ale také transsexuál zvažuje možná úskalí a rizika, jež to s sebou přináší:

Takže a já sem furt čekal jako jesi bude něco lepšího. Ale co lepšího. Můžeš si udělat něco na čůrání. Chtěl bych, jo, chodit jako, chodit jako ostatní. Ale na druhou stranu ten svěrač, vem si, kolik lidí ve stáří trpí inkontinencí, jo, a pokud se ti v tom někdo pohrabe, tak jako a udělej ti vlastně ještě druhěj, tak si nemyslim, že by, že by to bylo dobrý. Protože prostě každěj zásah... [...] Takže abych se pak ve třiceti nebo ve čtyřiceti jenom kvůli tomu, že jsem chtěl chcát u stromu, tak kvůli tomu, abych se pochcával, tak jsem si říkal, že ne.

Že vůbec vlastne nevím jako, jesi by to to tělo přijalo, i když je to vlastně muj vlastní sval, nebo moje vlastní tělo, který jako ze kterýho si necham vymodelovat něco, co mi příroda zapoměla nadělit, tak jako. Stejně by člověk neměl jistotu, že to bude fungovat, že to bude v pohodě. Kuli tomu se nechat řezat.

No, když ten.. ta, ten vnější nějakej vzhled zůstane holt stejnej. Prostě už sem se tak rozhod, že... že ty zatím, to, co je možnost, to co je možnost vytvořit nebo ty možnosti nebo to, co zatím medicína dokáže vytvořit, buď pan profesor V. nebo pan profesor J., tak jako se mi nějak dvakrát nelíbí. Kdyby to bylo estetičtější a funkčnější, tak bych řek OK, tak jako mi ty jizvy nebudou vadit, ale takhle.

Reálné možnosti současné medicíny jsou zřejmě také jedním z určujících aspektů, proč se velká část¹⁴ transsexuálů FtM rozhodne faloplastiku (nakonec) nepodstoupit:

Tak ale víš co, s tím... s tím bych stejně nebyl vo moc víc chlap než teď. (...) A taky stejně... stejně, abych se... aby ses udělal, abys moh dosáhnout orgasmu, tak ti tam to původní... stejně musej zčásti nechat, tak co.

7.10 Tělo

K tomuto kódu byly přiřazeny všechny citace, jež se nějakým způsobem vztahují k tělu (respektive fyzickému vzhledu) – k potřebě něco zakrýt (zamaskovat) nebo naopak zdůraznit, odstranit nebo vytvořit, jednoduše řečeno změnit. Ve všech zde uvedených citacích, a především v té bezprostředně následující, lze zcela jasně vypořadovat to, jak zásadní potíž v (původním) těle (při vytváření nové identity) transsexuálové (i druzí) spatřují.

Hmm a je teda pravda, že vlastně my na tý cestě jakoby od toho kým sme byli, po to, kým sme teď v podstatě ošetřujeme jenom jenom tu schránku. Že vevnitř zůstáváme hodně stejný. My v podstatě jakoby jenom upravujeme fasádu. Protože tady, to znamená v hlavě, a tady [duše], to je furt stejný.

¹⁴ Bohužel netuším, zda existují nějaké přesné statistické údaje. Dostupné tabulky a grafy (Fífková, Weiss, Procházka 2008) totiž udávají pouze *údaje o počtu přeměn pohlaví*, případně *o počtu klientů, kteří dospěli až k operativní a úřední změně pohlaví*. Přičemž operativní změna (faloplastika) a úřední změna (jejíž podmínkou je pouze ztráta reprodukční schopnosti) není totéž. Není tak zcela jasné, zda se jedná pouze o jedno, druhé či součet obojího. Nicméně si dovoluji odhadovat, že operativní změnu pohlaví (tedy faloplastiku) se nakonec rozhodne podstoupit (jen) zhruba polovina transsexuálů FtM.

Přičemž nejzásadnější problém a překážku při utváření mužské identity představují z tohoto hlediska jednoznačně prsa:

To vždycky bylo to nejhorší, to bylo to nejhorší... ten hrudník.

Ty prsa, no. Jako kdybych měl dva knoflíky... [smích] nebo to, tak to by bylo v pohodě. To sem dokonce to sem si říkal, to samozřejmě nešlo, to bylo nereálný, ale mít takový dvě nic, takový fakt ty jo, že bych se vykašlal i na všechny ty voperace, ty jo. Že by se dalo prostě cvičením dokázat...

No tak hlavně jako hlavně já nechci bejt prostě chlap s kozama. Jako to fakt já úplně je prostě ty prsa nesnáším.

No a pak přide puberta a začnou nemilé věci, že jo. Začnou se ti některé věci zvětšovat [smích], najednou zjišťuješ, že ti narostou prsa.

A seděl jsem tam takhle shrbenej, že jo protože to bylo to, to bylo vidět, no to bylo hrozný...

U H. [sexuoložka] už to potom nabralo vlastně rychle spád, docela, že sem šel k tý komisi... eště vlastně před tou komisí já sem ukecal toho doktora z v tom K., abych prostě, aby šly ty prsa dolů. jo. Protože to bylo před létem a já jsem si říkal to už prostě nedam. [smích] To a von teda nakonec, že teda jo, no tak ee vlastně domluvil to u... v K. ve fakultce, že mi to vodoperujou ty prsa ještě bez tý komise, jo. Nevim jestli, jak... no prostě to nějakým způsobem zařídil, jo, takže vlastně. Já sem šel na operaci tam... ale už sem teda věděl, že půjdu k tý H., ale... a vona říkala, že jako u ní, že jsou tam jako dobří vodborníci, že už jsou tam zavedený... Ale já prostě už jsem nedokázal čekat. Jo, že prostě říkám... už mi to bylo prostě... jesi mi to uříznou motorovou pilou nebo co [smích], prostě aby to bylo pryč, protože... už to bylo takový nesnesitelný hodně. Mi to bylo jedno. Takže... to byl prostě takovej... asi to bylo nejdůležitější vlastně pro mě ze všeho tayto [smích] Tayty prsa dolů, jo protože...Protože to je nejviditelnější, přesně tak, no. [...] A pak teprve jsem šel vlastně na podzim na... k tý komisi, a pak přišly ty další operace následně. Takže během roka sem byl na nějakých asi i s reoperacema tak na nějakých asi šesti operacích.

Už kolikrát třeba taky přišel nevhod nebo mi vlítnul do koupelny... že jo, říkám: „Hlavně mi sem nechod“, a to, ale mám natrénovaný takový ty pohyby,... Třeba dřív to bylo ohledně hořejšku jo, takže mikiny a tak, chodil jsem tak, že i kdybych měl snad šestky, tak by to nebylo vidět moc, že jo.

Jo. No já jsem měl taky problém, že sem měl docela velký prostě prsa, no. Takže pro mě, jako v zimě to eště šlo, ale jako vyjít v létě někam na ulici, tak sem prostě... Musel jsem to stahovat jo, protože jinak prostě jsem se neodvážil. Nebo když proti mě foukl vítr, tak to sem... vždycky vybíral, kudy pudu, aby nefoukalo [smích] A nejradši jsem chodil v noci ven. Protože to bylo prostě aspoň chvilku, kdy prostě [smích] jsem byl v pohodě, že sem se nebál, že mě někdo uvidí. Takže spíš to bylo takový, viděl jsem, že jako třeba lidi už mě vnímají, cizí lidi, že mě vnímají už asi tak, jak já chci, ale že tady byl ten problém, takže to byla taková velká nejistota, no.

Jako puberta byla hrozná, to pak sem si už začal uvědomovat, když se začaly projevovat nějaký ty primární sekundární znaky, tak to bylo pak... Tam sem začal jako to nenávidět jako to tělo. Jsem si spíš říkal, ty jo, proč musím... ty jo, před pár lety se mi smáli, že sem plochej, jak baterka, no, pak to přišlo, ty jo. Přesně naopak než potřebuju.

Hmm. Já jsem měl hodně problematický období puberty, vlastně no. To bylo takový... No spíš prostě ten fyzický vývoj, tak mě to hrozně prostě rozhodilo. Když jsem zjistil, že tady jsou nějaký... začínaj růst ty prsa, ne, tak to sem se to snažil zatlačit zpátky, to nefungovalo, že jo [smích]. Takže to jako... z toho jsem měl takovou jako hrůzu... a asi spíš podvědomě nebo vědomě, že bych to chtěl nějak jako... ovlivnit, tak jsem prostě... tak sem se snažil jako... zastavit ten vývoj tím, že sem jako nejed, jo. Takže vlastně... takže se z toho vyvinula prostě anorexie.

Jako není to stoprocentní, to sem věděl předtím prostě... varovali mě. Že prostě je to, ty jizvy jsou prostě cena za to, že se cejtím líp a že nemusím v létě nosit stahovák a tři mikiny, jo a prostě... buď se dá vyjít v tílku nebo prostě bez trika... holt pár lidí kouká, ale... když se s tím člověk vnitřně vyrovná, tak už ani ty, ty pohledy tolik nejedí

kteřá jsou (na rozdíl od penisu, jímž jsem se záměrně zaobíral zvlášt' již v předchozích dvou kapitolách) obvykle na první pohled *viditelná*.

Eee... to tělesno. No tak to tělesno sem se snažil jakoby co nejvíc skrývat. Jo to sem prostě, prostě sem měl jakoby ty prsa a tak to sem se snažil jako nějak co nejvíc skrývat. To znamená, že sem chodil - nějaký volný trička, mikiny a tak. Jako už vlastně vod tý doby, co mi začaly růst. Jo to mi bylo úplně strašně úplně nepříjemný, že sem měl prsa. No a eště k tomu, že jo nějakou vagínu. Tak to bylo, jako úplně brutální. Tak ale naštěstí ta nebyla tak vidět. [smích] Tu normálně jako neukazuješ. Ty jo, ale jako to mě to mě jakoby fakt štvalo. Prostě to je... nebo... já zatím jako to tělo mam a to je tělo prostě jakoby, který vůbec jakoby nechci mít, jakoby je mi úplně cizí. A jako kdyby... kdyby byla možnost a šlo by to a někdo by řekl vyměním tělo, jako dám mužské za ženské, tak bych mu ho prostě okamžitě nabídnul. Jo. Jakýkoli! [smích]

Otázka předstírání tradičně vede k zamyšlení nad „viditelností“ určitého stigmatu, totiž nad tím, nakolik dobře či špatně je určité stigma schopno sdělovat o svém nositeli skutečnost, že je stigmatizovaný. [...] Viditelnost je samozřejmě klíčovým faktorem. To, co mohou o sociální identitě určitého jedince v každém okamžiku jeho každodenního života říci všichni, s nimiž se takto setká, pro něj bude mít velkou váhu. [...] Běžně dostupné informace o něm jsou navíc startovní čarou, na niž se musí postavit při rozhodování o tom, jaký kurs nabrat s ohledem na své stigma. Každá změna ve způsobu, jímž je nucen se vždy a všude prezentovat, bude tedy pro něj právě z těchto důvodů osudová (Goffman 2003: 61-62).

Vlastní problematikou záměrného zkreslování informací se ve své podstatě nějakým způsobem zabývám snad v každé kapitole, a tak bych zde rád ozřejmil určité zvláštnosti a zákonitosti tohoto procesu.

Jak již bylo nejjednou uvedeno – lidské tělo je naprosto zásadní determinantou identity (potažmo pohlavní identity) člověka.

Hmm. Je to fakt, že většinou člověka posuzují podle tý tělesný schránky, jo. Je úplně jedno, jak se co... jak se cejtí, ale.

A to tělo aby bylo aspoň z větší části mužský, nebo prostě abych dokázal vystupovat jako... jako muž.

Což znamená, že transsexuál je nucen ony tělesné informace nějakým způsobem poupravit tak, aby byly v souladu s identitou, již se snaží získat/vytvořit.

A musíš řešit přesně tadyty věci. Jak něco zamaskovat, anebo jak něco udělat tak, aby si vo tobě mysleli, že seš to, co se cejtíš bejt.

Goffman (2003) v této souvislosti hovoří v zásadě o dvou možných strategiích – *předstírání* a *zastírání*, přičemž prostředky k nim používané jsou navzájem velmi podobné či dokonce zcela stejné. Předstírání je strategií, při níž se *diskreditovatelný* snaží svůj problém (vadu, nedostatek, handicap...) nějakým způsobem skrýt anebo zamaskovat před těmi, kdo o něm (tomto problému) nevědí, zastírání pak strategií, jíž se *diskreditovaný* jaksí snaží kontrolovat napětí, ulehčit situaci těm, kteří o problému již vědí. V převážné většině každodenních situací se tyto dvě strategie u transsexuálů prakticky překrývají (vzájemné interakce nejsou striktně rozděleny na interakce s blízkými, kteří o problému vědí, a interakce s cizími, jež ho neznají), nebudu tudíž od sebe tyto dvě strategie ostře oddělovat, ani se snažit hledat mezi nimi nějaký další výraznější rozdíl.

Jediné, co zde zmíním je – možná poněkud překvapující – skutečnost, že ve vztahu k cizím, k neznámým, bývá ona snaha o vytvoření nové identity (zamaskování identity staré) mnohem výraznější. Transsexuál FtM se snaží mnohem více *být muž* před lidmi, kteří ho neznají než před těmi, kdo ho znají (především tedy na začátku budování nové identity; postupně se - jak přestává být ona potřeba *dokazovat, že je muž* aktuální, nezbytná - chování vůči oběma skupinám do značné míry zase vyrovná).

Je to blbý období, kdy člověk ví čím chce být... a musí všechno maskovat.

Protože v té fázi prostě řešíš to tělo, a prostě ta obava, že tě někdo zařadí špatně, tak prostě funguje tak, že tě to dožene, že se jako snažíš až moc [smích], abys... možná i... i... vlastně...[...] Abys prostě naplnil představu toho toho muže.

Jo, nějaký změny trochu byly, no. Jakože, když sem konečně díky H. [sexuoložce] nebo ani nevím někomu zjistil, že existuje stahovací pás. Mě to - nechápu, jak mě to nemohlo nikdy napadnout, že bych jako... vopás-[nedokončeno, vopásal]... nebo prostě nějak to zakrejt. Vždycky jsem to jenom kryl těma mikinama prostě volnejma. A pak, když jsem zjistil prostě, že existuje stahovák, tak to bylo... no, a na jednu stranu úleva a na druhou stranu to bylo hrozný utrpení jako stahovat se. Pak v mojem případě, když sem byl docela jako značně obdařenej, tak jako stahovat se do stahováku a pak jako chodit sice jenom v jednom triku, ale stejně to moc nešlo, to byla tak jako změna, že sem se snažil na to okolí působit víc mužsky. Ty, co mě neznali, tak jako to bylo relativně v pořádku, a pak v práci, tam to byl mor. Tam sem nastupoval v době neutrálního ména... s tím, že sem sice už vystupoval v mužský roli, ale prostě to asi nějak jako věděli, tak to fakt bylo hrozný... s tím stahovákem v těch vedrech.

No takže prostě moje tělo úplně mě strašně rozčiluje. Teďka je to teda vo něco lepší. No a po voperacích už to bude úplně výborný. To je... jako nebude úplně všechno tak skvělý, ale jako bude to furt lepší, než ten stav předtím. No [smích]. Jako konečně. Sice teda jako určité partie budu muset stále skrývat, tak ale... aspoň ten vršek jakoby už...

Nebo chodili plavat a já ,Ne, to je dobrý, mě to neba' a přitom jo, ale já sem třeba nejel takhle se třídou ani k moři. Jel jsem až ve třetíku, to už sem se na to vysral a plaval jsem v dresu. No, jenže, že jo, všichni sou svlečený a jenom ty tam takhle šaškuješ. A vůbec, to není jako vidět, že se na tebe přilepi tričko, no [myšleno ironicky].

Nebo vůbec, jako ženské problémy, jo. Ty vado. To bylo maskování vždycky, to bylo hrozný. No ani sem k tomu nějak neměl neměl vztah, prostě mě to všechno obtěžovalo a prostě odporný. (...) Takže sem byl rád, když to vymyzelo a pak už pak už úplně.

Některé mužské znaky se v průběhu procesu přeměny pohlaví objeví víceméně samy od sebe:

Hmm tak já sem se jako docela dost věnoval sportu, i jsem vlastně studoval tělocvik, takže to jako bylo nějak přirozeně, ne že bych se nějak jako snažil. Naopak si myslím, že vlastně dřív jsem sportoval daleko víc. Ale prostě... asi vlivem těch hormonů, tak prostě ty svaly šly nahoru tak nějak ne samovolně, ale rychlejš no. Že sem třeba v průběhu tý hormonální terapie, tak jsem třeba přibral asi deset kilo. Ale bylo... hodně to bylo ve svalech jo, takže... Takže to bylo tak jako, jo, pro mě jako takový příjemný, jo že... jsem věděl, že se to tělo tvaruje prostě tak, jak já chci. No.

No, tak pro mě bylo důležitý taky to, že... když mi po hormonech jako začly růst vousy, no. To dost pomohlo... se pamatuju, jak jsem ze začátku čekal, jo (smích)... a furt to zkoumal... u zrcadla (smích), kdy konečně.

A jiné, které mužskou identitu poněkud ohrožují, naopak změnit nijak nelze:

Tim jak jsem malej, tak se na tom moc změnit nedá... [smích]

Ale prostě úplně mi... a třeba mě i strašně štvalo, že prostě, že jo, že mam nějaký metr šedesát dva. To mě úplně brutálně rozčilovalo.

Já nevím, ne uvěšiny, ale u toho, kdo je malej prostě pořád zůstanou ty jemný rysy, že... mi říkaj, že prostě v obličejí ty rysy sou. Nedá se nic dělat, jako... nepudu... nepudu ty jo někam, aby mi trošku zhrnatili vobličej, tady bradu mi trošku ty jo. To fakt ne, fakt ne. Ne, nedokázal bych to.

7.11 „Minulost“

Minulost je zde chápána jako existence předchozí (odlišné) identity, s níž je (nebo může být) ta současná – nová – identita konfrontována.

At' se biografická životní linie daného jedince udržuje v myslích jeho blízkých, či v osobních složkách nějaké organizace, at' nosí dokumentaci o své osobní identitě při sobě, či je uložena v šanonech, je bytostí, o níž lze vytvořit záznam (Goffman 2003: 77).

Každý člověk má tedy nějakou minulost, s níž je (on a jeho osobní identita) nějakým způsobem (a prakticky neoddělitelně) spjat, propojen. Minulost (předešlá osobní identita) transsexuála je však naprosto zásadním způsobem v rozporu s jeho osobní identitou současnou (respektive s tou, o níž usiluje, již se snaží získat) a naopak. Na rozdíl od předešlých kapitol, v nichž byla problematizována spíše ona fyzická, *hmotná* stránka vzájemného nesouladu těchto dvou identit, přesouvá se v kontextu minulosti pozornost a těžiště celého problému do roviny do značné míry abstraktní – do roviny vědomí a *vědění*.

Viditelnost stigmatu je třeba nejprve odlišit od toho, že „se o něm ví“. Je-li stigma určitého jedince dobře vidět, už jen pouhý kontakt s druhými povede k tomu, že jeho stigma vejde ve známost. Zdali druzí vědí o jeho stigmatu, to však bude kromě nynější viditelnosti stigmatu záviset ještě na jiném faktoru, totiž na tom, zdali o něm něco vědí z dřívější doby (Goffman 2003: 62) .

Významnou roli při utváření nové identity tak hrají ti, kdo osobní historii transsexuála znají:

Nachází-li se diskreditující skutečnost o dané osobě v minulosti, nebudou ji tolik trápit původní zdroje důkazů a informací jako spíše jedinci, kteří mohou předat dále to, co se již dozvěděli. [...] Je-li v něčí minulosti či přítomnosti něco diskreditovatelného, vratkost jeho pozice se jeví přímo úměrná množství osob, které znají jeho tajemství (Goffman 2003: 92-93).

Třeba jsem se obával, že v rámci té P., že P. není zas tak velký město, že... třeba se to proflákne nebo... třeba teďka v tý nový práci, no, v tom fitku, kde sme, ale zatím si myslím, že ne no... A když... a když prostě by se to i kdyby se to prostě dozvěděli lidi, tak už prostě mi to nevadí. Jo. No tak prostě bych jim řekl, jak to je a nějak bych si s tím hlavu nelámал, jo.

Pak sou lidi, hele, to je třeba situace. Šli jsme s dětma z baráku [dětského domova] do S. do cirkusu. Nenapadne tě, že někoho potkáš. Samozřejmě, stál tam ten, takovej blbeček, v tom červenym tom, jak nosej ty cirkusáci. A... on tak na mě... jako, že se známe, že jo, a jak se jmenuju, ale už tam to původní méno a to, že sme spolu byli v děcáku. Já měl chuť ho tam úplně zmlátit, protože děti na baráku to samozřejmě neví a my sme to zahráli tak jako že... že si mě s někym splet. A já jsem taky říkal: ‚Hele, já tě vůbec neznam‘. Prostě: ‚Ty sis mě s někym splet. Tak prostě drž hubu a hled’ si svy práce. A eště jednou něco něco takhle cekneš a to a rozmlátim ti kokos‘. Protože... ty jo a furt a desetkrát to zopakoval a my sme nevěděli, kam s vočima, že jo. Já už jak jsem ho viděl, tak so říkam ‚do prdele K.‘. No a eště takovej dle jednoduchej, že jo, člověk. A začne tam na tebe takhle hulákat. A teď já fousatej, že jo, a držim se za ruku s mojí manželkou. No. A to dyť to by nás shodil.

Situace je tím složitější, že se prakticky nelze vyhnout ani zabránit tomu, aby ti *nevědoucí* přišli do styku s *vědoucími*; a naopak v převážné většině běžných každodenních situací je potřeba vystupovat, jednat, vést dialog s oběma stranami jaksi souběžně.

Ať je obeznámených osob mnoho či málo, máme před sebou jednoduchý dvojí život a v něm ty, kdo si myslí, že znají celého člověka, a ty, u nichž tak tomu „doopravdy je“. Tuto alternativu je třeba odlišit od situace osoby, která žije dvojitým životem a pohybuje se ve dvou kruzích, aniž tyto kruhy, z nichž každý má svou vlastní a odlišnou biografii dané osoby, vědí navzájem o své existenci (Goffman 2003: 93).

Třeba teď máš situaci, jo. Máš někoho s sebou, kdo to vo tobě neví, že jo ať to sou kamarádi nebo tak a teď tam sou ty lidi, že jo, který to ví, a buď se můžou přereknout nebo nevim, něco vytáhnout, že jo, z dřívějšíka, nebo se tě na něco zeptaj. Prostě, že jo, pak pak to vyplave na povrch a není to dobrý. Já jsem třeba takhle musel dělat jako svatební hostinu nadvakrát. Nebo seznamovat novomanželku s mojema rodičema a zvlášť jsme se seznamovali takhle s jejíma rodičema, protože já si neumím představit - moje máma, když by něco tam plácla, no to bych se asi posral, že jo. Protože to je tak důležitá věc, že jo, pro ně [důraz na *pro ně*]. Pro mě třeba vůbec ne, ale jim by to přišlo tak zásadní, že že to... Jasně, že to musej vědět, no. A pro mě, mě to přide absolutně nevhodný.

Že ten okruh známých se nezměnil, jako že bych prostě udělal čáru, prostě tlustou čáru a prostě už se nestýkal vůbec tam s těma lidma, kteří mě znali dřív. Tak prostě mám okruh známých, kteří to o mě vědí, a pak prostě jsem mezi lidma, kteří už to o mě nevědí a... a je to v pohodě.

Rozdíl mezi vědoucími a nevědoucími je patrný i z jejich rozdílných interakcí s diskreditovaným/diskreditovatelným:

No, ale za jinejch okolností by je to nenapadlo, maximálně by si řekli, jesi nešli na umělý, ale to... to málokoho. Spíš by... to mě to přijde pak jak výsměch, jo. Že když by je ta myšlenka napadla, tak řeknou no asi jak, že jo. Že to není možný. No a pak už seš jako poloviční chlap, že jo, protože přeci jenom o tobě ví, že seš impotent. A ty, co tě znaj nově, tak prostě si myslej jako ‚mmm mladej‘ a to, tak dupou jako králíci, že jo. No. To by přece potom už neřekli, protože pak si dávaj, za prvý si dávaj pozor na pus, jak který, ale většina si myslím, že jo, aby náhodou neřekli něco blbýho. Anebo toleto je nenapadne... už tě prostě neviděj jako chlapa a už to je prostě jiný.

Ve vztahu k minulosti (předěšlé identitě) je ovšem možné praktikovat i jednu ze dvou extrémních alternativ¹⁵ – veřejně ji přiznat¹⁶

Dotyčný se totiž může záměrně odhalit, čímž radikálně změní svou situaci – již nebude osobou nucenou kontolovat informace o sobě, nýbrž osobou nucenou kontrolovat svízelné sociální situace. Z diskreditovatelného se změní v diskreditovaného (Goffman 2003: 118).

Ale tak holt prostě... sem si tím prošel, já se za to vlastně nestydim... nebo se nesnažim to nějak... jako na veřejnosti to někde jako... zatloukat. Prostě neudělal jsem takovou jako čáru... za svou minulostí nebo... jo prostě... abych řek, že prostě vod tý doby, co to vo sobě vim, že prostě ta minulost je tabu. To je součást mě, no.

anebo se od ní (pokusit) zcela distancovat, „utéct před ní“, popřít ji.

Při pokusech o relativně úplné předstírání někdy určitý jedinec zcela vědomě zaranžuje svůj vlastní *rite de passage* (*přechodový rituál*): odejde do jiného města [...] (Goffman 2003: 95; kurz. původní).

¹⁵ Varianta, že by minulost byla změněna (modifikována/nahrazena) jako celek se neobjevuje, a tak její dílčí změny byly zahrnuty do kódu/kapitoly *Lhaní, zastírání a mystifikace*.

¹⁶ Za takovéto „veřejné přiznání“ lze do jisté míry považovat i onu počáteční etapu *vysvětlování*.

No. A třeba mě to ale nepřišlo nikdy jako vědomě, víš, jako důležitý, ale teď když když to tak sleduju, tak vlastně dycky jsem jako vod toho utek.

Takže a tímle vlastně, že... že za sebou necháš tu minulost. Já sem to tak nechal.

Ale prostě... pak dycky ať to, ať to ty lidi radši neví. Řešit takovýdle věci, to je...

A teď, teď sem si říkal, už předtím jako po tý operaci, že to nemá vůbec smysl. Jo, vytahovat nějaký věci z dřívějšíka, na co? K čemu k čemu to těm lidem bude, že jo? Maximálně budou vědět věci, který já nechci. Budou se ptát na to, jak to mam.

No, to je, to je asi jediná věc. Která... ta byla ale jako dycky. Protože zastírat a to. A protože, jak jsem říkal. Prostě přijde mi to, že lidi s tebou pak komunikujou jinak. A ne, že by mi to přišlo, ale vono to tak je. Protože když zjistí, že... že ten člověk má třeba nějakou nemoc, nebo je bez nohy, tak mu taky neřekneš poběž, že jo. Taky si budeš dávat pozor na to, co říkáš. A to samý pak začnou dělat tydlety lidi. Taky neřeknou, 'co používáš', jo jesi... jesi 'kondomy nebo má aspoň prášky' nebo 'neuvažujete vo dítěti' nebo cokoliv. Nebo 'taky ti ráno stojí'. Nezeptá se tě nikdo! A naopak budou mít kolikrát zbytečný myšlenky, jako 'jak to voni vůbec maj' a 'bůhví, jesi má vůbec péro, to by mě zajímalo', víš co. A pak jim to čteš úplně z očí. Některý se teda zeptaj, a některý, některý to... nejsou tak odvážný a ne. A takže, lepší je prostě se chovat tak, aby to nikdo nevěděl. To je jediná věc, kterou prostě... Nechci, aby to někdo věděl. Nikdy nikde. Maximálně doktorka a nazdar. A a I. [manželka], že jo.

Neví no. Ani nechci, aby to věděli. Protože já bych se z toho posral. Protože kdokoli to může, třeba ne voni [rodiče manželky], jo voni sou takový hodný, ale stejně. Mi přijde jo, že to pak degraduje. Jo že, jak to ví, tak stejně potom, i když třeba ti nic neřeknou, tak vo tobě přemejšlej nějak... A to je, to je takhle se všim... Že ti někdo něco řekne, a ty dokoavaď to vo tom člověku nevíš, tak se na to nezaměřuješ, a pak stačí cokoli.

No a já nevím, já bych se styděl, takže já jsem říkal, že v momentě, kdy se to dozví, tak to, tak se vodstěhujem.

A tady třeba to nikdo neví, a je to úplně nejlepší. Protože myslet si můžou co chtěj, že jo.

Velmi zajímavým jevem provázejícím minulost a nakládání s ní je pak fakt, že minulost je v průběhu utváření nové identity jaksí modifikována nebo spíše *přechylována*¹⁷ (tentokrát ovšem ve významu opačném, než v němž bývá pojem *přechylování* užíván obvykle). Transsexuál FtM nejenže o sobě mluví jako o muži (v mužském rodě) od okamžiku, kdy začíná svou novou (mužskou) identitu utvářet a žít, ale také tehdy, hovoří-li o své minulosti (a to i přesto, že tato jeho minulost byla vlastně žita a prožívána ještě prostřednictvím a skrze identitu minulou – ženskou). Ještě zajímavější pak je, že takto (přechýleně) o jeho minulosti postupně (tak jak je jeho nová identita budována a upevňována) začínají mluvit i další (blízcí) lidé (kteří jeho minulou identitu znají), dokonce i jeho rodiče.

¹⁷ Tento jev byl odhalen a zaznamenán jednak na základě vlastní zkušenosti, jednak zúčastněným pozorováním jiných FtM osob při jejich běžné každodenní komunikaci a interakci s druhými.

7.12 Setrvačnost identity

Je prvním z kódů, v němž se ve své podstatě žádný důkaz či dokazování mužství či mužnosti neobjevuje, přesto jsem se rozhodl jej v práci ponechat, neboť poukazuje na důležitý aspekt, jenž utváření mužské identity u transsexuálů FtM doprovází – jakousi *setrvačnost identity předešlé* (a to zcela bez ohledu na jakékoli důkazy, často jaksi a priori; tento kód je tak velmi úzce spjat jak s předchozím kódem *Minulost*, tak s kódem *Lhaní, zastírání a mystifikace*).

Ale paradoxní, to sem... to sem chtěl říct, že spousta lidí, tak i vlastně po té změně, tak mi řekla, že jsem se v podstatě jako moc nezměnil, jo. Ale že... no, že vlastně vizáží jsem se moc nezměnil, ale že prostě lidi, kteří mě neznali, tak by je nenapadlo, že... že to bylo dřív jako jinak. Že to je takový jako paradox, když tě někdo už nějak vnímá, už tě má zařazeného, tak prostě, i když třeba ti narostou fousy, tak tě vidí furt stejně jo v podstatě [smích]. Že to je takový pradaox trošku, no. Jo, jak vlastně vnímáme toho druhého člověka. Že když jednou ho máš někam prostě zařazeného, jo tak.

No. Sice některý některý věci mě neminuly, protože to bylo až docela pozdě, že jo. Trapas na střední škole, kdy mě tam dopsali jako jednatřicátého, a takže samozřejmě učitelku nenapadlo nic jiného, než aby mě představila před celou školou. A teď - to bylo prvního září - nikdo se neznal, hlavně že všichni znali mě. A to bylo: ‚Jé máme aspoň jednoho kluka‘ - já sem chodil se třiceti holkama do třídy, jo. A voni ‚čau‘ a to, a v pohodě. A teď si tam sedli. A vona [učitelka] přečetla moje méno a já sem se postavil... a všichni [koukali - naznačeno gestem s vyvalenými očima a otevřenými ústy]. Jo. A pak ve čtvrtáku, když sem po nich chtěl, aby mě, že jo, zas přijali nějak... ‚No, ale kdyby ses v prváku představil jako jako M. [kluk], tak to, tak bysme ti tak říkali, ale takhle, co po nás chceš.‘ ‚Čtyry roky tě známe takhle a teď najednou‘, víš co... brali to prostě strašně špatně. Že jako nejdřív jsem je uvedl v omyl svým vzhledem, pak mě nějak představili, nějak jsem vystupoval, a pak zase znova zpátky. Tak prostě to ne, no.

Ty vado, vono těch těch lidí, jako moc není. Protože já jsem takovej, já moc dlouho nevydržím na tom stejném místě, jo, pokavaď je tam něco špatně. A já vnímám to, že prostě někdo se najednou přeorientuje jo, prostě v jednu chvíli, že jo, jsem jim řek, vo co jde a to, a voni třeba byli schopný na to přistoupit, ale prostě u mě už to bylo špatně a bylo jedno jestli jsou hodný nebo nebo zlí, to je to je... mě to pak přijde úplně stejný, prostě tě... nemůžou tě vnímat nejdřív tak a potom tak, že jo. Je to... jakoby to změnilo prostě to jejich chování tak jako divně jako násilně, víš.

Není to dobrý, no, je to... je to takovej, nevim, to se nedá popsat, je to prostě zvláštní, je to divný. Mám takhle pár lidí, se kterejma se bavím a to nebylo třeba, že sem jim to řek, ale přišel jsem na intr a přišlo tam se mnou nějaký méno, ale přitom už jsem nějak vystupoval. A ta vychovatelka, se kterou jsem se dycky bavil, tak že říká prostě, přišlo tam sice nějaký méno, ale vona mě zná jako M. [kluka] a prostě tamtoho člověka vůbec nezná. Jo, takže ta mě nějak bere, ale taky - nezeptá se mě jestli to... na děti nebo tak, protože logicky asi, že jo, žádný svý mít nebudu.

Anebo mi přijde, a dělaj to dost často starší ženský, že místo toho, aby řekly tvoje manželka, tvoje přítelkyně, tak řeknou tvoje kamarádka. Přesto prostě, a vždycky, jak jsem to měl, tak to, tak mi bylo jasné, že je to tímletem. Kdyby mě znaly jako kluka, tak řeknou tvoje holka nebo něco. Nebo já nevim. Anebo i se začnou bavit vo sexu. Takhle ne. No, je to prostě... je to blbý, no.

Otázkou však je, nakolik se v případě transsexuality skutečně jedná o setrvačnost identity a nakolik je tato (zdánlivá) dominance identity předešlé vlastně spíše neochotou či neschopností druhých akceptovat a respektovat identitu novou.

A jak to byl někdo, kdo mě znal, tak to, tak i voni se pletli a i mi to jako říkali, že se budou plíst. Některý se pletli, že prostě, že jim to dělalo problém a některý záměrně, že jo. Že prostě to nechtěli přijmout. Táta mi to dělal s oblibou a dělal mi to i v hospodě a to, a von to, dycky něco řek, tak jsem to vždycky přešel a to, pak se v tom začal nimrat a to už ho jako vokřikovali i chlapi v hospodě, jako, protože nechápali, že jo, jak na mě mluvil a jak já jsem vypadal, tak... a kolikrát to dělá i jako dodneška.

7.13 Vztahy a sex

I tento kód je provázán a propojen s některými předešlými kódy (především s kódem *Tělo a Dělá penis muže?*), avšak vyznačuje se určitou specifičností a intimitou, kdy ono „dokazování“ je omezeno pouze na oba partnery – to, že (transsexuál FtM) je muž, je dokazováno pouze partnerce (partnerovi) a sobě samému. Partnerský vztah je vztahem natolik blízkým a intimním, že v něm prakticky nelze svou pohlavní identitu pouze předstírat a jaksi předpokládá, že sexuální partner/ka *to* (že je transsexuál) *ví*.

No vlastně... první holka, s kterou sem tak jako... zažil nějaký intimnosti, tak... tak vlastně mě znala i předtim... a potom vlastně tak nějak víceméně sledovala ten muj proces tý změny, takže vona s tím byla srozuměná a... vlastně... mě tak brala... a... Takže to bylo v pohodě. Takže jsem to nemusel vysvětlovat.

To byly třeba holky, že jo. Tak to dycky. Já se totiž jako... vypadalo to, že je chci hned do postele. Akorát že pak jsem to udělal tak, jako že... že prostě z toho vyšlo úplně něco jinýho a že eště ne, že je moc brzo a tak. A pár jich bylo, no. Byla třeba jedna, s tou sem žil... rok. To byla ta poslední, K., a to, to si pamatuju to, jako děsně dlouho to země pomalu vycházelo a to sem musel já. Protože samozřejmě, když s někým chceš chodit nebo se s někým vyspat, tak potom nějak musíš, že jo. A teď. My už sme spolu nějak jako byli a to, a už to vypadalo jako že sex a já jsem jí musel taktně vysvětlit, jako že vo něj mi fakt celou dobu vůbec nešlo, že jo. Že jako nemůžu a teď vona jako proč nemůžu jo, a tak sem, já to vždycky vysvětluju na něčem, já teď nevím, jo. A to je dycky u každýho takový individuální. Ale ‚Tak si představ jako že to, co bys dělala‘, jo [zajiknutí smíchy]. A udělal jsem to už už párkrát ‚co bys dělala, kdyby si zjistila, třeba, že ten s kým se bavíš, nebo s kým chceš chodit, že třeba to není až... až takhle jo... a třeba není tím, tím, za koho se vydává nebo za koho ho máš‘ a takhle. A voni ‚počkej, ty jo, to nechápu‘. A já ‚no třeba, tak dam příklad, jo, kdyby třeba to nebyl jako úplně kluk, ale třeba tak jako částečně holka‘. ‚No, tak to nevím, co bych dělala...‘ a teď jim to jako seplo, že jo, a pak to... Ale vždycky jsem si vybral takový typy, jako že v pohodě.

Ona [přítekyňe] to o mě ví, já jí netvrdím, že třeba... já nevím, že sem vo něj přišel při autonehodě, že jo. [smích]

Ovšem sdělení takto zásadní informace a vůbec samotné navázání vztahu je doprovázeno celou řadou obav, nejistot - ohledně sebe samého (svého těla), reakce partnera/partnerky - i pohyb týkajících se možnosti (možností) uskutečnění vlastního pohlavního aktu:

Do té doby sem nedokázal prostě nějak jako navázat, jo. Dokud... dokud jsem prostě, jak říkáš no, že sem to neměl srovnaný a neměl jsem tak trošku jistotu, že ta holka mě může vnímat jako... jako kluka. Takže do té doby jsem... jo měl jsem, měl jsem dobrý kamarádky, ale... ale prostě... nedokázal jsem jako... jako nějak víc, jo že... jako nemám samozřejmě nic proti homosexuálům, proti lesbám... nebo to, ne, ale prostě to bylo pro mě nepřijatelný, abych prostě byl vnímanej jako....

No, taky sem nad tím přemejšlel, jesi to bude stačit a jesi nebudu mít moc malýho, abych se za to nestyděl, jako... ale a pak to taky dělaj ty partneři, když tě podrží, tak to, mě třeba říká [partnerka], že můžu zůstat i jak chci, že jo. Že prostě jí to nevadí, že jí na tom nezáleží. Takže šlo jenom vo muj pocit, abych já se cejtíl dobře. A já sem se cejtíl furt na těch 70%. Hodně udělal hrudník, vlastně těch 70% klidně, nebo 65 a 5% tamto kvůli občance, že jo. Ale eee to břicho, to co není vidět, to mi nepřišlo až tak důležitý. První sou vidět prsa, a pak, pak je vidět boule dole. A buď tam je anebo tam není, že jo. A když tam je, tak je to dobrý. Ale jesi tam máš vo pár centůáků víc, tak je to stejně úplně jedno. A stejně sem si říkal, když bych byl s kymkoliv, to už bylo dřív teda, když bych byl s kymkoliv, tak ty lidi nejsou blbý, a stejně to poznaj, že jo. Takže, takže si ho nechaj udělat takový... no co maj, maj úplně stejnou náhražku jako mam já. Jako nic není dokonalýho, neuměj to, že jo. Tak je to úplně jedno.

Akorát mě, třeba mě štve, že prostě vždycky, když si prostě třeba někoho najdu. Tak jako budu muset vysvětlovat tadytu situaci. A třeba jako počítám i s tím, že eee třeba to nedopadne dobře třeba kuli tady tomu. Že prostě... nemam nemam penis.

Ted'? To je... to je snad poprvý, co je to takový, takový jako normální, takový přirozený, protože sem se vždycky styděl a strašně dlouho to trvalo. Tady to taky trvalo, ale ne takovou dobu, jo protože... To bylo, že sem na sebe nenechal šáhnout a teď už cokoliv, ale protože I. [manželka] je jiná. To spíš si myslím, že to dělaj... vždycky to udělá ten protějšek, že když ti dá takovou tu jisotou, že prostě seš chlap. Koukám dolu a vidím, že seš chlap.

Potom - na sex. No, na sex, když si vezmeš, že ta faloplastika z Brna, tak že tam buď tam můžou dát pumpičku, tak takovejch peněz já nemam, jo. My sme rádi, že máme takhle věci na splátky, natož abych šetřil na nějakou kravinu. Přitom, když si vezmeš, tak každá věc má nějakou životnost. A ty lidi, já nevím, jesi počítaj s tím, že to budou mít do smrti, vono se jim to za pět let vysere, určitě na to bude dva roky záruka [ironický posměšek] a možná může se stát, ten třetí rok se ti to vysere, a ty budeš chodit kvůli tomu na další operace. To je zbytečný. Nebo jak to je s tím svalem, jo, že takhle si budeš držet nohu a takhle budeš šukat. Anebo nebo... vydržej pár vteřin.

Strategie uplatňované v sexuálních vztazích jsou pak strategiemi především *zastíracími*.

Je nesporné, že osoby ochotné připustit, že jsou nositeli stigmatu (často právě proto, že je to známo nebo že je to zřejmé), mohou přesto velmi usilovat o to, aby se nad nimi jejich stigma nevznášelo jako přízrak. Jejich cílem je zmírnit napětí, jinak řečeno usnadnit sobě i druhým, aby odvrátili od stigmatu skrývanou pozornost a udrželi tak spontánní účast v oficiálním obsahu interakce (Goffman 2003: 120).

A tak jakkoli to může pro vnějšího pozorovatele působit absurdně či *úchylně* (ve smyslu jakési nenormality, nepřirozenosti), jsou tyto strategie, toto chování, naopak snahou chovat se zcela *přirozeně*, normálně:

Ale taky sem říkal, že koupíme Jesenku a už sme několikrát koupili, ale já sem jí dřív sežral [smích]... Vona je taková bílá a to, a já sem jako jí říkal [manželce], jesi jako by mi to dělala nějak pusou nebo tak a že bych jí todle nastříkal do pusy, že jí to bude jako chutnat, že jo, ale že bych si rozsvítil a podíval se, jak to vypadá [smích]. Že to má na puse, no. A tak sme právě řešili jesi Jesenku anebo tu druhou... já nevím, jak se to menuje... Piknik. No. A jedno trošku pálí a vždycky sme koupili to, co pálí, takže sme říkali až bude to... to dobrý, to sladký, tak jo, tak, že si to můžu zkusit. Anebo že... že dolu, víš, a tak, prostě mně se to tam líbí, no. Takže to tam prostě, já to tam potřebuju, vona ne.

No. I třeba sem jí donutil, aby mi ho [smích] jako kouřila. Ale to... že sem ho měl připnutýho. A vona jako že jí to teda moc nebere, jako když je gumovej, jo, tak jako že nic necejtim, ale jsem prostě si rozsvítil a potřeboval jsem to vidět, no.

7.14 Pánské toalety, šatny, sprchy

I tato kapitola – podobně jako kapitola předchozí – úzce souvisí s kapitolami *Tělo, Dělá penis muže?* a *Muži močí vestoje* a i ona při podrobnějším pohledu vykazuje určitý rozdíl. Ke vstupu na pánské toalety, do pánských šaten či sprch musí být (mužská) identita již dostatečně zjevná - tedy (přinejmenším zčásti) vytvořená. Pánské toalety, šatny, sprchy a podobná místa představují situace, s nimiž transsexuál FtM do té doby (zpravidla) nebyl konfrontován, místa, do nichž mu předtím byl přístup zapovězen.

Jo. Nemusím se rozhodovat, jestli můžu na dámskej nebo nebo na pánskej, aby mě někdo nevyhodil. Stalo se mi to x krát, že jo. Nebo šatny a tak, aby někdo hloupě nečuměl, co tam dělám já. Nějak se cejtim, nějak vypadám. Je to takový, fakt blbý.

Ted' jsem byl jednou v životě, když sem natáčel, nebo když mě poprosil... H. B. a režisérka L. K. vo dokument jako vo tom mojem životě. Vo těch mejch kořenech vlastně vo tom všem. Tak úplně něčekaně mě vtáhli do toho, do whirlpoolu někam do nějakýho nóbl hotelu. Tak jsem si říkal sakra, ty jo, nemam plavky, nic. Tak mi pak teda plavky dali. No ale... ten H. B. říkal: ‚Tak ted' už teda do tý správný konečně‘, do tý šatny. Říkam: ‚No jo‘. Ale ty jo bylo to takový jako taky divný, no. Když pak ty cizí lidi tam sou, tak sem si říkal ty jo, z toho ještě bude hrozný haló. Pak někdo přijde a... určitě maj nějaký kamery a... pak to tam z toho bude mít ta dáma na tý recepci hrozný povyražení, no.

Jsou tedy jakousi zkouškou, zda jeho „nová“ identita (před ostatními muži) obstojí.

Problém jsou trochu... pořád jako sprchy, toalety tayty věci, no, to prostě věc, kde člověk se v tý sprše, že jo, v bazéně nebo někde, tak se vobnaží, že jo. Tak to sou takový jako situace, kde musím řešit, že jo, jak se natočit, nebo... Jo, není to příjemný, prostě, no, není to uvolněný, ale... ale už se tomu nevyhejbám, jo, že do bazénu jsem jako nechodil vůbec. Nějaký ty roky, vždycky jsem se koupal jenom v rybníce, ale teďka vlastně poslední dva roky i do toho bazénu, ne často, ale prostě vobčas zajdu a sem prostě... pak z toho mam dobrej pocit, že už prostě... že sem tak nějak už dokázal překonat ty ten strach a ty obavy.

Jo jo, poprvý, poprvý vlastně na klučičí záchod jsem šel... až s tím... s tím učitelem, co... jak jsem vyprávěl, jak byl v tý škole.

Nebo když jsme chodili jako plavat, že jo, a já jsem ještě nebyl po faloplastice, tak to byl taky problém, protože von měl normálně plavky a to a já jsem se za prvý nepřevlíkal před nim, pak když jsme byli v tom, ve sprše, tak taky prostě jsem se nesvlíkal... Tak sem dycky řek, že nechci, aby mě někdo vočumoval.

Goffman v souvislosti s takovýmito místy zmiňuje ještě jeden zajímavý jev:

Lze říci, že osobu s tajenou odlišností její sociální identita přivede [...] do tří typů míst. Prvním z nich jsou *zakázaná* či *nepatřičná* místa, kam je lidem, k nimž, jak se může ukázat, i ona patří, odepřen přístup a kde být odhalen znamená být vykázán – což je situace pro všechny zúčastněné natolik nepříjemná, že jí lze někdy mlčenlivou spoluprací předejít: *vetřelec* nabídne chabou výmluvu, kterou ten, kdo je přítomen oprávněně, přijme, ačkoli jsou si obě strany vědomy toho, že druhá strana ví o tom, že je to *vetřelectví*. Na některých civilizovaných místech se s lidmi daného typu, je-li o nich tato skutečnost známa, s opatrností někdy až přehnanou zachází tak, jako by nic nestálo v cestě jejich běžnému přijímání, když ve skutečnosti tomu tak do jisté míry není (Goffman 2003: 97; kurz. autor).

k němuž se (byť s určitými výhradami a specifiky¹⁸) vztahuje právě následující citace:

Tak to bylo takový... hrozný, no. No, pak co sem začal brát hormony, tak sem tam prostě ještě chvíli chodil plavat, ty jo. Se stahovákem, jasně no, do té šatny, převlíct se do plavek, který byly až ke krku, aby jako jo moc nebylo vidět, takový v celku, no, takový nohavice to mělo. Jsem si říkal, tak to vypadám jako nějaký ty plavci. [smích] Který mají taky takový ty vobleky různé neoprénové. Říkám, tak to jo. Jako že v té vodě už to pak nikdo neřešil a... v té šatně to bylo takový no, rychle do stahováku a pryč. Sem tam mě tam někdo... jako divně koukal... Ale pak... mi ta šatnářka řekla jako že patřím vedle. No říkám, že ještě nemůžu. Jako že až za chvíli vedle. Z toho dáma byla asi trochu mimo, no [smích] Tak jsem dostával pak klíč blízko na vočích, aby jako viděla, jako jesi vopravdu ještě to nejde... [smích] Jsem říkal, sakra, no... Pak už jsem tam vod té doby nebyl. Teda no. Teď nevím, co by se stalo.

¹⁸ V tomto případě se totiž jednalo o situaci ještě mnohem komplikovanější. Transsexuál FtM byl vzhledem ke svým biologickým (in)dispozicím nucen použít dámskou šatnu, avšak jeho přítomnost zde byla shledána poněkud nemístnou – působil již příliš mužsky. Pánská šatna mu však za stávajících okolností (ženské tělo) nebyla přístupná vůbec. Ocitl se tak jaksi mezi oběma světy, nepatřící vlastně nikam. (Tento pocit neukotvenosti, stavu, kdy člověk nenáleží tak docela ani k jedemu z obou – biologických – pohlaví, je v mnoha ohledech v životě transsexuálů přítomný po celý jejich život.)

7.15 Mimo podezření

Tento kód je druhým v pořadí, který nepřináší žádné informace o tom, jak „dokázat, že jsem muž“. Představuje jakýsi protipól k *Setrvačností identity* (proto i on byl v práci záměrně ponechán), kdy je transsexuál FtM (cizími) lidmi naprosto a zcela samozřejmě za muže považován.

A oni mě prostě budou brát. Jako když někdo nebude vědět, jak se menuju a voholim se a prostě pudu tak a uviděj mě prostě jenom jak se hejbu, tak mi už rovnou řeknou správným rodem, protože to cejtěj prostě... něco z toho člověka vychází, nebo mělo by to z něho vycházet.

A tam právě jsem se dostal třeba do situace, kdy jako se šuškal, že jako jako jsou tam TSka [transsexuálové] jako v tom... jako zaměstnaný, takže třeba ty chlapi to věděli... a říkali mi: ‚Hele, tam‘ a to to zrovna nebylo TSko, to bylo... vošklivá ženská ta jedna hrozně... [smích] ... a říkali: ‚Hele, myslíš, že tamta to je jako... po tý voperaci?‘ Říkám: ‚Ty jo to nevim, ty jo, já si nemyslím...‘ [smích]. Jo, že prostě už jako... to bylo jasný, že jako mě nepodezíraj z ničeho takovýho... Jinak by mi to neřikali, no.

Hele tak to mam na to úplně skvělej ten... byli jsme hrát plážovej fotbal. A já už sem hrál normálně jako, že jo, kluk, že jo. A hráli sme to... byl to tým asi šesti lidí, a s tím vlastně, že jenom jedna kamarádka a ta to vo mě věděla. Takže všichni vostatní prostě mě brali normálně jako prostě... kluka. Nemyslím si, že jakoby za ten rok tý změny nebo tak sem se nějak naučil líp hrát fotbal, ale... přestože předtím sem hrál fotbal a hrál sem ho jako holka, sice sem ho hrál dobře, tak sem to sem to furt hrál jako holka. Prostě jo - nic moc - prostě jako všichni - byl to dobrej fotbal, ale prostě hrála to holka. Zatímco teďka, tak sem hrál úplně skvěle, že jo. Všichni mi prostě: ‚Jo, to byl dobrej zásah‘ a toleto. Zatímco prostě ta kamarádka ta hraje taky dobře fotbal, ale prostě byla to holka, takže to prostě hrála jako holka. Tak vždycky prostě... vobčas za námi někdo přišel a říká: ‚Hele, tak jí častějš střidejte, ne, prostě to, ať máte víc času si zahrát fotbal prostě vy‘. Ale přitom sem ten fotbal hrál stejně jako sem hrál dycky předtím, prostě. Nenačil jsem se za rok hrát fotbal jako Ronaldo, prostě. Hrál jsem ho furt stejně, ale teďka jsem ho hrál jako kluk - takže to bylo úplně ‚skvělý‘ a ‚výborný‘ a prostě sem byl ‚fakt dobrej‘, zatímco předtím sem to prostě hrál jenom jako holka. No tak jako dobrý.

7.16 Nic nedokazuju

Tato kapitola by se také mohla jmenovat *Na nic si nehraju* nebo *Nezměnil jsem se* a ani ona neobsahuje konkrétní odpověď na výzkumnou otázku, spíše s ní polemizuje. A důvodem proč byla v práci také ponechána je fakt, že v určité fázi (formálního) procesu přeměny pohlaví, respektive utváření mužské identity, přestávají transsexuálové FtM prostě komukoli cokoli jakkoli dokazovat (jsou jednoduše sami sebou). Tedy - abych se vyjádřil přesně - identita, mužská identita, je samozřejmě i nadále re/konstruována a udržována skrze vzájemné interakce s druhými, ovšem nyní již není ono dokazování mužnosti, mužství pro transsexuála oním středobodem, ústředním motivem a cílem, není záměrnou snahou (tak jako tomu bylo zpočátku, dříve), nýbrž jakýmsi přirozeným a spontánním procesem.

Jo jo, jasně. Jako když jsem v tý posilovně, že jo, tam choděj kluci, který sou namakaný... ale... já sem tak nějak... já sem si myslím, dospěl do nějaký fáze, kdy... kdy už nemám tolik potřebu se srovnávat. Dřív sem jako

hodně jako měl tendenci se srovnávat a prostě, jo. jako měl jsem špatnej pocit, z toho, že jo já nevím... jo, mám menší svaly nebo že... teď mě nic nenapadne... třeba, jo, že ty fousy ještě nemam prostě žádný a... že bych je měl mít a... ale... teďka prostě... spíš jako... jak to říct, no... Spíš se snažim jako zaměřit na to, jakej jsem člověk, jako celkově. Ne jako chlap, ale jako... jako člověk. ... Vlastně tak nějak na tý duševní nebo duchovní úrovni, prostě jo, že. Už neřešim, jestli... mám fáro a nebo jestli... jestli jsem jako dost dost mužný... v některých věcech nebo... jak to říct, no. Ale že spíš prostě snažim se zaměřit na to, abych prostě... byl správnej člověk, no. Že už prostě nějak nemám tendenci... si dokazovat jako, že sem opravdu ten chlap.

No, že prostě jsem si řekl jako. K čemu by mi to bylo jako... zase se snažit někomu něco dokazovat nebo i sám sobě dokazovat... že by to bylo prostě takový křečovitý... a...člověk by nebyl sám sebou vlastně. A kvůli tomu sem tu změnu nepodstupoval. Abych zase hrál před někým divadylko jako... co jako... jako jakej sem. Abych zapadl do toho... do tý představy toho správneho chlapa, abych prostě ukázal, že jako opravdu... [smích]

Já na to nemám sílu, ono to člověka totálně pak vysiluje. Ty jo. Nebo mě to teda většinou vysilovalo, jako hrát si na někoho. Pak přemejšlet komu sem co už řek a komu ne. A jak u koho musim vystupovat... to bylo hrozný. To nemam potřebu. Jsem pořád někde v tý škále jako blíž k tomu mužskému.

Nepotřebuju se s někým poměřovat, prostě sílu, výkon, rychlost, nic... jo nemam to takhle jakoby vyhocený, že musim někomu dokazovat, že abych teda byl ten chlap, že musim uběhnout tu stovku prostě za deset vteřin a... nemam to takhle, no. Myslím si, že to vo tom není, no.

Nemá to cenu. Abych si připadal mužnější než bůhvíjaký, ty jo. Táhle jenom prostě tím, že sem si tím prošel, tak si říkam, hele, sem vlastně silnější, mužnější než voni. Který se narodili a měli to štěstí, že se narodili do toho správnyho těla. Ale... to nemá cenu jako si něco, na něco hrát. Stejně to většinou neprojde. [smích] Pak je to ještě blbý to vysvětlovat, když pak na to přídou a... tak aby jako na něco si člověk hrál...

Ale je fakt, že sem dřív měl tu tendenci prostě, jo, že... ten výkon nějak prostě ukázat, ale prostě už mě to nějak jako minulo a není... není to pro mě důležitý, jo.

Já potřebuju bejt normální chlap. Ať si mě nikdo nevšímá. Ať prostě se chovaj, že jo to... nepotřebuju bejt nějaký playboy namakenej nebo tak.

A tak asi jo, měl sem jakoby asi potřebu nebo i stále mam potřebu ukázat jako, že vopravdu prostě nejsem ženská, prostě, že sem chlap. Ale tak jako nějak tak brutálně to prostě neřešim jako.

Tim, že sem si prostě sice prošel změnou pohlaví, tak to neznamená, že se člověk jako změní úplně. Což si něktej lidi myslej, že táhle ti něco vodfíknou a ty jo.

Já si myslím, že to je jakoby cíl. Že poznáš, že seš na konci tý cesty odněkud někam, když seš konečně sám sebou a nemusíš řešit, jesi teď v týhle situaci se zachováš takhle a pak takhle. Chováš se úplně normálně a neřešíš to, jestli voni to budou vnímat jesi seš holka nebo kluk. Prostě seš to, co seš. A je to přirozený.

7.17 Lhaní, zastírání a mystifikace

Poslední kód (kapitola) zahrnuje - jak již bylo uvedeno dříve (v kapitole „*Minulost*“)- situace, které jsou jakousi třetí možností, jak nakládat právě s minulostí (a potažmo i přítomností). Minulost (a tedy ani přítomnost) není přiznána, ani pouze popřena (tajena), je cíleně (nikoli však jako celek, nýbrž pouze určité její relevantní části, úseky, fragmenty) nahrazena/nahrazována minulostí novou (jinou, alternativní). Diametrální rozdíl mezi tímto kódem, těmito strategiemi, a strategiemi (popsanými výše a označenými jako) *zastírání* a *předstírání* spočívá v tom, že zde ve *Lhaní, zastírání a mystifikaci* není výsledného efektu

dosahováno fyzickou změnou skutečnosti, nýbrž jen a pouze pozměňováním faktů na úrovni předávaných verbálních informací o ní.

Ne, ale to mě spíš přivedlo na to, že jednou sem někde, nějakým nedopatřením nebo... s jednou kamarádkou, která má malý čtyřletý děcko a říká mi teda strejdo, ale nějak děcko prostě za mnou zaběhlo na záchod, ty jo. A říká: ‚Hele, strejda ho nemá!‘ [smích] Říkám si, ‚ty vole‘. A maminka pak řekla: ‚No, to víš, strejda si s ním moc hrál a on mu upad.‘ [smích] No, takže... takže to bylo dobrý. Takže budu muset všude říkat, že mi jediné upad, jako... že sem si s ním moc hrál, a že mi upad.

To se mě ptala i sestřenka, protože už jako předtim, ona byla taková hodná, tak mi říkala anebo mi ukazovala časopis a tam byl jeden a... měl faloplastiku, a tak se mě ptala, jesi to je takhle. Tak sem říkal ‚nee‘ a tátovi sem řek, že mam dvacet [centimetrů – myšlena velikost penisu], jo, a toho to pak naopak sralo, že jo. Ale jako všichni se pak ptaj na takovýdle ty... ty věci a ty lidi, který už to ví, tak těm nakecám, že dobrý a ‚Na sex - ježišmarja!‘ a to... a některý si myslěj, že i stříkám [smích] prostě a tak.

A von [kolega v práci]: ‚Ty vole, já když sem byl mladej‘ a to - von je vo rok starší než já – ‚to mi stál a ted‘ už to nestojí za to, já sem vydržel takovejch hodin; jak dlouho vydržíš ty?‘. A tak jsem zase něco plác a to. Tak to byla spíš taková hra. A to mě moc nebaví. Nebo když... když machrujou.

A spousta z nich jako... to nechtěla přijmout nebo až po operaci. ‚Až ho budeš mít, tak jo‘. Takže sem řek, že už ho mam. [smích]

No protože a já sem třeba i jak sem fixloval a bavil sem se s ním, tak to, tak právě vo těch pind'ourech.

Taky se mi stalo, že sem byl třeba u doktora a oni mi dělali ultrazvuk ledvin. A von na mě: ‚A varlata nebolí?‘ A já: ‚Ne, nebolí.‘ Hehe, a přijde mi to blbý. [smích]

Tak spousta z nás říká: ‚Ty vole, mě mrznou koule‘ a [smích]. Že člověk jakoby vlastně fakt... kecá, no.

Nebo já jsem takhle dělal autoškolu a prostě si mysleli, že jsem kluk, tak si říkám ‚ha, dobrý‘. A ještě... ještě jsem nebyl. Protože hmm, ježiš, to mi bylo, asi mi bylo sedmnáct nebo tak, víš co, to bylo těsně před tou operací a oficiálně jsem prostě měl ještě F [F, Female - označení ženského pohlaví v občanském průkazu; M, Male - mužského], že jo. A to a von dycky [instruktor v autoškole]: ‚No, musíš nastartovat, to cejtíš na kulkách, že jo jak se to klepe, a když se to klepe na těch kulkách, tak to tak potom zařadíš. Cejtíš to?‘ ‚Jojojo, cejtím, no.‘

To samý jako s hrudníkem... tak jsem řek, že jsem měl vošklivou nehodu, a proto, že ani moc nechci řídit. A ted‘ já jsem mu [synovi manželky] úplně vylíčil to jak to, jak jsem měl střepy v tom a, že jo, a zatím ho nenapadlo, že je to nějak souměrný a to, že by to mohlo bejt něco jinýho, ale to je jedno, to spíš budu řešit až potom, že jsem mu nechtěl říkat, že třeba jsem měl gynekomastii a je to. A naštěstí ty jiný jizvy, třeba od V. [plastický chirurg], nemam, že jo.

Protože já třeba, co jako dycky vyžaduju, tak sou třeba ženský-doktoři. Já nesnesu chlapy. Protože třeba sem byl i u jednoho... za prvý je mi trapný jim to vysvětlovat, ten jeden byl takovej to, ten se ptal, jesi mam gynekomastii, tak jsem mu jako lhal. To bylo loni, že jesi sem byl na takový operaci. A vůbec sem mu o ničem neříkal, protože mi přijde, že sou takový jako, že se strašně cejtěj.

I třeba vobčas házím něco, aby... aby si myslel [syn manželky] nebo už předtim, aby si myslel normálně, že ho mam. Tak nevím, ted‘ mě nic nenapadá, ale prostě ježiš na čem to bylo... ale to stačí třeba nešikovnej pohyb, že jo, kdy... kdy do tebe strčí a teoreticky by tě strčil přesně do koulí nebo tě šlápne pes... tak samozřejmě nemůžeš dělat, ‚jé to je v pohodě‘, nebo to... nebo jako že se to vyhlo, ne – ‚jauu mě bolí pind'our‘ nebo ‚bolej mě koule‘, logicky, že jo... A von... já si myslím, že až bude větší, tak si tydlety věci pak vybaví. Vybaví si ty situace, kdy ‚ty jo, ale ne vždyť říkal‘ a to, normálně a prostě pak je to takový, jako když jim něco naočkuješ, jako že něco viděli a oni to přitom neviděli, že jo. Děti, jak maj bujnou fantazii, tak jsou schopný si to představit, jako ‚no, byli jsme plavat a to, a určitě se převlíkal jednou přede mnou, to jsem viděl‘ nebo víš takhle... a čím bude starší, tak tím víc to přijme za tu skutečnost jako, že se to stalo.

8 Hledání souvislostí

Zatímco v přechozí kapitole (respektive v sedmnácti jejích podkapitolách) jsem se zaměřil především na jednotlivé oblasti a situace, v nichž se dokazování odehrávalo (odehrává), nyní bude pozornost věnována dokazování samotnému – tedy hledání a nalezení určitých vztahů a souvislostí mezi jednotlivými kategoriemi¹⁹, a to právě na základě podobností a vazeb mezi nimi. S výjimkou tří kategorií/kódů (*Setrvačnost identity*, *Mimo podezření* a *Nic nedokazuju*) se ve všech ostatních objevuje nějaký způsob, nějaká strategie, s jejíž pomocí transsexuál FtM dokazuje, že je muž. A přestože mnohdy se tyto strategie překrývají, splývají či vzájemně doplňují, lze rozlišit jakési dva hlavní proudy, které jsem pracovníčně nazval „Hardware“ a „Software“. Do subkategorie *Hardware* spadají všechny strategie a způsoby směřující k tomu *vypadat jako muž* ve významu (fyzického) vzhledu, subkategorie *Software* pak zahrnuje vše, co lze považovat za snahu (potřebu) *chovat se* či *dělat věci jako muž*. Některé kategorie (možná svým způsobem většina z nich) však stojí jaksi na pomezí těchto dvou subkategorií (nebo strategií) a nelze je jednoznačně přiřadit k jedné či druhé. Například v kategorii *Šaty dělaj člověka* představuje mužské oblečení, jak snahu vypadat jako muž, tak potřebu se jako muž chovat (=nosit mužské oblečení/nenosit oblečení ženské). Kategorie „*Odborníci*“, *Vysvětlování*, *Doklady a byrokracie* a „*Minulost*“ se pak ze subkategorií *Hardware* a *Software* zcela vymykají. Domnívám se však, že jakékoli další snahy o bližší specifikaci těchto kategorií (víceméně) nejsou možné a ponechám je tudíž takto samostatně.

Vzájemná provázanost (všech) sedmnácti kategorií (kódů) je sice velká, ale zároveň každá z nich představuje určitou (zcela odlišnou) dimenzi, jež by mohla být v důsledku další specifikace jaksi upozaděna či zcela opominuta. Navíc k dosažení cíle, který jsem si v této práci vytýčil, vlastně ani není potřeba další subkategorie vytvářet. Strategie, jimiž transsexuálové FtM dokazují, že jsou (skutečně) muži lze totiž velmi dobře (nejlépe) vystopovat právě již v kategoriích původních.

¹⁹ Tyto vztahy a souvislosti byly zčásti naznačeny již v doprovodných komentářích k jednotlivým kódům.

ZÁVĚR

Při pátrání po strategiích, jimiž transsexuálové FtM (sobě i okolí) dokazují, že jsou opravdu muži, jsem se musel vydat po stopách vytváření jejich „nové“ – mužské – identity. Základními strategiemi (a do jisté míry i nezbytně nutnými podmínkami) k vytvoření mužské identity, a tedy i dokázání toho, že transsexuál FtM není žena, ale muž, jsou **Vypadat jako muž** a **Dělat věci (chovat se) jako muž**. Přičemž v mnohém se tyto dvě strategie²⁰ překrývají, doplňují a navzájem podmiňují. To, že „vypadám jako muž“ umožňuje se jako muž chovat a řadu věcí jako muž dělat a to, že „dělám věci (chovám se) jako muž“ zároveň způsobuje, že jako muž vypadám. Avšak tyto dvě strategie nejsou – ani zdaleka – podmínkami (k vytvoření mužské identity) dostačujícími. To, že se budu oblékat jako muž, mluvit o sobě jako o muži, skryji tělesné nedostatky... ještě (vůbec) neznamena, že budu společností (druhými) jako muž skutečně uznán. (Ostatně o tom, že tyto strategie nejsou zcela dostačující hovoří celá řada citací zařazených pod kódem *Holka nebo kluk?*).

Mužskou identitu je třeba nějak formálně, případně i právně podložit. Prvním krokem k tomu je „dokázat kým jsem“ odborníkovi – zpravidla sexuologovi. Toto dokazování je však (obvykle) prosto jakýchkoli strategií, neboť se odehrává (především) na bázi standardizovaných testů. Druhým krokem pak je **Vysvětlování**, které svým způsobem rovněž představuje strategii, nástroj, jímž ostatním „dokazuji, kým jsem“. (Z několika výpovědí/citací je patrné, že právě toto vysvětlení je někdy – nikoli vždy – pro druhé, pro okolí, zcela dostačujícím; a bylo by rozhodně zajímavé prozkoumat jak a proč vlastně tento ve své podstatě „kognitivní důkaz“ (ne)funguje). Třetím a prakticky posledním krokem formálního dokazování mužství je **Úřední změna pohlaví**²¹. Tento právní úkon jaksi oficiálně a nevyvratitelně stvrzuje mužskou identitu transsexuála FtM.

Zajímavým způsobem a strategií, již je u transsexuálů FtM vytvářena a dokazována jejich mužská identita je **Lhaní, zastírání a mystifikace**, případně úplné **Popírání či zatajování minulosti**. Tyto strategie budují identitu na základě popření a zatajení identity předchozí a obě jsou kauzálně spjaty s kategorií (kódem) *Setrvačnost identity* (který nás svým způsobem vrací a odkazuje znovu na samý začátek celé této bakalářské práce, k Taylorovu výroku o požadavku uznání identity).

²⁰ Realizované (především) prostřednictvím předstírání a zastírání.

²¹ Paradoxní a zajímavé ovšem je, že z právního hlediska je úřední změna pohlaví u transsexuálů FtM – úřední mužská identita – podmíněna pouze ztrátou reprodukční schopnosti (tj. chirurgickým zákrokem, který nikterak nemění fyzický vzhled člověka), tedy není pro ni naprosto relevantní, zda člověk má/nemá prsa či penis.

Podářilo se mi tedy identifikovat celkem šest strategií, jimiž transsexuálové FtM dokazují, že jsou skutečně muži:

1. Vypadat jako muž
2. Dělat věci (chovat se) jako muž
3. Vysvětlování
4. Úřední změna pohlaví
5. Lhaní, zastírání a mystifikace
6. Popírání či zatajování minulosti

Nejzásadnější problém a překážku při budování mužské identity představují pro transsexuály – zcela logicky – viditelné rozdíly²² (mezi mužem a ženou). Ve chvíli, kdy jsou však tyto rozdíly (úspěšně) odstraněny (či skryty), přetává být pro transsexuály FtM potřeba „dokazovat kým jsem“ aktuální.

Vzhledem k tomu, že mým cílem – a cílem této bakalářské práce – bylo identifikovat výše uvedené strategie, má práce zde tedy končí. A to i přesto, že na některé otázky formulované v průběhu jejího vytváření:

Co rozhoduje o tom, že člověk je žena či muž? To, že jako muž (žena) vypadá, má všechny příslušné „součásti“ a nic mu nikde nechybí ani nepřebývá? Anebo to, že se mužem (ženou) cítí být (bez ohledu na prvně jmenované)?

Co tedy vlastně dělá muže mužem? A co rozhoduje o tom, že (už) jsem muž, anebo že jím (ještě) nejsem?

se jednoznačnou odpověď nalézt nepodařilo.

Téma identity a problematika jejího uznání, které se touto prací vinou zde totiž nekončí, nejsou jí nijak završeny a uzavřeny, ale naopak ji značně přesahují.

²² Prakticky téměř polovina ze sedmnácti kategorií uvedených v sedmé kapitole směřuje právě k nim.

DOSLOV

Motto:

„Koncept, podle něhož je na jednom konci čáry mužnost, na druhém ženskost a my všichni jsme kdesi uprostřed, je pro mě příliš složitý. Podle mého jsou si muž a žena velice blízko, na kruhu života jsou hned vedle sebe. Pokud jde o mě, nepovažuju je za koncové body jakési čáry. Naopak, jsou si tak blízko, že občas nejsou k rozeznání.“

Sky Renfro

Práce je dopsána, strategie odhaleny.

Ale je to opravdu konec?

A kdo komu dokázal, že je muž?!

To, čeho se ve své bakalářské práci dotýkám totiž není pouze identita – pohlavní identita, problematika binarity *žena-muž*, ale také ona binarita *pohlaví-gender*. A to zcela bez ohledu na to, že ani jedna z těchto kategorií vlastně nebyla v práci nijak explicitně problematizována. Jak pohlaví, tak gender byly pouze jaksi rámcově, obecně, vymezeny na začátku - v části *teoretické*. Avšak ve své podstatě, a také ve svých důsledcích, jsou nějakým způsobem (jaksi imanentně a neoddělitelně) přítomny vlastně v celé této práci, v každém jejím jednotlivém fragmentu.

A přestože bych se zde nerad pouštěl do jakékoli kritiky těchto dvou pojmů, jejich binarity, natož pak do snahy (úplně a zcela) zbořit onu hranici (ať už jsou její původ, příčina a význam jakékoli) mezi mužem a ženou, kategoriemi muž a žena, rád bych se k nim alespoň nějak vyjádřil. A to spíše než skrze jednotlivé poststrukturální a postmoderní teorie, právě skrze žitou realitu, skrze životní příběhy transsexuálů FtM, jejichž analýzou jsem se v této práci zabýval, a také skrze svůj vlastní životní příběh, skrze svou životní zkušenost.

Zatímco pro převážnou většinu lidí je pohlaví cosi přirozeného, daného (a v zásadě tedy i neměnného), pro transsexuála je pohlaví pouhým *sociálním konstruktem*²³. *Judith Butler definuje pohlaví nikoli jako popis toho, kým subjekt je, ale jako normu, kterou se subjekt stává*

²³ Označit pohlaví a tělo za sociální konstrukt (za ne-přirozenou entitu) neznamená ovšem totéž jako tvrdit, že pohlaví a tělo neexistují!

viditelný, která jej kvalifikuje pro kulturně srozumitelný, a tak i „žitelný život“ (Butler 1993; cit. podle Zábrodská 2009: 25).

A žitelný život je to, oč transsexuálové (FtM) skutečně usilují a tělo, pohlaví²⁴ jsou vlastně pouhými prostředky, jak ho dosáhnout. (O čemž ostatně svědčí i v práci uvedené transkripty životních příběhů a na jejich základě identifikované strategie dokazování.)

Zcela neodbytně se tak nabízí otázka (tedy spíše otázky):

Je možné *být muž* i bez toho (bez mužského těla a k němu se vážícímu genderu)?

Neboť nahlíženo touto optikou může být obojí pro transsexuála FtM vlastně nepřirozeným, vnuceným. Tím spíše, že jeho tělo nikdy nebude plně funkčním mužským tělem a maskulinita jako taková je nesmírně variabilní.

(A je tedy vůbec pro transsexuála FtM možné *dokázat*, že je muž?)

Obě tyto otázky jsou navzájem natolik provázány, že snad ani nelze na jednu odpovědět kladně a zároveň na druhou záporně. A k tomu, aby bylo možné na obě otázky odpovědět kladně, je nejprve potřeba, aby se optika, již je tato skupina (menšina) majoritní společností (většinou) - a také především samotnými odborníky (sexuology) – nahlížena, změnila. Pakliže by k tomu došlo, stala by se vlastně druhá otázka zcela zbytečnou a irelevantní.

Transsexuál (FtM) totiž vlastně ani tak netouží po tom, aby majoritní skupina („jen“) uznala jeho odlišnost, jako spíše usiluje o to, aby svůj (majoritní) pohled na něj změnila (aniž by se on sám a jeho „svět“ musel měnit), aniž by musel cokoli komukoli dokazovat.

²⁴ A samozřejmě i gender jako takový, neboť oba tyto pojmy (pohlaví a gender) jsou jaksi vzájemně konstitutivní

Seznam použité literatury

- BADINTER, E. (2005): *XY: o mužské identitě*. 1. vyd. Praha: Paseka.
- BUTLER, J. (1993): *Bodies That Matter. On the Discursive Limits of „Sex“*. Routledge: London.
- DVOŘÁČKOVÁ, J. (2008): Diagnóza F 64.0: Transsexualita optikou sexuologie. *Sociální studia*, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 1/2008, s. 55-75.
- FEINBERG, L. (2000): *Pohlavní štvanci: Od Johanky z Arku až po současnost*. 1. vyd. Praha : G plus G ; Knižní klub.
- FIFKOVÁ, H. / WEISS, P. / PROCHÁZKA, I. / COHEN-KETTENIS, P. T. / PFÄFFLIN, F. / JAROLÍM, L. / VESELÝ, J. / WEISS, V. (2008): *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. 2.vyd. Praha: Grada Publishing.
- FIFKOVÁ, H. / WEISS, P. / PROCHÁZKA, I. / JAROLÍM, L. / VESELÝ, J. / WEISS, V. (2002): *Transsexualita : Diagnostika a léčba*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing ; Avicenum.
- GEIST, B. (1992): *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing.
- GJURIČOVÁ, Š. (1997): Přednáška na téma *Problematika gender v rodinném poradenství* v rámci cyklu přednášek k tématu Gender na FF UK, Praha.
- GOFFMAN, E. (2003): *Stigma. Poznámky o způsobech zvládnání narušené identity*. Praha: SLON.
- GOFFMAN, E. (1999): *Všichni hrajeme divadlo*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.
- JANOŠOVÁ, P. (2008): *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. 1.vyd. Praha: Grada.
- KVALE, S. (1996): *Interviews*. Thousand Oaks, New Delhi.London: SAGE Publications.
- MIOVSKÝ, M. (2006): *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1.vyd. Praha: Grada.
- OAKLEY, A. (2000): *Pohlaví, gender a společnost*. 1. vyd. Praha: Portál.
- STRAUSS, A., CORBIN, J. (1999): *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Brno: Albert; Sdružení Podané ruce.
- SRIŽENEC, R. (2010): *Všednost ve vyprávěních Mongolů*. Bakalářská práce, FSE UJEP.
- ŠANDEROVÁ, J., ŠMÍDOVÁ, O. a kol. (2009): *Sociální konstrukce nerovností pod kvalitativní lupou*. Praha: SLON.
- TAYLOR, CH. (2001): *Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání*. Praha: Filosofický ústav AV ČR.
- VANĚK, M. / MÜCKE, P. / PELIKÁNOVÁ, H. (2007): *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- ZÁBRODSKÁ, K. (2009): *Variace na gender. Poststrukturalismus, diskursivní analýza a genderová identita*. Praha: Academia.